

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย

จังหวัดหนองคาย

Development of Cultural Capital By Using A Community Foundation in
Thailand's Border Areas Nong Khai Province

โดย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์,ดร.

พระสุวรรณ์ ปูนอ่อน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763025

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย

จังหวัดหนองคาย

Development of Cultural Capital By Using A Community Foundation in
Thailand's Border Areas Nong Khai Province

โดย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์,ดร.

พระสุวรรณ์ ปูนอ่อน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตหนองคาย

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763025

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Cultural Capital By Using A Community Foundation in
Thailand's Border Areas Nong Khai Province

By

Mr. Anan Katiyachan

Phrasamu Kitphisit Jarphan, Dr.

Phra Suwan Poonorn

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763025

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย: การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย
จังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัย: นายอนันต์ คติยะจันทร์, พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์,ดร., พระสุวรรณ์ ปูนอ่อน

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๓

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานศึกษาวิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย ด้านวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศิลปกรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงมีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย สร้างความรู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ชาวชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความเชื่อในความสิทธิ์ จึงให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตน มีจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง

Research Title: Development of Cultural Capital By Using A
Community Foundation in Thailand's Border
Areas Nong Khai Province

Researchers: Mr. Anan Katiyachan
Phrasamu Kitphisit Jarphan,Dr.
Phra Suwan Poonorn

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nong Khai Campas

Fiscal Year: 2563 / 2020

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Research studies Have a purpose To study the development of cultural capital by using communities as a foundation in the Thai border area Nong Khai Province To analyze and assess the development potential of cultural capital by using the community as a foundation in the Thai border area Nong Khai Province And to set guidelines for the development of cultural capital And economic value-added creation of communities in districts, special economic zones, in border areas of Thailand Nong Khai Province

The research results were found that Community-based cultural capital development in the Thai border area Community way of life The community at the Thai border in Nong Khai Province also respects the elders within the community. Are supportive of each other like relatives Place importance on unity and doing common good within the community Local wisdom The way of life of the community has a relationship with the water stream. Love and cherish local wisdom Give importance to natural resources Improve and develop the original local wisdom Cultural traditions Thai border communities have high moral ties and therefore regularly participate in cultural and traditional activities. Participate in the restoration of ancient sites Together to carry on the ancient traditions Preserve and preserve

cultural traditions Network construction Communities in the Thai border area have ethnic diversity. Therefore has a network of local products Nong Khai Community Organization Council Network Build knowledge and value of local wisdom Exchange knowledge in the community And the value of cultural capital People in the Thai border areas believe in the right Therefore respecting the sacred things According to their local area Have a common sense of community And cultivate the beliefs of the community to the future generations

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ เกื้อกูลจากบุคคล และผู้เกี่ยวข้องใน การทำวิจัยทั้งหลาย ตั้งแต่ช่วงเริ่มดำเนินการ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผน และส่งเสริมการวิจัย พระมหาสมยศ สุทธิศิริ ที่กรุณาตรวจสอบแบบรายงานวิจัย เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่ให้โอกาสกับผู้วิจัย สามารถทำวิจัยได้สำเร็จ

กราบขอบพระคุณพระศรีญาณวงศ์,ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย และที่ปรึกษา โครงการวิจัยช่วยตรวจสอบเครื่องมือวิจัย พระครูพิศาลสารบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ หนองคาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ ทุกรูป/คน ที่สนับสนุนเวลา สถานที่ อุปกรณ์ แบ่งเบาภาระงานให้ผู้วิจัยและคณะวิจัย สามารถทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

กำลังใจจากบิดามารดาผู้ให้กำเนิด และขอความดีงามอันเกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอบูชาคุณอันยิ่งใหญ่ซึ่งพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และท่านผู้มี อุปการคุณ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย จงมีความสุข ความเจริญ และเป็นกุศลบารมีสู่พระนิพพาน “นิพพาน ปัจจโย โหตุ”

นายอนันต์ คติยะจันทร์ และคณะ

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาของการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๙

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ.....	๑๐
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่.....	๒๕
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม.....	๓๓
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน.....	๕๗
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	๖๓
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๓

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๐๒
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๑๐๓
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๐๓
๓.๔ แผนการดำเนินการวิจัย.....	๑๐๕

๓.๕ เครื่องมือการวิจัย.....	๑๐๕
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๐๗
๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๘
๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๐๘

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ ผลการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย.....	๑๑๐
๔.๒ ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย.....	๑๑๘
๔.๓ ผลการกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและการสร้าง มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเซตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย.....	๑๒๘
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดย โดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย.....	๑๓๑
๔.๕ องค์ความรู้จากการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย.....	๑๓๓

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๕
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๓๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๐

บรรณานุกรม	๑๔๑
------------------	-----

ภาคผนวก.....	๑๔๙
ผนวก ก บทความการวิจัย.....	๑๕๐
ผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๖๓
ผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๖๔
ผนวก ง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	๑๖๘

ผนวก จ รูปภาพกิจกรรม.....	๑๗๑
ผนวก ฉ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/outcome/ Impact).....	๑๙๓
ผนวก ช แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๙๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๙๙

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๒.๑ ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรก.....	๑๗
ตารางที่ ๒.๒ ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่ ๒.....	๑๙
ตารางที่ ๒.๓ สิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน.....	๒๒
ตารางที่ ๔.๑ แสดงสภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	๑๑๐
ตารางที่ ๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านการสร้างความรู้ทุนทาง วัฒนธรรมของพื้นที่.....	๑๑๙
ตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านกระบวนการสร้างและ พัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่.....	๑๒๓
ตารางที่ ๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่.....	๑๒๕

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย.....	๘
ภาพที่ ๓.๑ แผนการดำเนินการวิจัย.....	๑๐๕
ภาพที่ ๓.๒ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๐๙
ภาพที่ ๔.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย.....	๑๓๓
ภาพที่ ๔.๒ การวิเคราะห์การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานราก.....	๑๓๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาใดๆก็ตาม กลไกแรกที่ต้องมี ก็คือ มนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งภายในและภายนอก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หากขาดกำลังคนแล้ว การพัฒนานั้นๆ ก็ไม่อาจสำเร็จลงได้ กลุ่มคนหรือบุคคลเมื่อรวมกลุ่มกันเป็นจำนวนมากๆ ก็มักจะถูกเรียกว่า ชุมชน และภายใต้ชุมชนก็มักจะมีหลากหลายทั้งทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม ยิ่งในโลกยุคปัจจุบันท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ยิ่งต้องทำให้ในแต่ละประเทศจำเป็นต้องสร้างสรรค์มนุษย์ภายในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ถึงจะสามารถต่อสู้กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันได้ ชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างสรรค์นวัตกรรมของแต่ละชุมชนให้มีความโดดเด่น เป็นจุดแข็งเป็นอัตลักษณ์เมื่อกล่าวถึง

วิวัฒนาการของชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจาก ความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน^๑ การที่ชุมชนก่อร่างสร้างตัวจนเป็นเมืองได้นั้น เปรียบเสมือนการก่อร่างสร้างบ้าน ล้วนประกอบขึ้นจากหลายๆ ส่วนร่วมเข้าด้วยกัน ดังเช่น เสา คาน ฝาบ้าน หลังคา เป็น

^๑ พระศรีรัตนมุนี,ดร. และคณะ, การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙,หน้า ๑.

ต้น ตัวชุมชนเองก็เช่นกัน จำเป็นต้องมีผู้นำ ผู้ตาม และผู้นำทางจิตใจ มีวัฒนธรรมประเพณีที่ร่วมกันคิดร่วมกันปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจนเกิดเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการรวมตัวกันวิเคราะห์ วิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข พลังต่อรองได้โดยตรง เนื่องจากประชาชนมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านของชุมชนได้ถูกสั่งสมและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเป็นระยะเวลายาวนาน ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน^๒

หากมองความแตกต่างของชุมชนกับคณะบุคคลในแบบอื่นๆ อาจดูได้จากองค์ประกอบของชุมชนดังต่อไปนี้ ๑. ชุมชนมีลักษณะของการอยู่ร่วมกันของคนหลายคน มากพอที่จะดำรงชีวิตได้อย่างมีอัตลักษณ์โดยมีทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักดำรงชีวิตของตน ๒. เป็นการร่วมกันโดยมีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเวลา ๓. เป็นการรวมกลุ่มโดยสมัครใจ ๔. มีรูปแบบ ข้อบังคับ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการโต้ตอบสื่อสารระหว่างกัน ๕. มีวิธีการในการจัดสรรทรัพยากรร่วมกันโดยไม่จำกัดรูปแบบ ความเป็นชุมชนนี้จะไม่แตกสลายไปหากชุมชนนั้นมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนสถานที่เพื่อความเหมาะสมด้านสภาพพื้นที่ เช่น โยกย้ายเพื่อหนีภัยทางธรรมชาติ สงคราม โรคภัย แต่ชุมชนในปัจจุบันอาจถูกแบ่งแยกแม้จะเป็นชุมชนเดียวกันมานาน เพราะอาจถูกแบ่งตามการแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่น ตาม ปัจจัยด้านรายได้ ประชากร สภาพพื้นที่ โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่ถูกแบ่งนั้นยังคงอยู่^๓

ทุนทางวัฒนธรรม จึงนับว่าเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ทุนทางสังคมจึงนับเป็นพลังสำคัญในการสรรค์สร้างสิ่งที่ดึงดูดใจให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทุนทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อชุมชนเข้มแข็ง เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้^๔ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.

^๒ ณัฐนรี ศรีทอง , การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ ,๒๕๕๒,หน้า ๓.

^๓ กิตติศักดิ์ ปรกติ, สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน, กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ,๒๕๕๐, หน้า.๘๘-๑๐๐.

^๔ เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประมงวิถีชีวิตสินามิ : กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา, วารสารร่วมฤกษ์ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๕๓, หน้า. ๖.

๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง จากครอบครัว การศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น การที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น จำเป็นต้องเข้าใจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เสียก่อน ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดยแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State)^๕ วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้สร้างสะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกรู้จักคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง^๖

จังหวัดหนองคาย เป็น ๑ ในจังหวัดที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ ๒ ของประเทศ ตามประกาศ กนพ. ๒/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยกำหนดเขตไว้ ๕ อำเภอ ๒๒ ตำบล ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย, อำเภอสระใคร, อำเภอโพนพิสัย, อำเภอท่าบ่อ และอำเภอศรีเชียงใหม่ โดยที่จังหวัดหนองคายนั้น มีการค้าขายแดนผ่านจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน จำนวน ๖ จุด ได้แก่ ๑) จุดผ่านแดนถาวรด่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว อำเภอเมืองหนองคาย ๒) จุดผ่านแดนถาวรด่านท่าเรือหายโศก อำเภอเมืองหนองคาย ๓) จุดผ่อนปรนบ้านม่วง อำเภอสังคม ๔) จุดผ่อนปรนบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ ๕) จุดผ่อนปรนอำเภอโพนพิสัย ๖) จุดผ่อนปรนบ้านเปงจาน อำเภอรัตนวาปี นอกจากนี้ จังหวัดหนองคายยังเป็นตลาดแรงงานด้านอุตสาหกรรมเกษตร เน้นการผลิตเพื่อการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศอาเซียน ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน และเกาหลีใต้ มีความพร้อมด้านการลงทุน และการท่องเที่ยว มีระบบการขนส่งที่มีจุดแข็งทางด้านโลจิสติกส์สามารถเชื่อมโยงการขนส่งทั้งภายในและภายนอกประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งการถูกยกให้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้น จังหวัดหนองคายจะได้รับผลกระทบที่ดีและไม่ดี

^๕ ปีแยร์ บูร์ดิเยอ อังใน ชนิดา เสี่ยมไพศาลสุข, เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๕๐, หน้า ๗๙.

^๖ กาญจนา แก้วเทพ, มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลัสสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท, กรุงเทพฯ : สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐, หน้า ๑๗.

ในการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของชุมชนและวัฒนธรรมอย่างแน่นอน ตลอดถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และวัฒนธรรมภายในชุมชนในอนาคตอีกด้วย

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้มีความสนใจและมีความต้องการที่จะศึกษา “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” เนื่องจากพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวนี้ มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนภายในจังหวัดหนองคาย โดยยกให้ชุมชนเป็นฐานรากในการส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน เสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสังคมสงบสุข พัฒนาคน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาถึงการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย วิเคราะห์ประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย ที่สำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย – ลาว – จีน และเวียดนาม ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑.๒.๓ เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑.๓ ปัญหาของการวิจัย

๑.๓.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ วิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย วิธีไหน

๑.๓.๓ กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ ๑. อำเภอเมืองหนองคาย ได้แก่ ตำบลค่ายบกหวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเดื่อ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร เป็นชุมชนที่มีความน่าสนใจของบุคคลทั่วไปและมีศักยภาพทางภูมิปัญญาท้องถิ่นทาง ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย และคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยมีทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากชุมชนเป็นฐานรากทำให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนเอง

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

โดยจะทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย และด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม
๒. เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
๓. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑.๔.๒ ขอบเขตพื้นที่

สถานที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุมชนที่อยู่ใน จำนวน ๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ ๑. อำเภอเมืองหนองคาย ได้แก่ ตำบลค่ายบกหวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเดื่อ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร เป็นชุมชนรากฐานทางวัฒนธรรมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย

๑.๔.๓ ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัย ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์กรหอการค้า จำนวน ๒๕ รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์

จำนวน ๔ รูป

๒. ผู้บริหารเทศบาลตำบล	จำนวน ๔ คน
๓. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน ๗ คน
๔. ผู้นำชุมชน	จำนวน ๖ คน
๕. หอการค้าจังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน
๖. พาณิชย์จังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน
๗. พัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน
๘. วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน
รวมทั้งหมด	จำนวน ๒๕ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

กำหนดตามระยะเวลาที่ทุนวิจัยกำหนดตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๑.๔.๕ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) และผู้ให้ข้อมูล (Informants) จำนวน ๒๕ รูป/คน ประกอบด้วย

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ กลุ่มผู้นำพัฒนาชุมชน ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒๕ คน

๒. ผู้ให้ข้อมูล (Informants) ประกอบด้วย กลุ่มตัวแทนชุมชนในพื้นที่ จำนวน ๕ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่นำมากระตุ้นชุมชน ให้เจริญก้าวหน้า เสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นด้านการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และเศรษฐกิจของชุมชน

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณค่าและมูลค่าของชุมชน ก่อให้เกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมมาเป็นวิถีชีวิต และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย

ด้านวิถีชีวิตชุมชน หมายถึง ทางดำเนินชีวิตของชุมชนสังคม โดยมีเป้าหมายรวมกันในการดำเนินชีวิตอยู่ภายในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะมีวัฒนธรรมประเพณีที่ร่วมกันในชุมชนนั้น ๆ

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา ถ่ายทอด สืบต่อกันมา

ด้านวัฒนธรรมประเพณี หมายถึง รูปแบบของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ที่มี
ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และการนำวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นทุนทางวัฒนธรรม

ด้านการสร้างเครือข่าย หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภายในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง การต่อยอดทางภูมิปัญญา การถ่ายทอด
องค์ความรู้ การเสริมสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาดั้งเดิมทางวัฒนธรรม

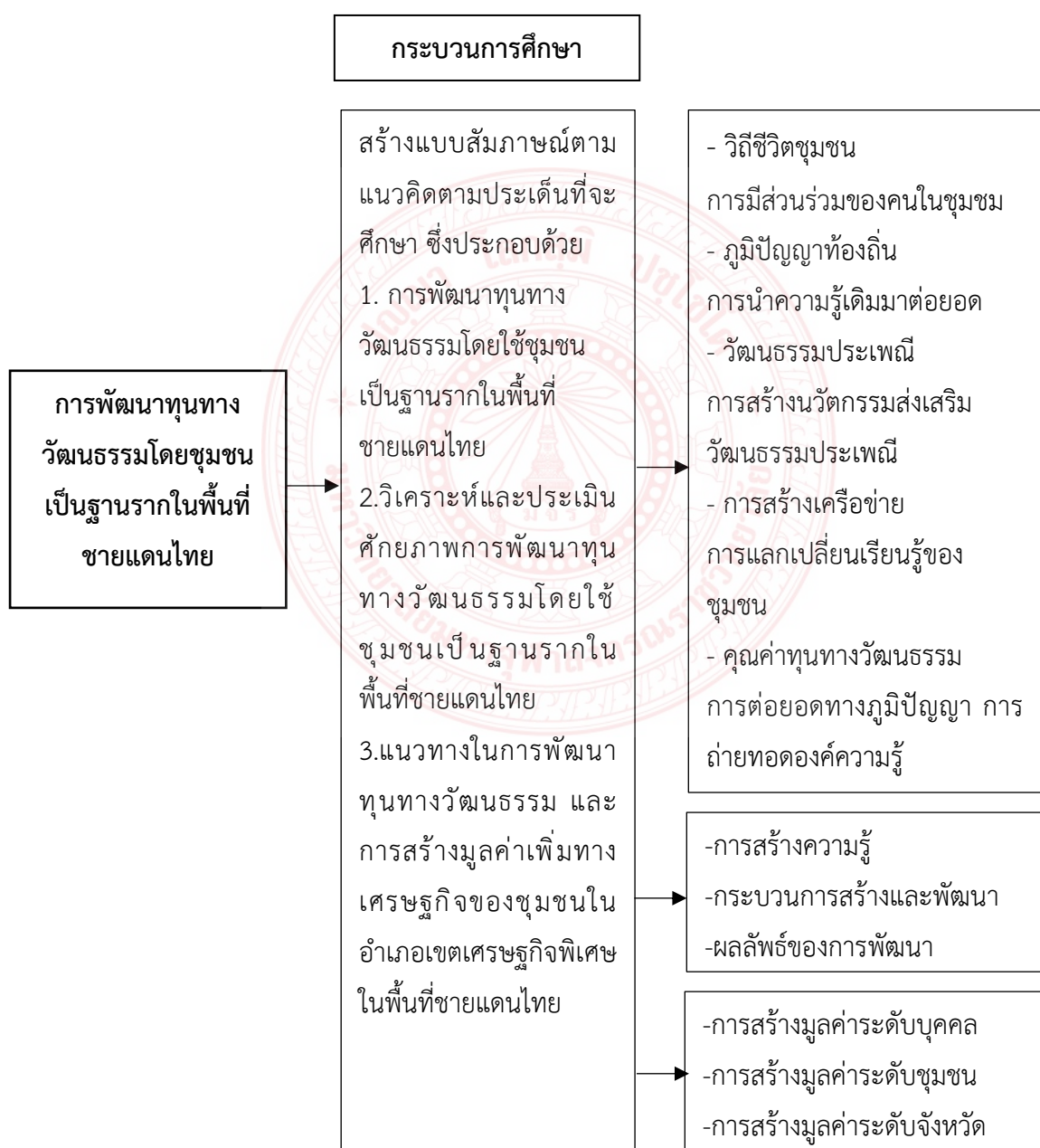
ชุมชน หมายถึง สถานที่ที่มีคนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานในเขตพื้นที่เขต
พัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ที่มีความผูกพันกับพื้นที่ มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันเดียวกันและความเชื่อ
แบบเดียวกัน

ชุมชนเป็นฐานราก หมายถึง ชุมชนในอำเภอเมืองหนองคาย ตำบลในเมือง,ตำบลโพธิ์ชัย
ชุมชนในอำเภอสระใคร ตำบลสระใคร และชุมชนในอำเภอโพนพิสัย ตำบลโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดที่สำคัญของการศึกษาวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวความคิดโครงการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเซตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยแบ่งสาระสำคัญตามประเด็นดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน
- ๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของเขตเศรษฐกิจพิเศษไว้อย่างหลากหลายทัศนะดังนี้

๒.๑.๑ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย

๑. นโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)^๑ (๒๕๕๙ : ๑-๓๖) ได้สรุปภาพรวมเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนไว้ว่าเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเป็นแผนงานที่สำคัญของประเทศในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ชายแดนเพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ประชาชน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและพื้นที่ชายแดนโดยใช้ประโยชน์จากโอกาสของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้กำหนดให้การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของแผนที่นำทางการเตรียมความพร้อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และได้มี

คำสั่งที่ ๗๒/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๗ แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) โดยมีหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (หน.คสช.) เป็นประธานกรรมการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน. (นนทบุรี : ๒๑ เซ็นจูร์. ๒๕๕๙). หน้า ๑-๓๖.

สังคมแห่งชาติเป็นฝ่ายเลขานุการของ กนพ. มีคณะกรรมการ ๖ คณะทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานด้านต่างๆ ที่เป็นหัวใจสำคัญของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษทั้งในส่วนกลางและระดับพื้นที่ ได้แก่ (๑) คณะอนุกรรมการด้านสิทธิประโยชน์ ขอบเขตพื้นที่และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุน (๒) คณะอนุกรรมการศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านแรงงาน สาธารณสุข และความมั่นคง (๓) คณะอนุกรรมการด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากร (๔) คณะอนุกรรมการด้านการจัดหาที่ดินและบริหารจัดการ (๕) คณะอนุกรรมการด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ และ (๖) คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระดับพื้นที่

กนพ. ได้กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและเหมาะสมในการพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรกของไทยโดยให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์ในด้านตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีความได้เปรียบ พื้นที่ชายแดนทั้งในฝั่งไทยและในประเทศเพื่อนบ้านมีศักยภาพและความพร้อม ประชาชนและภาคส่วนในพื้นที่ให้การยอมรับและสนับสนุน นอกจากนี้ในบางพื้นที่อาจมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาเป็นพิเศษหรือเร่งด่วนตามนโยบายรัฐบาลหรือตามที่ประเทศไทยได้ตกลงร่วมกับประเทศอื่นไว้ในเวทีระหว่างประเทศ ทั้งนี้จากการพิจารณาหลักเกณฑ์ดังกล่าวและนโยบายของ หน.คสช. ที่ต้องการให้มีการเปิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในทุกภาค/ช่องทางที่สำคัญ รัฐบาลจึงมีนโยบายในการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ๑๐ แห่งโดยแบ่งเป็น ๒ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ ได้แก่ ตาก มุกดาหาร สงขลา สระแก้ว และตราด ให้เริ่มดำเนินการได้ในปี ๒๕๕๘

ระยะที่ ๒ ได้แก่ หนองคาย นราธิวาส เชียงราย นครพนม และกาญจนบุรี ให้เริ่มดำเนินการได้ในปี ๒๕๕๙

ในภาพรวมของการดำเนินงานพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ กนพ. เปิดโอกาสให้จังหวัดเป็นผู้จัดทำข้อเสนอการพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ซึ่งครอบคลุมขอบเขตพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน กิจกรรมที่ต้องการพัฒนาในพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐานที่ต้องการได้รับการพัฒนา และสิทธิประโยชน์ด้านการลงทุนที่ต้องการได้รับการสนับสนุน

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีการริเริ่มดำเนินงาน ในประเทศไทยมายาวนานกว่า ๑๐ ปี โดยเริ่มแรกของการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ บริเวณชายแดนที่มีศักยภาพของไทยเป็นการใช้ประโยชน์จากโอกาสของความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่ได้กำหนดแผนการดำเนินงาน ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งและกิจกรรม ทางเศรษฐกิจตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridor) อย่างไรก็ดี การพัฒนา เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่เกิดผลที่ชัดเจนมากนัก เนื่องจาก มีข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรคในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

โดยเฉพาะในประเด็น ด้านความต่อเนื่องของงานภายใต้การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง และการบริหารจัดการ เพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินสำหรับจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษซึ่งใช้เวลาค่อนข้างมาก ในการดำเนินงาน

ในช่วงปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗ ประเทศไทยได้เตรียมความพร้อมเพื่อใช้ประโยชน์จาก การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนซึ่งส่งผลให้พื้นที่ชายแดนมีบทบาทสำคัญในการเป็นประตู เชื่อมโยง เศรษฐกิจกับประเทศในภูมิภาค โดยต้องเร่งพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้สามารถ รองรับการลงทุนและ อำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดน เพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการใน พื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์จากการพัฒนา และบริหารจัดการ ผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนา อาทิ การเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน การลักลอบนำเข้า-ส่งออกสิ่งผิดกฎหมายข้ามพรมแดน เข้าสู่พื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ ประกอบกับการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ ใหม่เพื่อรองรับ การลงทุนจะช่วยลดการกระจุกตัวของการลงทุนในพื้นที่ภาคกลางและสนับสนุน เป้าหมาย ของไทยในการหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึง ได้กำหนดนโยบายให้มีการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของแผนที่นำทาง (Roadmap) สนับสนุนการพัฒนาประเทศเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กระตุ้น เศรษฐกิจ ลดความ เหลื่อมล้ำ และช่วยรักษาความมั่นคงของประเทศ และได้มีคำสั่งที่ ๗๒/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๗ แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) โดยมีหัวหน้า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (หน.คสช.) เป็นประธาน กรรมการ ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ภาครัฐและเอกชนร่วมเป็นกรรมการ และเลขาธิการ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติเป็นกรรมการและเลขานุการ ทั้งนี้

หน.คสช. ได้มีดำริให้มีการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในทุกภาค/ช่องทาง ที่ สำคัญ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ อย่าง จริงจังและต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมา

๒. กรอบแนวคิดในการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จากการศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษในต่างประเทศพบว่าส่วนใหญ่เขตเศรษฐกิจพิเศษจัดตั้ง ขึ้น เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ ดึงดูดการลงทุน เพิ่มการจ้างงานและการรับการค้าทอด เทคโนโลยี และเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยรวม โดยแม้ว่า จุดมุ่งเน้นของการจัดตั้งเขต เศรษฐกิจพิเศษในแต่ละประเทศจะมีความหลากหลายเพื่อให้ สอดรับกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศ ที่แตกต่างกัน อาจสรุปได้เบื้องต้นว่าองค์ประกอบ หลักที่ทำให้การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษใน ต่างประเทศประสบความสำเร็จ มีดังนี้

(๑) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยรวม ของการพัฒนาประเทศ

(๒) กิจกรรมทางเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องสอดคล้องกับ จุดแข็งและศักยภาพของพื้นที่

(๓) ที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษอยู่ในตำแหน่งทางยุทธศาสตร์สำคัญเชื่อมโยงกับโครงข่ายการคมนาคมขนส่งหลัก ตลาดและแหล่งวัตถุดิบ

(๔) กลไก การบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องมีความคล่องตัว

(๕) มาตรการและสิทธิประโยชน์ เพื่อส่งเสริมการลงทุนสามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่ง

(๖) การบังคับใช้กฎระเบียบ ต้องมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในการอำนวยความสะดวกในการลงทุน นอกจากนี้ การขับเคลื่อนและบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษในต่างประเทศใช้กลไกในส่วนกลาง ประสานงานกับกลไกในระดับพื้นที่เป็นหลัก แต่มีการกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ในระดับที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้อง

๓.ระบบการบริหารจัดการของแต่ละประเทศ

สำหรับการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศไทยได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ลดความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา ยกระดับ คุณภาพชีวิตของประชาชน และเสริมสร้างความมั่นคงบริเวณชายแดน รวมทั้ง เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อใช้ประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน และการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยภาครัฐให้การสนับสนุน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการลงทุนของภาคเอกชน

๔. องค์ประกอบหลักของการพัฒนาเขตพัฒนา

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) กำหนดให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ซึ่งรัฐจะสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิทธิประโยชน์ด้านการส่งเสริม การลงทุน การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวแบบไป-กลับ การให้บริการแบบ จุดเดียวเบ็ดเสร็จ และการอื่นที่จำเป็น

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

(๑) การกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

(๒) การให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุน

(๓) การจัดตั้งศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service : OSS) ด้านการลงทุน

(๔) การบริหารจัดการด้านแรงงานและการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านแรงงาน สาธารณสุขและความมั่นคง

(๕) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากร

นอกจากนี้ นโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนยังได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสินค้าเกษตรชายแดนโดยสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ สนับสนุน

ให้มีการรวบรวมและรับซื้อสินค้าเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อนำมาปรับปรุง คุณภาพหรือแปรรูปใช้เป็นวัตถุดิบภายในประเทศ เพื่อลดปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้า เกษตรและผลกระทบต่อตลาดสินค้าเกษตรในประเทศ

๕. กลไกการขับเคลื่อน

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนขับเคลื่อนโดย กนพ. โดยมีคณะกรรมการ ๖ ชุด เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในแต่ละด้าน และนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ในระดับพื้นที่

เพื่อให้การขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว บนพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงอย่างมี สมดุล ให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ของประเทศ เป็นที่ยอมรับของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และสร้างโอกาสให้ประชาชนและประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากที่สุด กนพ. จึงได้วางหลักการดำเนินงานการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ดังนี้

๑. การดำเนินงานภายใต้กรอบกฎหมายปัจจุบัน โดยมีกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายส่งเสริมการลงทุน กฎหมายศุลกากร กฎหมายแรงงาน กฎหมายการนิคม อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กฎหมายโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายเกิดผล เป็นรูปธรรมได้โดยเร็ว

๒. การกำหนดบทบาทภาครัฐ เอกชน และประชาชนอย่างชัดเจน โดยภาครัฐเป็นผู้ให้สิทธิประโยชน์ จัดเตรียมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และปรับปรุง กฎระเบียบ ภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุน และภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและ ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา

๓. การพัฒนาต้องไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และความมั่นคงของประเทศ โดยมีการรักษาพื้นที่ที่มีความอ่อนไหว ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวด และสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อให้การพัฒนา เป็นที่ยอมรับและเกิดการพัฒนายั่งยืน รวมทั้งมีการบริหารจัดการและเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน

๔. การดำเนินการพัฒนาต้องมีความยืดหยุ่น โดยสามารถปรับเปลี่ยนได้ ตามสถานการณ์เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ 5. การกำหนดพื้นที่พัฒนาตามเขตปกครอง เช่น อำเภอ หรือตำบล เพื่อให้มี จุดยึดโยงทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบข้อมูลร่วมกันระหว่าง หน่วยงานได้อย่างสอดคล้องตรงกันซึ่งทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ

๕. การกำหนดขอบเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจ พิเศษชายแดน

การกำหนดที่ตั้งและขอบเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องมีความชัดเจนในช่วงเริ่มต้นของการขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลเป็น รูปธรรม โดยที่ตั้งและขอบเขตของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนได้กำหนดขึ้น จากหลักเกณฑ์การกำหนดที่ตั้งและวิธีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ของแต่ละเขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษชายแดน

๖. การกำหนดที่ตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

การพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของไทยในระยะแรกให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายแดน เนื่องจากรัฐบาลมีความประสงค์ในการจัดระเบียบพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน ใช้วัตถุดิบจากประเทศเพื่อนบ้านมาผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ใช้ประโยชน์จากแรงงาน ต่างด้าวที่มีค่าจ้างแรงงานไม่สูงมากนัก และใช้ประโยชน์จากที่ตั้งบนแนวระเบียบ เศรษฐกิจเพื่อเข้าถึงตลาดในประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจในภูมิภาค ดังนั้น คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗ จึงได้คัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญพื้นที่ ชายแดนที่มีศักยภาพเหมาะสมในการพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศ โดยใช้หลักเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

๖.๑ หลักเกณฑ์การกำหนดที่ตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

๑. ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์มีความได้เปรียบ โดยเป็นพื้นที่ชายแดน ตามแนวระเบียบเศรษฐกิจที่ประเทศเพื่อนบ้านมีความพร้อมที่จะเชื่อมโยง กิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดน ทั้งในด้านการคมนาคมขนส่ง และ การอำนวยความสะดวกการผ่านแดน

๒. พื้นที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนา ได้แก่ (๑) ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ และมีฐานการผลิตและฐานการลงทุนที่โดดเด่น หรือมีโอกาส ในการขยายตัวเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของภูมิภาค (๒) มีปัจจัยการผลิตหรือ มีความสามารถในการเข้าถึงปัจจัยการผลิต (ที่ดิน วัตถุดิบ แรงงาน) และมีตลาดที่มีศักยภาพ (๓) มีความพร้อมและมีปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา ในระดับดี เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ระบบโลจิสติกส์ เครือข่ายกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ การอำนวยความสะดวกด้านการเงินและการลงทุน และ ความพร้อมด้านแรงงาน เป็นต้น (๔) ไม่มีปัญหาภัยพิบัติรุนแรง และ (๕) ไม่มี ผลกระทบต่อความมั่นคง

๓. พื้นที่มีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาเป็นพิเศษหรือเร่งด่วน เพื่อ ใช้ประโยชน์จากการพัฒนาในภูมิภาคที่เกิดขึ้นหรือมีแผนจะเกิดขึ้นในอนาคต หรือเป็นพื้นที่ที่ไทยได้ตกลงร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อพัฒนาร่วมกัน บนพื้นฐานของความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของแต่ละประเทศ หรือ การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในพื้นที่จะช่วยแก้ปัญหา/ ข้อจำกัดของภูมิภาค/ประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ

๔. ประชาชนและทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้การยอมรับและการสนับสนุน เนื่องจากเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโดยตรงและเป็นผู้สนับสนุน ให้การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนประสบความสำเร็จ โดย มีการจัดทำเวทีหารือและรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่เพื่อประเมินผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ รวมทั้งเตรียมแนวทาง การป้องกันและลดผลกระทบดังกล่าว

๕. ประเทศเพื่อนบ้านมีการพัฒนาหรือมีแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่ง ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสการเชื่อมโยงภูมิภาคในบริบทประชาคม อาเซียน เชื่อมโยงการค้าการลงทุนกับเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศเพื่อนบ้าน

เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจึงได้ข้อสรุปพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ รวม ๑๐ แห่ง โดยแบ่งการพัฒนา ออกเป็น ๒ ระยะ เพื่อให้สามารถผลักดันการดำเนินงานให้เป็นรูปธรรมชัดเจนและ สอดคล้องกับความพร้อมของพื้นที่ ดังนี้

ที่ตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ระยะที่ ๑ ได้แก่ พื้นที่ชายแดนในจังหวัด ตาก สระแก้ว ตราด มุกดาหาร และสงขลา

ที่ตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ระยะที่ ๒ ได้แก่ พื้นที่ชายแดนในจังหวัด หนองคาย เชียงราย นครพนม กาญจนบุรี และนราธิวาส

๖.๒ การกำหนดขอบเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

ในการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนเป้าหมายทั้ง ๑๐ แห่ง จำเป็นต้องมีการกำหนดขอบเขตของพื้นที่เพื่อให้การพัฒนามีความชัดเจน สามารถกำกับดูแลและ ควบคุมผลกระทบที่อาจเกิดจากการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยขั้นตอน การกำหนดขอบเขตพื้นที่เริ่มจากจังหวัดดำเนินการระดมความเห็นภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่เพื่อจัดทำข้อเสนอขอบเขตพื้นที่ เสนอมายังส่วนกลาง ซึ่งคณะอนุกรรมการ ด้านสิทธิประโยชน์ กำหนดพื้นที่ และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ด้านการลงทุน ภายใต้ กนพ. ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการวิเคราะห์และพิจารณาลั่นกรองข้อเสนอ ขอบเขตพื้นที่ฯ ของจังหวัดที่ตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อเสนอต่อ กนพ. และคณะรัฐมนตรี พิจารณา ก่อนออกเป็นประกาศ กนพ. เพื่อกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน

ขั้นตอนการกำหนดขอบเขตพื้นที่

๑. จังหวัดดำเนินการระดมความเห็นภาคส่วนในพื้นที่และจัดทำข้อเสนอ ขอบเขตพื้นที่ เพื่อพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน และยื่น ข้อเสนอขอบเขตพื้นที่ฯ ต่อสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช.)

๒. สศช. รวบรวมข้อเสนอขอบเขตพื้นที่ฯ เสนอคณะกรรมการด้าน สิทธิประโยชน์ กำหนดพื้นที่ และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุน เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมและพิจารณา กำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะได้รับ การประกาศเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

๓. กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ จังหวัด เร่งสำรวจข้อมูลขอบเขตพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่อ่อนไหวต่างๆ รวมถึงพื้นที่ที่มีกระทบต่อความ มั่นคงในแต่ละพื้นที่ชายแดน เพื่อ ประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการด้านสิทธิประโยชน์ กำหนด พื้นที่ และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุน เพื่อกันพื้นที่เหล่านั้นออก

๔. คณะอนุกรรมการด้านสิทธิประโยชน์ กำหนดพื้นที่ และศูนย์บริการ เบ็ดเสร็จด้านการ ลงทุนพิจารณา แล้วนำเสนอ กนพ. เพื่อพิจารณา และ เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความ เห็นชอบ

๕. กนพ. ออกประกาศ กนพ. เพื่อกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน

ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

กนพ. ได้ออกประกาศกำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ระยะที่ ๑ และ ๒ รวมพื้นที่ ๙๐ ตำบล ใน ๒๓ อำเภอ ของ ๑๐ จังหวัด (พื้นที่รวม ๓,๘๘๖,๔๘๑.๕๘ ไร่) ประกอบด้วย

หลักการในการพิจารณาเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่

๑. เป็นพื้นที่แบ่งตามเขตการปกครอง คือ ตำบลและอำเภอ เพื่อจำกัด ขอบเขตให้ กระชับ และเกิดการประหยัดต่อขนาด (economy of scale) ในการจัดโครงสร้างพื้นฐาน

๒. เป็นพื้นที่ที่ไม่มีปัญหาความอ่อนไหวด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความ มั่นคง เป็นตำบลที่ติดชายแดนและใกล้เคียง มีพื้นที่ป่าน้อยที่สุด เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าหรือการ สร้างโครงสร้างพื้นฐานในเขตป่าไม้

๓. เป็นที่ตั้งจุดผ่านแดนถาวรที่มีปริมาณการค้าสูง ๒๐ อันดับแรก หรืออยู่ใน ระเบียง เศรษฐกิจ GMS หรือ IMT-GT

๑.ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรก ตามประกาศ กนพ. ที่ ๑/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๘ จำนวน ๕ พื้นที่ รวม ๓๖ ตำบล ใน ๑๐ อำเภอ ของ ๕ จังหวัด ได้แก่

ตารางที่ ๒.๑ ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรก

พื้นที่ (ระยะแรก)	ที่ตั้งและขอบเขต	ความเชื่อมโยง กับประเทศเพื่อนบ้าน
๑. เขตพัฒนาเศรษฐกิจ พิเศษตาก	๑๔ ตำบล ใน ๓ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอแม่สอด ๘ ตำบล ได้แก่ ตำบล	เขตเศรษฐกิจ พิเศษเมียวดี ประเทศเมียนมา

	แม่สอด ตำบลแม่ตาว ตำบลท่าสาย ลวด ตำบลพระธาตุ ผาแดง ตำบล แม่กาษา ตำบลแม่ปะ ตำบลแม่กุ และตำบลมหาวัน (๒) อำเภอพบ พระ ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลพบพระ ตำบลช่องแคบ และตำบลวาลีย์ (๓) อำเภอแม่ระมาด ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่จะเร้า ตำบลแม่ระมาด และตำบลชนะจื้อ	
๒. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ มุกดาหาร	๑๑ ตำบล ใน ๓ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอเมืองมุกดาหาร ๕ ตำบล ได้แก่ ตำบล ศรีบุญเรือง ตำบล มุกดาหาร ตำบลบางทรายใหญ่ ตำบลคำอาฮวน และตำบลนาสีนวน (๒) อำเภอหว้านใหญ่ ๔ ตำบล ได้แก่ ตำบลชะโนด ตำบลหว้านใหญ่ ตำบลบางทรายน้อย และ ตำบลป่ง ขาม (๓) อำเภอดอนตาล ๒ ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไทร และตำบลดอน ตาล	แขวงสะหวันเขต และเขต เศรษฐกิจพิเศษ สหวัน-เซโน สปป.ลาว
๓. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ สระแก้ว	๔ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภออรัญประเทศ ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบล บ้านด่าน ตำบลป่าไร่ และ ตำบลท่าข้าม (๒) อำเภอวัฒนานคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลผักชะ	เขตเศรษฐกิจ พิเศษปอยเปต- โอ เนียง ประเทศ กัมพูชา
๔. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษตราด	๓ ตำบล ของอำเภอคลองใหญ่ ใน จังหวัดตราด ได้แก่ ตำบลคลองใหญ่ ตำบลหาดเล็ก และตำบลไม้รูด	เขตเศรษฐกิจ พิเศษเกาะกง ประเทศกัมพูชา
๕. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ สงขลา	๔ ตำบล ของอำเภอสะเดา ใน จังหวัดสงขลา ได้แก่ ตำบลสะเดา	เขตเศรษฐกิจ พิเศษอิสกันดาร์ ประเทศมาเลเซีย

	ตำบลสำนักขาม ตำบลสำนักแก้ว และ ตำบลปาดังเบซาร์	
--	---	--

๒.ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่ ๒ ตามประกาศ
กนพ. ที่ ๒/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘ จำนวน ๕ พื้นที่ รวม ๕๔ ตำบล ใน ๑๓ อำเภอ
ของ ๕ จังหวัด ได้แก่

ตารางที่ ๒.๒ ขอบเขตพื้นที่ของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่ ๒

พื้นที่ (ระยะ ๒)	ที่ตั้งและขอบเขต	ความเชื่อมโยง กับประเทศ เพื่อนบ้าน
๑. เขตพัฒนาเศรษฐกิจ พิเศษ เชียงราย	๒๑ ตำบล ใน ๓ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอเชียงของ ๗ ตำบล ได้แก่ ตำบลศรี้ง ตำบล บุญเรือง ตำบลริมโขง ตำบลเวียง ตำบลศรีดอนชัย ตำบลสถาน และตำบลห้วยซ้อ (๒) อำเภอเชียงแสน ๖ ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านแซว ตำบลป่าสัก ตำบลแม่เงิน ตำบลโยนก ตำบลเวียง และตำบลศรีดอนมูล (๓) อำเภอแม่สาย ๘ ตำบล ได้แก่ ตำบลเกาะช้าง ตำบลบ้านด้าย ตำบลโป่งงาม ตำบลโป่งผา ตำบลแม่สาย ตำบลเวียงพางคำ ตำบลศรีเมืองชุม และตำบลห้วยไคร้	เชื่อมโยงกับ ประเทศเมียนมา สปป.ลาว และ จีนตอนใต้
๒. เขตพัฒนาเศรษฐกิจ พิเศษ หนองคาย	๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอเมืองหนองคาย ๑๒ ตำบล ได้แก่ ตำบล ค่ายบกหวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเตี๋ย ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพน สว่าง ตำบลมีชัย	เขตเศรษฐกิจพิเศษ เฉพาะ เวียงจันทน์โนนทองและ เขตพัฒนาไฮสปีด สปป.ลาว

	ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบล หนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร	
๓. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ นครพนม	๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอเมืองนครพนม ๑๐ ตำบล ได้แก่ ตำบลกुरुคุ ตำบลท่าค้อ ตำบลนาทราย ตำบลนาราชควาย ตำบลในเมือง ตำบลบ้านผึ้ง ตำบล โพธิ์ตาก ตำบลหนองญาติ ตำบล หนองแสง ตำบล อาจสามารถ (๒) อำเภอท่าอุเทน ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลโนนตาล ตำบลราม ราช ตำบลเวินพระบาท	เขตเศรษฐกิจ พิเศษท่าแขก และ เขตเศรษฐกิจ จำเพาะภูเขียว สปป. ลาว
๔. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ กาญจนบุรี	๒ ตำบล ในอำเภอเมืองกาญจนบุรี ได้แก่ ตำบล แก่งเสี้ยน และ ตำบลบ้านเก่า	เมืองทวาย ประเทศเมียนมา
๕. เขตพัฒนา เศรษฐกิจ พิเศษ นราธิวาส	๕ ตำบล ใน ๕ อำเภอ ได้แก่ (๑) อำเภอเมืองนราธิวาส ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลโคกเคียน (๒) อำเภอ ตากใบ ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลเจ๊ะ เห (๓) อำเภอยี่งอ ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลละหาร (๔) อำเภอ แว้ง ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลลิ๊ะจูด (๕) อำเภอสุไหงโก-ลก ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสุไหงโก-ลก	รัฐกลันตัน ประเทศ มาเลเซีย

๓. การสนับสนุนจากภาครัฐ

ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน รัฐบาลได้ให้การสนับสนุน ในด้านต่างๆ ทั้งสิทธิประโยชน์ด้านการลงทุน มาตรการสนับสนุนด้านแรงงาน การจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุนและแรงงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดหา พื้นที่พัฒนา เพื่อใช้ประโยชน์ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน รวมถึงการบริหารจัดการ ผลิตผลทางการเกษตร และการบริหารจัดการด้านความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน ซึ่งจะจูงใจ ให้เกิดการลงทุนและสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนเพื่อผลักดันนโยบายการพัฒนา เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

สิทธิประโยชน์ด้านการลงทุน

สิทธิประโยชน์สำหรับการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของไทย จัดอยู่ในระดับสูงสุดของประเทศและเพียงพอที่จะแข่งขันกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ ของประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อรวมกับการที่ไทยมีความได้เปรียบด้านที่ตั้งและ มีศักยภาพพัฒนาเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค มีโครงสร้างพื้นฐานที่ครอบคลุมและ ได้มาตรฐาน มีวัตถุดิบและทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ รวมทั้งมีการอำนวยความสะดวกการลงทุนในรูปแบบต่างๆ ทำให้มีความได้เปรียบในการดึงดูดการลงทุนมายังพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

มาตรการส่งเสริมการลงทุนของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สกท.)

สิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน นอกเหนือจากสิทธิประโยชน์ตามประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (กกท.) ที่ ๒/๒๕๕๗ เรื่องนโยบายและหลักเกณฑ์การส่งเสริมการ

ลงทุน ซึ่งให้สิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการ การลงทุนเป็นการทั่วไปทั้งประเทศแล้ว ผู้ประกอบการในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดนยังสามารถขอรับสิทธิประโยชน์เพิ่มเติม (ตามประกาศ กกท. ที่ ๔/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๗ เรื่องนโยบายส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ) โดยแบ่งเป็น ๒ กรณี ได้แก่ (๑) กรณีเป็นกิจการทั่วไปตามประกาศ กกท. ที่ ๒/๒๕๕๗ และ (๒) กรณีเป็นกิจการเป้าหมายตามที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) กำหนด โดยสามารถขอรับการส่งเสริมการลงทุนได้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๘ – ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

ตารางที่ ๒.๓ สิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

กรณีเป็นกิจการทั่วไป ตามประกาศ กกท. ที่ ๒/๒๕๕๗	กรณีเป็นกิจการเป้าหมาย ตามที่ กนพ. กำหนด
- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมจากหลักเกณฑ์ปกติ ๓ ปี แต่รวมแล้วไม่เกิน ๘ ปี	- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติ บุคคลสูงสุด ๘ ปี (จำกัด วงเงินไม่เกินร้อยละ ๑๐๐)
- หากเป็นกิจการในกลุ่ม A๑ หรือ A๒ (ซึ่งได้ยกเว้นภาษีเงินได้ นิติบุคคล ๘ ปีอยู่แล้ว) ให้ได้รับการลดหย่อนภาษีเงินได้ นิติ บุคคลร้อยละ ๕๐ เพิ่มอีก ๕ ปี นับจากวันสิ้นสุด ระยะเวลาการ ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล	- ลดหย่อนภาษีเงินได้นิติ บุคคลร้อยละ ๕๐ เพิ่มอีก ๕ ปี
- หักค่าขนส่ง ไฟฟ้าและประปา ๒ เท่า เป็นระยะเวลา ๑๐ ปี นับตั้งแต่วันเริ่มมีรายได้จากการประกอบกิจการ - หักค่าติดตั้ง หรือก่อสร้างสิ่งอ ำนวยความสะดวกได้ร้อยละ ๒๕ ของเงิน ลงทุน นอกเหนือจากการหักค่าเสื่อมราคาปกติ - ยกเว้นอากรขา เข้าเครื่องจักร - ยกเว้นอากรขาเข้าวัตถุดิบที่ใช้ผลิตเพื่อส่งออก เป็นเวลา ๕ ปี - อนุญาตให้ใช้แรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือ - สิทธิ ประโยชน์อื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาษีอากร เช่น การน ำช่างฝีมือ ต่างด้าว มาท างาน การถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน การส่งออก เงินตรา ต่างประเทศ	

กลุ่มกิจการเป้าหมาย กนพ. ได้พิจารณากลุ่มกิจการเป้าหมายที่จะส่งเสริมให้ดำเนินการ
ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนตามข้อเสนอของอนุกรรมการด้านสิทธิประโยชน์ กำหนดพื้นที่
และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุนซึ่งได้มีการหารือร่วมกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและ
เอกชน และจังหวัดที่มีเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์สูงสุด

กิจการเป้าหมายฯ ที่ กนพ. และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแล้ว มี ๑๓ กลุ่ม
กิจการ (๖๒ ประเภทกิจการย่อย) และในภายหลังได้ให้ความเห็นชอบเพิ่มเติมอีก ๑๐ ประเภท
กิจการย่อย เพื่อเป็นการส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน และเพิ่มโอกาสใน
การลงทุนของผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยเน้นกิจการผลิตสินค้าและ บริการซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาด
ในประเทศเพื่อนบ้านหรือกิจการที่ใช้พืชผลการเกษตร ในบริเวณนั้นเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเป็น
สินค้าอุปโภคบริโภค และเป็นกิจการที่สามารถ ลงทุนได้เร็ว และนักธุรกิจในท้องถิ่นมีศักยภาพที่
สามารถดำเนินธุรกิจได้

ทั้งนี้ กลุ่มกิจการเป้าหมายฯ ในแต่ละเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับศักยภาพ ข้อจำกัด และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ดังนี้

๔. การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคายถูกจัดตั้งให้เป็นหนึ่งในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในระยะที่ ๒ ตามประกาศ กพ. ที่ ๒/๒๕๕๘ โดยถูกตั้งเป้าให้เป็นแหล่ง “การค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ” อีกทั้งยังมีศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจากปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ^๒ ได้แก่

๑. เป็นช่องทางการค้าชายแดนของไทยกับ สปป.ลาว ที่มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงที่สุด เมื่อเทียบกับการค้าชายแดนในพื้นที่อื่น ๆ

๒. สามารถเชื่อมโยงกับเวียงจันทน์ (ลาว) (ประมาณ ๒๖ กิโลเมตร) ได้ทั้งทางถนนและทางรถไฟ ซึ่งต่อเนื่องลงมาถึงกรุงเทพฯ

ดังนั้นหนองคายจึงมีโครงข่ายการขนส่ง ทั้งทางถนน รถไฟ และทางอากาศ ที่จะช่วยสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ความเป็นเมืองนำอยู่ของหนองคายจะสามารถดึงดูดให้พัฒนาเป็นที่พักอาศัยและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคนไทยและต่างชาติ^๓

จากการรายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ^๔ ของสำนักงานจังหวัดหนองคาย พบว่า จังหวัดหนองคายมีการดำเนินงานในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังนี้

๑. การดำเนินงานในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ด้านการเตรียมพื้นที่พบว่า จังหวัดหนองคายได้กำหนดพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตามประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ๒/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๘ ได้กำหนดให้จังหวัดหนองคายในท้องที่ จำนวน ๑๓ ตำบล ๒ อำเภอ เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ ๒ ซึ่งประกอบด้วย ๑) อำเภอเมืองหนองคาย ๑๒ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลคำบกหวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเตือ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำและตำบลหินโงม และ ๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล คือ ตำบลสระใคร โดยคณะกรรมการความสงบแห่งชาติได้มีคำสั่งเพิกถอนสภาพที่ดิน เพื่อใช้เป็นพื้นที่ให้เอกชนและหน่วยงานภาครัฐใช้ประโยชน์ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย จำนวน ๑

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน. (นนทบุรี : ๒๑ เซ็นจู. ๒๕๕๙). หน้า ๑๑.

^๓ สำนักงานจังหวัดหนองคาย. รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ. (หนองคาย : ส่วนประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลธุรกิจ กองข้อมูลธุรกิจ, ๒๕๖๑), หน้า ๓.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑-๖.

แปลง คือ ที่เลี้ยงสัตว์บ้านไชยาสาธารณประโยชน์ หมู่ที่ 4 ตำบลสระใคร อำเภอสระใคร เนื้อที่ถนนสภาพ ๗๑๘ ไร่ จังหวัดได้ออกโฉนดและส่งมอบพื้นที่ให้กรมธนารักษ์เพื่อประกอบการสรรหาที่ดินลงทุนแล้ว

ขณะที่การสรรหาผู้ลงทุนพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคายโดยกรมธนารักษ์ ได้ดำเนินเปิดประมูลเพื่อสรรหาผู้ลงทุนพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย ครั้งที่ ๑ ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๙ เมษายน ๒๕๖๐ มีผู้สนใจซื้อเอกสารการลงทุน จำนวน ๑๑ ราย แต่ไม่มีผู้ยื่นข้อเสนอ ครั้งที่ ๒ ระหว่างวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐-๒๑ มีนาคม ๒๕๖๐ เสนอโครงการการลงทุนภายในวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐ มีผู้ยื่นซองประมูล ๑ คน แต่ไม่ผ่านหลักเกณฑ์การประเมิน และครั้งที่ ๓ อยู่ระหว่างธนารักษ์พื้นที่หนองคายดำเนินการ

๒. การเตรียมความพร้อมและการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า จังหวัดหนองคายได้พัฒนาทั้งระบบไฟฟ้าที่การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคกำหนดแผนงาน/โครงการก่อสร้างสถานีไฟฟ้าเพื่อรองรับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน ๒ แห่ง กำลังผลิตแต่ละ ๕๐ MVA งบประมาณดำเนินการ ๖๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ด้านระบบประปา การประปาส่วนภูมิภาคได้ก่อสร้างระบบผลิตน้ำประปาเพื่อรองรับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๙ ณ บริเวณบ้านโคกป่าผาง หมู่ที่ ๓ ต.ปะโค อ.เมืองฯเนื้อที่ ๑๐๐-๐-๐ ไร่ กำลังผลิต ๑,๕๐๐ ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง งบประมาณจำนวน ๔๐๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ด้านการคมนาคมขนส่ง มีการลงทุนพัฒนาด้านคมนาคม ได้แก่ (๑) กรมทางหลวงชนบท โดย แขวงทางหลวงชนบทหนองคายได้รับการจัดสรรงบประมาณพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมขนส่งในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคายปี จำนวน ๒๖ โครงการ งบประมาณ ๔๐๙,๗๕๕,๐๐๐ บาท (๒) กรมทางหลวง โดยแขวงทางหลวงหนองคายได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน ๒๑ โครงการ งบประมาณ ๔๒๐,๘๕๘,๐๐๐ บาท (๓) จังหวัดหนองคายได้อนุมัติงบประมาณพัฒนาและปรับปรุงเส้นทาง จำนวน ๙ โครงการ งบประมาณ ๒๙๑,๒๐๐,๖๐๐ บาท (๔) กลุ่มจังหวัดฯได้อนุมัติงบประมาณพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมขนส่งในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษปี จำนวน ๔ โครงการ งบประมาณ ๑๒๔,๓๕๙,๐๐๐ บาท ขณะที่ด้านศุลกากร กรมศุลกากรได้จัดสรรงบประมาณ ตามโครงการบูรณาการเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน ๑ โครงการ งบประมาณ ๒๗๔,๔๗๓,๐๐๐ บาท

๓. การเตรียมความพร้อมด้านกิจการ พบว่า กิจการเป้าหมายที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว จำนวน ๑๕ กิจการ คือ ๑) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมง และกิจการที่เกี่ยวข้อง ๒) อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องหนัง ๓) กิจการโลจิสติกส์ ๔) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม ๕) กิจการเพื่อการสนับสนุนการท่องเที่ยว ๖) กิจการอบฟุ้งและไซโล ๗) กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จากผลพลอยได้หรือเศษวัสดุทางการเกษตร ๘) กิจการผลิตโครงสร้างโลหะสำหรับงานก่อสร้างหรืองานอุตสาหกรรม ๙) กิจการผลิตสิ่งพิมพ์ทั่วไป ๑๐) กิจการผลิตอาหารสัตว์หรือส่วนผสมอาหารสัตว์ ๑๑)

กิจการผลิตวัสดุก่อสร้างและกิจการผลิตผลิตภัณฑ์คอนกรีตอัดแรงสำหรับ งานสาธารณูปโภค (ยกเว้น การผลิตกระเบื้องมุงหลังคาเซรามิกส์และการผลิตกระเบื้องปูพื้นหรือผนัง) ๑๒) กิจการผลิตสิ่งปรุง แต่งสำหรับประพินร่างกาย เช่น สบู่ ยาสระผม ยาสีฟัน ๑๓) กิจการผลิตผลิตภัณฑ์พลาสติกสำหรับ สินค้าอุปโภค เช่น บรรจุภัณฑ์พลาสติก ๑๔) กิจการผลิตสิ่งของจากเยื่อหรือกระดาษ เช่น กล่อง กระดาษ และ ๑๕) กิจการพัฒนอาคารสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมและ/หรือคลังสินค้า

๔. ความพร้อมด้านการให้บริการ/คำปรึกษาศูนย์บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จด้านการ ลงทุน (One Stop Service) จังหวัดได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จด้านการ ลงทุน (One Stop Service) เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย เพื่อให้คำแนะนำ/ปรึกษา และ สนับสนุนข้อมูลต่างๆให้กับผู้ประกอบการ/นักลงทุน/ประชาชน ณ ศาลากลางจังหวัด ชั้น ๑

๕. การเตรียมความพร้อมด้านแรงงาน โดยจังหวัดได้จัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้าน แรงงานเรียบร้อยแล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการรอข้อตกลงว่าด้วยการข้ามแดนระหว่างไทย-ลาว ในการ ใช้บัตรผ่านแดน (Border Pass) เข้ามาทำงานได้ ถ้าหากข้อตกลงดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว จังหวัดพร้อม ให้บริการแรงงานต่างด้าวที่ประสงค์จะเข้ามาทำงานในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย

สรุปได้ว่า เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เป็นการพัฒนาพื้นที่ที่มีชายแดนติดต่อกับ ประเทศอื่น หรือพื้นที่ที่มีความพิเศษในการบริหารจัดการ ในเรื่อง อุตสาหกรรมการผลิต การท่องเที่ยว การศึกษา ประมง และการค้าการลงทุน ซึ่งในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษจะมีการบริหารจัดการที่สะดวก กว่าเขตปกติ และการบริการซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดในประเทศเพื่อนบ้านหรือกิจการที่ใช้พืชผล การเกษตรของประเทศ

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพบว่ามีความหมายได้ให้ความหมาย ของการพัฒนาพื้นที่ไว้อย่างหลากหลายทัศนะดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนา

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า มาจากภาษาบาลี ว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนา สิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่าพัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

จินตวีร์ เกษมสุข ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง แนวความคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแผน โดยผ่านเข้าไปในกลไกของรัฐ ซึ่งรัฐจะกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาจากปัญหาและความต้องการของประชาชน^๕

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกระบวนการ อย่างหนึ่ง ที่รัฐบาล นำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้น เสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบบประชาธิปไตย^๖

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่าการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ไดวางแผนไว้นานล่วงหน้า (planned change)^๗

สานิตย์ บุญชู ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการมุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นกระตุ้นประชาชนให้เกิดความร่วมมือ เกิดความคิดริเริ่ม เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนตลอดเวลา^๘

วิรัช เตียหงษากุล ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึงเป็นกลยุทธ์ในการทำงานอย่างหนึ่ง ซึ่งละเอียดอ่อน และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนยังเป็นการ กระบวนการ คือ เป็นการดำเนินงานที่มีขั้นตอนและต่อเนื่อง เป็นการทำงานกับประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ดังนั้น ถ้าใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนเข้าช่วยในการพัฒนาชนบทแล้ว การพัฒนาชนบทมีแนวโน้มอย่างมากที่จะประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพัฒนาชุมชนสามารถช่วยให้การพัฒนาชนบทสำเร็จถ้าได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง^๙

^๕จินตวีร์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔

^๖พัฒน์ บุญรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑.

^๗สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔)

^๘สานิตย์ บุญชู, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๗.

^๙วิรัช เตียหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชนชนบท, (สาขาพัฒนาชุมชน) ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙), หน้า ๘

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความคุ้มค่า และถ้าหากว่าชุมชนขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลง ฝ่ายรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้^{๑๐}

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำการบริการของรัฐบาลกับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น^{๑๑}

วิสิทธิ์พล กุลพรม ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เพื่อความก้าวหน้าของสิ่งที่เป็นอยู่ตามความต้องการของประชาชนภายในชุมชนหรือสังคม โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความคุ้มค่า เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน สังคมที่ดีกว่าเดิม^{๑๒}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๑๓} ได้ให้ความหมายของการพัฒนา ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่กำหนดทิศทาง (Directed Change) หรือ การเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า (Planned Change)

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^{๑๔} ให้ความหมายว่า การพัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการส่งเสริมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม และวิถีชีวิตของประชาชนที่ได้รับการพัฒนา ทำให้เกิดการถ่ายทอด การส่งต่อองค์ความรู้ และเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนโดยต้องได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรต่างๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนในการขับเคลื่อนการพัฒนา

^{๑๐}ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, **สังคมวิทยาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๘.

^{๑๑}กรมการพัฒนาชุมชน, **ภูมิปัญญาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

^{๑๒} วิสิทธิ์พล กุลพรม, **การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลต๋นง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๕๖๐, หน้า ๑๘.

^{๑๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า ๔๔.

^{๑๔} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, 2526), หน้า ๓๒.

๒.๒.๒ ลักษณะของการพัฒนา

ผศ.สนธยา พลศรี ได้กล่าวถึงลักษณะของการพัฒนาที่สำคัญว่า^{๑๕}

๑.เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒.มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

๓.มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔.เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใครด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕.เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖.เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗.เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผน โครงการ และคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘.ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙.มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ

^{๑๕}ผศ.สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๗.

สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

๑๐.สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการพัฒนาเองก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นเสมอ

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ ได้กล่าวถึง ลักษณะของการพัฒนาชุมชน ได้ดังนี้^{๑๖}

๑. เป็นการดำเนินงานโดยและใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ ไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชน

๒. เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๓. การเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมาย หรือทิศทางสามารถควบคุมได้

๔. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ ตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

๕. เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเองบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ

๖. เป็นกระบวนการในการศึกษา โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพและความพร้อมในการพัฒนา

๗. เป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นกรณีกำลังของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดศักยภาพของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

๘. เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้

๙. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนเป็นของชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน เป็นการให้สิทธิเสรีภาพ อิสระภาพ เสมอภาค ในชุมชน และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

^{๑๖}สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, หลักการสื่อสารมวลชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

๒.๒.๓ เป้าหมายของการพัฒนา

ชาตรี ก่อเกื้อ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคือ “กินดี อยู่ดี มีความสุข” ซึ่งประกอบด้วยภาระงานของการพัฒนารวม ๖ ด้าน ได้แก่

๑) พัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาให้มีจิตสำนึกในการรักถิ่นที่อยู่ รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน โดยอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

๒) พัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีกลุ่มกิจกรรมขยะแลกบุญที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาปัญหาขยะในชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้สารชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ในการประกอบการเกษตรในชุมชน

๓) พัฒนาการสืบสานภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัดให้ชาวบ้านในชุมชนมาพบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ก่อให้เกิดอาชีพและความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจของชุมชน

๔) พัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มีที่อยู่อาศัย มีอาหารที่ปลอดภัยต่อการบริโภค มีการนำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค มีการให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของชุมชน

๕) พัฒนาสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการคลอดบุตร การเจ็บป่วย การเสียชีวิต การส่งเสริมสุขภาพ นันทนาการ การศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยมีหลักการว่าเมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง กองทุนสวัสดิการก็จะช่วยบรรเทาปัญหาเพื่อกลับมาดำรงชีวิตได้ตามปกติ

๖) พัฒนารายได้ โดยมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยให้ชาวบ้านในชุมชนที่มีความสามารถและความตั้งใจเข้ามาบริหารในรูปแบบธุรกิจของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ ลดปัญหาการว่างงาน ทำให้ชาวบ้านทำงานอยู่ในชุมชน ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งก็นำมาจัดสวัสดิการที่จำเป็นกับชุมชนให้มีความครอบคลุมมากขึ้น^{๑๗}

๒.๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ๓ ประการ^{๑๘}

^{๑๗}จินตวิรุ์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐-๔๑

^{๑๘}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑)

ประการที่ ๑ การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา

ประการที่ ๒ เป้าหมายสุดยุดของการพัฒนาอยู่ที่ “คน” คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและรับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม วัฒนธรรม

ประการที่ ๓ เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคนหรือสังคม คือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย

พรรคชนะ วิชัยธนพัฒน์ ได้ให้แนวคิดการพัฒนาชุมชนหมายถึง การพัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนให้เกิดการช่วยเหลือตนเองเพื่อนบ้านและชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและความร่วมมือของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

“การพัฒนาชุมชน” เป็นการทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามความต้องการของประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนเอง ดังนั้น “การพัฒนาชุมชน” จึงเป็นการทำให้กลุ่มคนดีขึ้นเจริญขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการปกครองวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมโดยต้องคำนึงถึงความสมดุลในทุกมิติ

กระบวนการทำงานในชุมชนการทำงานกับชุมชนให้ได้ใจให้ได้รักและศรัทธาให้ได้ชื่อว่า “ศรัทธาที่เดินได้” นั้นย่อมาหมายถึงการเข้าไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนเข้าไปสำรวจค้นคว้าศึกษาหาข้อมูลเพื่อให้ทราบว่สถานการณ์ของชุมชนเป็นอย่างไรมีปัญหาและต้องการอะไรกระบวนการทำงานสำคัญคือการเข้าไปทำงานกับความคิดของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดการการทำงานเพื่อการพัฒนา โดยต้องเริ่มจากชุมชนและความสมัครใจพร้อมใจตามความต้องการของชุมชน

การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนเพื่อให้เกิดการยอมรับในการเข้าไปทำงานในชุมชนนั้น ประเด็นสำคัญคือการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนแต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าต้องเตรียมความพร้อมตัวเองให้ได้ก่อนที่จะนำความรู้ การพัฒนาถ้าปราศจากสำนึกและความสมัครใจของชุมชนแล้วก็จะกลายเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ไม่มีรากแก้วการทำงานกับชุมชนต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนตามความต้องการที่แท้จริงและความสมัครใจของชุมชนแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในความหมายของการ “ปลุกให้ตื่น” จึงเป็นการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนลุกขึ้นมาร่วมกันทำงานพัฒนาชุมชนตามความต้องการและความสมัครใจที่ต้องการจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นความสามารถที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการกับชุมชน

แต่ถ้าชุมชนยังไม่ตื่นตัวและยังไม่พร้อมที่จะร่วมพัฒนาในฐานะนักพัฒนาก็ต้องหาทางจัดการกับความคิดของชุมชนให้มากขึ้นและในทางปฏิบัติหากการพัฒนามุ่งหวังให้ชุมชนมี “ความยั่งยืน” ในฐานะนักพัฒนาจำเป็นต้องส่งเสริมการจัดกระบวนการชุมชนเพื่อให้เกิด

การที่จะเสริมสร้างพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการของชุมชนเศรษฐกิจสังคมชนบทชนบทนิยมประเพณีภาษาการปกครองการเมืององค์กรในชุมชนสภาพแวดล้อมและปัญหาความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนปัจจัยสำคัญคือการส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพผู้นำชุมชนจากภายในชุมชนเองในชุมชนให้ถึถ้วนครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อจะได้เข้าใจถึงระบบชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และแตกต่างกันในส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องซึ่งมีผลต่อการผลักดันสู่การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แน่นอน

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ พร้อมทั้งเป็นกระบวนการทางสังคม มีลักษณะดังนี้

๑. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือมีความต่อเนื่องของปฏิกริยาโต้ตอบต่อกันของคนในสังคม การพัฒนาชุมชนต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๒. การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการให้ชัดเจน มีการสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลความต้องการของประชาชนในชุมชนและการเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๓. การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาล และการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

๔. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนการพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีการตื่นตัวเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาและท้อถอย^{๑๙}

สรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนา เป็นแนวคิดที่มุ่งหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาต้องเริ่มที่ความคิดของคนในระดับล่าง เพื่อให้มีความคิดที่สร้างสรรค์ ริเริ่มที่จะพัฒนานักจะเกิดการพัฒนาจากภายในตัวของชุมชน ในกลุ่มคนเล็กๆของชุมชน

^{๑๙}ประเวศ วะสี , ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑),

และขยายสู่ชุมชนใหญ่ และสังคม เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และการสร้างเครือข่ายในการพัฒนา

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลายทัศนะดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการพัฒนาแนวคิดของมาร์กซ^{๒๐} ซึ่งเห็นว่าทรัพย์สินเงินทองที่แต่ละคนมีอยู่นั้น ยังไม่ใช่ทุน ทรัพย์สินเหล่านี้จะแปรสภาพไปเป็นทุน เมื่อเข้าไปสู่กระบวนการผลิต เช่น นำไปลงทุน ใส่แรงงานเข้าไป แล้วทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินและกำไร สิ่งที่จะแปรสภาพกลายเป็นทุนได้ยังครอบคลุมไปถึงปัจจัยการผลิตตามที่รู้จักในนาม ๕M ประกอบไปด้วย แรงงานมนุษย์ (Manpower) เครื่องจักร (Machine) วัตถุดิบ (Material) เงิน (Money) และการจัดการ/ความรู้ (Management/Knowledge) มาร์กซ เห็นว่า ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) จำเป็นต้องมีการขยายตัวเองอยู่เสมอด้วยกลวิธีต่างๆ และความมั่งคั่งของเจ้าของทุนไม่ได้เกิดจากการกำไรจากการขายสินค้าได้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงมูลค่าส่วนเกินที่ได้มาจากการที่คนงานใส่แรงงานไปยังขั้นตอนการผลิตด้วย

นอกจากนี้ นักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส เช่น บูร์ดิเยอ^{๒๑} ก็เป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มนำแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมโดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายสภาพเป็นทุนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้น ได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) จากนั้นเขาแบ่งประเภทของทุนออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้และทรัพย์สินที่อยู่ในรูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชรนิลจินดา รถยนต์ หุ่น ฯลฯ ทุนประเภทนี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ๒) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นรูปแบบของโครงสร้าง สถาบัน เครือข่ายและความสัมพันธ์ซึ่งปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรงรักษาและพัฒนาตนเองเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมตามที่ตนเองต้องการ ทุนทางสังคมเป็นเสมือนทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถนำไปเอื้อ ประโยชน์ทางสังคมให้แต่ละคนตามกลุ่มที่สังกัด

^{๒๐} กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑) หน้า ๖๙-๗๐.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๗๑, ๕๕๑-๕๕๓, ๕๕๕.

ตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ทำงาน กลุ่มธุรกิจ ฯลฯ ๓) ทูทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดการได้เปรียบหรือได้รับผลประโยชน์ต่างๆ และ ๔) ทูทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)

Bourdieu^{๒๒} นิยามไว้ว่า เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือรสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ธำรงรักษาสถานชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

McRobbie^{๒๓} ได้ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า เป็นการกระจายรูปแบบของทุนชนิดหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมจะอยู่ในความสามารถพิเศษหรือทรัพย์สินส่วนบุคคล และไม่สามารถลดทอนไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ แต่ละคนจะมีทุนทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถเป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมที่มั่งคั่งได้ แต่ทุนชนิดนี้สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงรักษาการมีอำนาจทางสังคมได้

จากการให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรมของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุปความหมายของทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดนักวิชาการข้างต้นไว้ว่า ทุนวัฒนธรรมหมายถึง ทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมา แล้วเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่ม จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำ อย่างต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการผลิตซ้ำ เพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ การสะสมความมั่งคั่งของทุนทางวัฒนธรรมยังแสดงถึงอำนาจของผู้ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายด้วย

๒.๓.๒ ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu^{๒๔} ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^{๒๒} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, (New York : Greenwood, 1986),p. 241-258.

^{๒๓} McRobbie, Angela., *The Uses of Cultural Studies: a Textbook*, (Thousand Oaks: SAGE, 2005) p. 137.

^{๒๔} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, (New York : Greenwood, 1986),p. 241-258.

๒.๔.๒.๑ ทุณวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทักษะ และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่างๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคมชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้องสมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายและรหัสของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

๒.๔.๒.๒ ทุณวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม^{๒๕}

๒.๔.๒.๓ ทุณวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสลับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรในรูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม ^{๒๖}

^{๒๕} “อ้างแล้ว. Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education. หน้า ๒๔๑-๒๔๘.”

^{๒๖} Ibid. p.241-258.

๒.๓.๓ ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา^{๒๗}

บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง มีการสั่งสม สืบทอด และเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผสม หรือสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างคนในสังคมด้วยกันเองจนอาจกล่าวได้ว่าอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์แล้วย่อมถือเป็นวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี กฎหมายและจริยธรรม^{๒๘}

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศได้นิยามความหมายของคำความหมายวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ Leslie a white ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบ ประกอบด้วยกรกระทำ (แบบแผนพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งที่ใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้) ความคิด (ความเชื่อ ความรู้) และความรู้สึก (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และมีลักษณะชัดเจน ดังนั้นจึงสามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นได้ง่าย^{๒๙}

เทเลอร์ (Taylor) ให้นิยามวัฒนธรรมว่า เป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถด้านอื่นๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม^{๓๐}

^{๒๗} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ , พิมพ์ครั้งที่ ๑ , ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ , ๒๕๕๖, หน้า.๑๑๐๓.

^{๒๘} บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร, โнора : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสารศิลปะการแสดงภาคใต้, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๒๙} Leslie, Gerald R. el, *Introductory sociology : Order and change in society*, (New York : New York University press, 1980), p. 75.

^{๓๐} Taylor, Edward B., *Primitive culture*,. (London : John Murrey, 1871), p.98.

วีระพล วงษ์ประเสริฐ ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรมหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคมรวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อ ๆ มา”^{๓๑}

นิยพรรณ วรรณศิริ กล่าวถึงความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในมุมมองของนักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนปลูกฝังเพื่อให้เรียนรู้ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคมและถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา “วัฒนธรรม” หมายถึงพฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิดที่จะหาวิธีการมาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เช่นการกินอาหารการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มการสื่อสารความคิดต่อกันเป็นการมองถึงพฤติกรรมพื้นฐานที่เน้นความอยู่รอดและความเป็นจริงของชีวิตก่อนที่จะคำนึงความดีความงามใด ๆ นอกจากนี้ นิยพรรณ วรรณศิริ ยังได้ให้ความหมายเพิ่มเติมถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไว้ ๔ ประการคือ^{๓๒}

๑. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดมนุษย์ (Cognitive Systems) เป็นระบบทางชีวภาพเพราะความเกิดจากระบบสมองระบบประสาทและระบบจิตใจของมนุษย์

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ในเมื่อวัฒนธรรมคือผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอย่อมจะมีผลให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย

๓. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้มนุษย์รับถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อ ๆ กันมาโดยการอบรมสั่งสอนบอกกล่าวสังเกตการลงมือปฏิบัติของบุคคลจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมของตนตั้งแต่เกิดจนโต

๔. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวมบุคคลจะมีการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกันเพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้วัฒนธรรมที่ถูกนำมาปฏิบัติในสังคมก็จะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคมและเป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไปของสังคมนั้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม หมายถึง วิธีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้นตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งความรู้ความคิดหรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการหรือแบบ

^{๓๑} วีระพล วงษ์ประเสริฐ, ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อสารมวลชนกับบุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการกรุงเทพมหานคร, (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต), กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐, หน้า ๓๕.

^{๓๒} นิยพรรณ วรรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐, หน้า ๓๗-๓๘, ๔๔ - ๔๖.

แผนและมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมาตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์”^{๓๓}

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่ตนได้กระทำ สร้างสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งที่อาจจะได้ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ ความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของที่เกิดจากการคิดประดิษฐ์ และการกระทำของมนุษย์ที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิต การทำมาหากิน และระบบเศรษฐกิจโดยได้จำแนกวิธีการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนออกเป็น ๓ แบบใหญ่ คือ

๑) การนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมในด้านรูปแบบและเนื้อหามาใช้ในงานพัฒนาโดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ผลสำเร็จของงานพัฒนา

๒) การถือเอาวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายในตัวเอง เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา

๓) แนวทางการพัฒนาที่มีมิติของวัฒนธรรมสอดแทรกเป็นยาดำในเนื้องานทุกอย่าง โดยเฉพาะส่วนของคุณค่าวัฒนธรรมการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด ควรจะหมายถึงการเคารพ และเชื่อมั่นในศักยภาพ พลังสร้างสรรค์ของชุมชน อันมีคุณค่าที่ดั่งามเป็นพื้นฐาน และการศึกษาถึงแนววัฒนธรรมชุมชน ในงานพัฒนาควรพิจารณาในเนื้อหาและรูปแบบ ๒ ประเภท คือ

(๑) ทักษะแบบการนำเอาวัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยมองว่างานพัฒนาจะสามารถนำเอาวัฒนธรรมมาใช้ในลักษณะโครงการพัฒนา โดยเป็นเครื่องมือหรือวิธีการทำงานที่ตอบสนองกับผลประโยชน์และความต้องการของประชาชน และการทำงานพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ระบบคิด โลกทัศน์ ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรมของประชาชน

(๒) ทักษะแบบโครงสร้าง ต้องมีความผูกพันอยู่กับโครงสร้างของสังคมวัฒนธรรมการผลิต กระบวนการผลิต และผลิตซ้ำ โดยการผลิตวัฒนธรรมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทต่าง ๆ ของสังคม^{๓๔}

วีรพร รอดทัศน กล่าวว่า วัฒนธรรมคือพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกับคนในกลุ่มสังคมอื่นพฤติกรรมของมนุษย์ดังกล่าวคือสิ่งที่เกิดจากแรงขับเคลื่อนของปัจจัยความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม พฤติกรรมเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นก็จะถูกกลั่นกรองให้เกิดเป็นความงดงามสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อสังคมทั้งส่วนตัวและส่วนรวมเมื่อพฤติกรรมนั้นกลายเป็นที่ยอมรับของสังคมแล้วก็จะถูกนำมาปฏิบัติ

^{๓๓} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒, หน้า ๓๙.

^{๓๔} กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพฯ : สภาคหบดีแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา จัดพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

ยึดถือและถ่ายทอดสืบทอดกันจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยวิธีการรับรู้เรียนรู้หรือเลียนแบบสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมหรือพฤติกรรมที่คนในสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามสำหรับอีกสังคมหนึ่งอาจมองว่าเป็นเรื่องน่าเกลียดน่ากลัวหรือยอมรับไม่ได้เช่นการรับประทานเนื้อสุนัขของคนในสังคมหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในด้านของการเป็นยาบำรุงร่างกายทำให้ร่างกายแข็งแรงซึ่งเป็นวัฒนธรรมด้านการกินของคนในสังคมนั้นที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคบรรพชนแต่คนอีกสังคมหนึ่งอาจมองเรื่องนี้เป็นสิ่งที่โหดร้ายป่าเถื่อนไม่มีอารยธรรมเป็นต้น^{๓๕}

ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนแต่ละกลุ่มซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกันการพัฒนาโดยใช้มิติของวัฒนธรรมเป็นตัวนำในรูปแบบหนึ่ง ๆ กับชุมชนหนึ่งอาจใช้แล้วประสบความสำเร็จแต่ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถนำมาใช้กับทุกชุมชนได้เพราะวัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนในชุมชนหนึ่ง ๆ เท่านั้น^{๓๖}

Du Bois กล่าวว่า วัฒนธรรมหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของเขาทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ รวมทั้งความสัมพันธ์ทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น^{๓๗}

อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นกำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรม หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงานวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ในสังคมเดียวกันทำความตกลงว่า จะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติ และมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดจึงเหมาะสม ข้อตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เพื่อว่าสมาชิกของสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่งเราอาจเรียกระบบที่สมาชิกในสังคมได้ตกลงกันแล้วว่า ระบบสัญลักษณ์ ดังนั้น วัฒนธรรมก็คือระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อสร้างขึ้นแล้วจึงสอนให้รุ่นหลัง ๆ ได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอดเมื่อมนุษย์เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมมนุษย์ก็เรียกว่าอะไร คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และส่วนใหญ่จะรู้ว่า อะไรควรทำและ

^{๓๕} วีรพร รอดทัศนาศา, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๗, หน้า ๓๖ - ๓๗.

^{๓๖} ศรีศักร วัลลิโภดม, พัฒนาการทางสังคม - วัฒนธรรมไทย, (พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๔๔, หน้า ๗๓-๗๔.

^{๓๗} Du Bois อ้างใน สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา, อีตบ้านคองเมือง : รวมบทความมานุษยวิทยาว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน, (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๔), หน้า. ๕๗.

อะไรไม่ควรทำ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากวัฒนธรรมในสังคมอาจแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะคือ

๑) วัฒนธรรมในลักษณะที่ไม่ใช้สัญลักษณ์และ

๒) จับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยา มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เป็นต้นว่า อาคาร บ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรมต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นประจำทุกวัน^{๓๘}

ประเวศ วะสี กล่าวว่า วัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สังคมในชุมชนนั้นเข้มแข็งควรมีลักษณะ ๘ ประการ ดังนี้

๑) มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ การเห็นคุณค่าและส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

๒) กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

๓) ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรี

๔) ความเป็นบูรณาการ วัฒนธรรมเป็นเรื่องความเชื่อมโยงอย่างบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคม ที่มีความเชื่อ และระบบคุณค่าและการปฏิบัติร่วมกัน

๕) สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสมผสานหรือมีความบรรสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจ กับสังคม และกับสิ่งแวดล้อม

๖) มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

๗) ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม วัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมีองค์กรชุมชนทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

๘) เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม ศีลธรรมเป็นเรื่องของความถูกต้องทั้งหมด ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจและจิตวิญญาณ ไม่ใช่แค่เป็นเรื่องวินัยจริยธรรมเท่านั้น^{๓๙}

วีรพร รอดทัศน กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชนคือรากฐานสำคัญที่จะต้องคำนึงในการวางแผนเพื่อการพัฒนาการพัฒนาชุมชนโดยวิธีการที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นฐานชีวิตคนในชุมชนจะได้รับการยอมรับและได้รับความร่วมมือไม่มีการต่อต้านส่งผลเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาให้สามารถบรรลุผลได้ดีมากกว่าการพัฒนาโดยใช้หลักวัฒนธรรมชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาจาก

^{๓๘} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์ การวิเคราะห์สังคมไทยในแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า. ๑.

^{๓๙} ประเวศ วะสี, ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗), หน้า. ๑๓-๒๓.

ภายในชุมชนเองโดยอาศัยมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกภาพของชุมชน^{๔๐}

ยิ่งยง เรือนทอง ได้กล่าวถึงความหมายวัฒนธรรมระดับชุมชนไว้ดังนี้

๑. เป็นรูปแบบของพฤติกรรมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือท้องถิ่นหนึ่งแตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ของประเทศชาติ
๒. เป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มในท้องถิ่นนั้น มีเอกลักษณ์หรือแนวปฏิบัติของตนโดยเฉพาะ
๓. วัฒนธรรมท้องถิ่นมีลักษณะเด่นเฉพาะตนก็จริงแต่ยังมีลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรมระดับชาติ^{๔๑}

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ ให้ความหมายของวัฒนธรรมชุมชนว่า หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วไป สามารถมองเห็นได้จากพฤติกรรมผลงานทั้งมวลที่สร้างสรรค์เป็นความคิด ความเชื่อ ความรอบรู้ในการประกอบอาชีพและงานฝีมือช่างสรุปได้ว่า วัฒนธรรมชุมชนหมายถึง รูปแบบการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ในชุมชนร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นที่สามารถสังเกตได้ทั่วไปมีการสืบทอดสู่ชนรุ่นหลัง^{๔๒}

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมชุมชน ไว้ดังนี้

๑. ประเภทมุขปาฐะ หมายถึง การสืบทอดที่สามารถรับรู้โดยประสาทสัมผัสด้วยการฟัง เนื่องจากการถ่ายทอดด้วยวาจาเป็นสำคัญเพราะวัฒนธรรมเหล่านี้มีลักษณะที่จำเป็นต้องใช้การบอกเล่าซึ่งอาจทำได้ด้วยการพูด การสวด การร้องเป็นทำนอง วัฒนธรรมชุมชนที่สืบทอดแบบมุขปาฐะ ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ ภาษิต ปริศนาคำทาย
๒. ประเภทอมุขปาฐะ หมายถึง การถ่ายทอดที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสต่าง ๆ ที่นอกเหนือไปจากการรับรู้ด้วยการใช้การสังเกต และปฏิบัติฝึกฝน ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม ศิลปกรรม งานช่างต่าง ๆ การแต่งกาย กิริยาท่าทาง อาหารพื้นบ้าน
๓. ประเภทสืบทอดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการสืบทอดที่สามารถกระทำได้ทั้งประเภทมุขปาฐะ และอมุขปาฐะประกอบกัน ซึ่งได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน^{๔๓}

^{๔๐} วีรพร รอดทัศน์, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๗, หน้า.๓๗ - ๓๘.

^{๔๑} ยิ่งยง เรือนทอง , พื้นฐานวัฒนธรรม, อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๒, หน้า.๒๑.

^{๔๒} รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว : เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๓, น. ๑๗.

^{๔๓} ประเทือง คล้ายสุบรรณ์, วัฒนธรรมพื้นฐาน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิสาร, ๒๕๓๑, หน้า.๗.

ยิ่งยง เรือนทอง ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

๑. กำเนิดหรือที่มาของความคิดในการผลิต จะมีลักษณะเป็นแบบประเพณีหรือมีแรงบันดาลใจจากความเชื่อทางศาสนาในท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุ ย่อมมีความยึดมั่นในประเพณีหรือศาสนาซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ผลงานทางศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นแบบประเพณีซึ่งสร้างขึ้นตามความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาสนา

๒. มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองหรือพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีตเป็นเศรษฐกิจพอเพียงผลิตเพื่อกินเพื่อใช้เองไม่ต้องพึ่งโลกภายนอก คือ มีการปลูกข้าวเพื่อใช้กินเอง การทอผ้าพื้นเมือง การดำข้าว ไม่มีแรงงานรับจ้างและไม่ใช้แรงงานรับจ้าง

๓. ศิลปินหรือปัจเจกชนที่ผลิตหรือสร้างสรรค์งานพื้นบ้านและพื้นเมือง มิได้ผลิตงานโดยทำเป็นอาชีพ ดังจะทำงานนั้น ๆ ในเวลาว่างจากอาชีพหลัก คือการทำไร่ทำนา

๔. เป็นสังคมเครื่องประเพณีและพิธีกรรมที่ยังคงดำรงรักษาวัฒนธรรมแบบท้องถิ่นไว้ได้ เป็นสังคมที่อยู่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุโดยอาศัยเกษตรกรรมเป็นเครื่องยังชีพ วิถีชีวิตของชาวชนบทจึงพึ่งพาและผูกพันกับธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับประเพณี พิธีกรรมในฐานะเป็นสื่ออบรมสั่งสอนมนุษย์ให้ตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชีวิต

๕. สังคมในท้องถิ่นมิได้อยู่โดดเดี่ยวแยกออกจากสังคมอื่น แต่จะมีความสำคัญกับสังคมใหญ่ที่มีอารยธรรมพัฒนามากกว่า ในขณะที่ยังรักษาลักษณะบางอย่างของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยรับจากเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมไว้ได้ แต่ก็ยอมรับและต้องการนำรูปแบบของวัฒนธรรมแบบเมืองเข้ามาผสมผสาน และเปลี่ยนแปลงรูปแบบเดิมของตนอยู่เรื่อย ๆ

๖. ผลงานนั้น ๆ ต้องดำรงอยู่ในชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน และมีบทบาทหน้าที่ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ผลงานในท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่สภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่น^{๔๔}

ประชิด สกุนะพัฒน์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน ไว้ดังนี้

๑. เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความรักความสามัคคี เสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนการรวมกลุ่มรวมพลังสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ

๒. สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยที่มีวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวกำหนด

๓. ให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคม เช่น การฟังเพลง การร้องเพลง การแสดงมหรสพต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาจากประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ

^{๔๔} ยิ่งยง เรือนทอง, **พื้นฐานวัฒนธรรม**, อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๒, หน้า. ๒๑-๒๕.

๔. เป็นเครื่องมือให้การศึกษา ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญยิ่งของชีวิต วัฒนธรรมชุมชนได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาและอบรมคนในสังคม โดยการสอนให้รู้จักถูกผิด รู้จักรับผิดชอบ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ และสอนให้ทุกคนประพฤติดี เว้นความชั่ว เพื่อเป็นบรรทัดฐานของสังคม

๕. เป็นเครื่องฝึกพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้แก่เยาวชนทั่วไป ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนมีส่วนช่วยได้มากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องของกีฬาและการเล่นของเด็กที่มุ่งเน้นให้เด็กออกกำลังกายและบางอย่างมุ่งให้รู้จักสังเกตและมีไหวพริบ นอกจากนี้ยังฝึกพัฒนาการทางสังคมด้วย

๖. เป็นเครื่องมือการควบคุมของสังคม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันของสังคม^{๔๕}

บำรุง บุญปัญญา กล่าวหลักการของวัฒนธรรมชุมชน มีดังนี้

๑) ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้ว มีระบบที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน คือการให้คุณค่าแก่ความเป็นคนและชุมชน ที่มีความผสมกลมกลืนคุณค่าของธรรมชาติ การเชื่อถือสิ่งเหนือธรรมชาติ และคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา

๒) ชุมชนมีสถานะเป็นสถาบันหนึ่งที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีโครงสร้าง กลไกภายในเป็นระบบของตนเอง เป็นรูปแบบสังคมที่มีอายุยืนนานไม่ว่าธรรมชาติข้างนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หมู่บ้านหรือความเป็นชุมชนคงทนมาเป็นเวลานานแสดงถึงความเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เป็นอิสระ มีแผนการผลิต ระบบการจัดการทรัพยากร ระบบสุขภาพ ระบบความรู้ ระบบการเรียนรู้ ระบบการปกครอง และระบบยุติธรรมของตนเอง

๓) ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่งของตนเอง มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต มีเป้าหมายของตนเองคือมุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพได้และชุมชนอยู่รอดและผลิตซ้ำตัวเองได้ ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง แม้ผลิตเพื่อขายแต่เพื่อเลี้ยงครอบครัวไม่ใช่เพื่อความร่ำรวย โดยใช้แรงงานสมาชิกครอบครัว มีน้ำใจ และความเอื้ออาทร จัดสรรและแบ่งปันผลผลิตอย่างยุติธรรม

๔) ทางด้านสังคมการเมือง ชุมชนมีความสัมพันธ์กับผ่านระบบเครือญาติมีการปกครองและจัดการความสงบเรียบร้อยภายในโดยระบบอาวุโส มีผู้นำที่มีบารมีได้รับการเคารพยกย่องในชุมชนมีความผูกพันกลมเกลียว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลและประนีประนอม เมื่อเกิดความแตกแยกขัดแย้งก็มีกลไกภายในในการตัดสิน คือ ระบบว่า ความโดยผู้อาวุโสและเครือญาติ

^{๔๕} ประชิต สกฤษณ์พัฒน์, วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธินิสร, ๒๕๔๕, หน้า ๑๐-๑๑.

๕) ชุมชนกับสังคมภายนอก ชุมชนไม่ได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยว มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นในท้องถิ่นเดียวกันในลักษณะ เครือข่าย และมีปฏิสัมพันธ์กับฐานและทุนมาช้านานชุมชนมีการจัดการที่ดีพอ และควรเป็นไปในทิศทางความเจริญงอกงาม

๖) ทางเลือกการพัฒนา แม้ฐานเศรษฐกิจของชุมชนและทรัพยากรถูกทำลายเสียหายบ้างแต่จิตสำนึก หรือพลังทางวัฒนธรรมยังคงสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ โดยเริ่มจากฐานวัฒนธรรมของตนเอง เน้นกระบวนการกลุ่ม การผลิตเพื่อให้ทุกคนมีกินมีใช้ ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลและรักษา และยกระดับวัฒนธรรมชุมชนสู่ระดับชาติ^{๔๖}

สุพัตรา สุภาพ สรุปว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติการจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ^{๔๗}

ยศพร บันเทิงสุข สรุปว่า คำว่าวัฒนธรรมน่าจะหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างมีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงจากความรู้ของพฤติกรรมที่มนุษย์ได้รับถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นแบบแผนประเพณี หรือความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ กริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการ และมีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมาเพื่อปรับปรุงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์^{๔๘}

เณมมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ ได้จำแนกวัฒนธรรมเป็น ๒ ประเภท สรุปได้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ วิธีการต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดขึ้นมาสามารถสร้างทำให้เป็นรูปร่างขึ้นมาได้ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค รถยนต์ เครื่องบิน เครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางวัตถุเป็น การถ่ายทอดวิธีการทำอาหาร การตัดเย็บเสื้อผ้า วิธีการสร้างบ้าน วิธีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งนี้เพราะวัตถุทั้งหลายย่อมเสื่อมสลายไป จะเหลืออยู่ก็เพียงรูปแบบและวิธีการประดิษฐ์ ซึ่งจะถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป

๒. วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ ได้แก่ วิธีการคิดและแบบแผน พฤติกรรมที่มนุษย์คิดขึ้นมาแล้วไม่สามารถสร้างทำให้เห็นเป็นรูปร่างได้ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม

^{๔๖} บำรุง บุญปัญญา , ๓ ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด ,๒๕๔๙),หน้า ๒๐- ๒๕.

^{๔๗} สุพัตรา สุภาพ,สังคมและวัฒนธรรมไทย,พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,๒๕๓๖,หน้า ๙๙.

^{๔๘} ยศพร บรรเทิงสุข, การวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม,บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๖,หน้า ๙.

ศีลธรรม จริยธรรม กฎหมาย เป็นต้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุเป็นการถ่ายทอดแนวทางแห่งความคิด และระบบอย่างการปฏิบัติ^{๔๙}

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้สรุปว่า วัฒนธรรม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์นี้มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ทุกชั่วอายุคนแต่จะรับระบบความสัมพันธ์ที่ตกทอดกันมาจากอดีต มีความซับซ้อนมาก ต้องอาศัยการถ่ายทอดปลูกฝังเป็นเวลานาน^{๕๐}

จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์ ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอันเป็นแกนสำคัญอันหนึ่งของสังคมมนุษย์เพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคมดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่มซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน เป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตามประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันทีเช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน^{๕๑}

พระอธิการวิน ทิปธมโม กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจร และขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่แก้ปัญหาคและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย^{๕๒}

สนธิ สมัการ ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลง (Change) ทางวัฒนธรรม หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรม

^{๔๙} เฉลิมลาภ ราชภัฏทาร์กษ,มนุษย์กับสังคม,กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๒๕๔๑, หน้า ๑๖.

^{๕๐} นิธิ เอียวศรีวงศ์,ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร,กรุงเทพฯ : อมรินทร์,๒๕๓๖.,หน้า ๑๔.

^{๕๑} จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์,การจัดองค์การทางสังคม,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,๒๕๔๓),หน้า ๖๖.

^{๕๒} พระอธิการวิน ทิปธมโม (อิมใจ),บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖,หน้า ๔๓.

ใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมดาของสังคมมนุษย์ หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ^{๕๓}

ปฐมภรณ์ จันทรแก้ว สรุปว่า ลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน คือ ลักษณะที่มีการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า ไม่มีการจดบันทึก และเป็นสิ่งที่รับทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลในชุมชนนั้น ๆ ไม่ทราบว่าเป็นผู้คิดค้นขึ้นเป็นคนแรก เป็นสิ่งที่ยั่งยืน ไม่มีสูญหายและเป็นมรดกร่วมของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ^{๕๔}

ส่วนคำว่าวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือคติชนวิทยา ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันตามที่กรมศึกษาออกโรงเรียน ได้ให้ความหมายคติชนวิทยาไว้ ๕ ประการ คือ^{๕๕}

๑. เรื่องเล่าสืบทอดกันมาจนไม่อาจสืบสาวราวเรื่องถึงต้นตอหรือผู้เล่าเรื่องเดิมได้
๒. เป็นระบบทางวัฒนธรรมของชาติที่ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมชาตินั้น
๓. การสืบทอดข้อมูลทางคติชนวิทยา อาศัยการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาโดยการจำ และการกระทำซ้ำ ๆ จนจำได้ขึ้นใจ มากกว่าจะบันทึกข้อมูลและถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร
๔. เป็นแนวการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ที่กระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และลูกหลานยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่

^{๕๓} สนิท สมัครการ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓

(กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๕๔} ปฐมภรณ์ จันทรแก้ว, การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี, นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕, หน้า ๓๓.

^{๕๕} กรมการศึกษานอกโรงเรียน, แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒-๑๕.

๕. เป็นการศึกษาเรื่องราวของชาวบ้านมากกว่าชาวเมือง เพราะชาวบ้านเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตซ้ำสิ่งทีประพตปฏิบัติจึงคงอยู่ในรูปแบบเก่าๆ มาก ส่วนชาวเมืองนั้นรับความเจริญทางวัตถุมากกว่าจึงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา

ยิ่งยง เรืองรอง ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แนวทางปฏิบัติหรือวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมรอง (Total culture) ซึ่งคนส่วนมากยึดถือแนวปฏิบัติเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตอยู่ตามท้องถิ่นในส่วนต่างๆ ของประเทศ^{๕๖}

ธราดล ชัยเดชโกสินทร์ วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่น จากการสะสมความรู้ประสบการณ์และได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเพื่อการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและความเพลิดเพลินใจ^{๕๗}

บุญเจริญ บำรุงชู ยังได้กล่าวถึง วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึงแบบฉบับร่วมกันของกลุ่มชนหรือสังคมซึ่งเกิดขึ้นด้วยความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถสร้างความพอใจ ค่านิยมและมีการถ่ายทอดต่อกันมาโดยไม่ขาดสาย โดยวิธีการหลายทาง เช่น การบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับ และรับความพอใจในท้องถิ่นนั้นๆ^{๕๘}

จะเห็นได้ว่านักวิชาการหลายๆ ท่านได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้านคติชนวิทยา ไว้ใกล้เคียงกันในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมาจากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แนวปฏิบัติและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีหลากหลาย เช่น การบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษโดยลูกหลานยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่เพื่อการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและเพลิดเพลินใจในท้องถิ่นนั้นๆ

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคม ในการดำรงชีวิต นับตั้งแต่วิธีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย การกิน การอยู่ การแต่งกาย และหาที่หลบนอน ซึ่งหลักเกณฑ์การดำรงชีวิต โดยแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจากบุคคลทำเป็นตัวอย่าง แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติตามกันมา

^{๕๖} ยิ่งยง เรืองรอง, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕

^{๕๗} ธราดล ชัยเดชโกสินทร์, **การพัฒนารูปแบบการประดิษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์**, (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

^{๕๘} บุญเจริญ บำรุงชู, **แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน**, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓)

จนเกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ความเชื่อ ศิลธรรม จริยธรรม กฎหมาย เป็นต้น ซึ่งเป็นแบบอย่างให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป

๒.๓.๔ ความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมในขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนด ชีวิตความเป็นธรรมของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก ซึ่งความสำคัญของวัฒนธรรมนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวไว้ดังนี้^{๕๙}

๑. วัฒนธรรมช่วยแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการๆ ของมนุษย์ ผลจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

๒. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

๓. เป็นเครื่องมือแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

๔. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข วัฒนธรรมสร้างบรรทัดฐาน ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม

๕. ช่วยให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมยึดมั่นในหลักแห่งเหตุผลในการดำเนินชีวิต ขยัน ประหยัด อุตุน มีระเบียบวินัยที่ดี ฯลฯ สังคมนั้นก็เจริญรุ่งเรือง

ประจักษ์ ไผ่เจริญ กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม คือเครื่องบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล กลุ่มชน ชุมชน คนกับสัตว์ เป็นตัวกำหนดปัจจัย ๔ เป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึกทางอารมณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์^{๖๐}

จากความสำคัญของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

๑. เดิมเป็นเครื่องบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล กลุ่มชน ชุมชน คนกับสัตว์

๒. เป็นตัวกำหนดปัจจัยสี่ ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

^{๕๙} จารุวรรณ ธรรมวัตร, **คติชนชาวบ้าน**, (มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป), หน้า ๑๓.

^{๖๐} ประจักษ์ ไผ่เจริญ, **การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง**, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๒).

๓. ช่วยเหนี่ยวนำสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

๔. เป็นเครื่องมือแสดงเอกลักษณ์ของชาติและเผ่าพันธุ์

๕. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๖. เป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึกทางอารมณ์

ส่วนความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีผู้ให้ความสำคัญไว้ ดังที่ กิตติกุล ศรีสว่าง ได้แบ่งความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ ดังนี้^{๖๑}

๑. เป็นมรดกที่สำคัญของสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา

๒. เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น

๓. เป็นเครื่องมือควบคุมของสังคม เพื่อให้ทุกคนรู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน เช่น ภาษีศุลกากร ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ นิทาน เป็นต้น

๔. เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความสามัคคีเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การแต่งงาน เป็นต้น

๕. เป็นเครื่องมือ ให้การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ได้ถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ เช่น การเล่านิทาน สุภาษิต คำพังเพย เป็นต้น

๖. เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงแก่คนในสังคม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ตระกูลสงกรานต์ ลอยกระทง งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น

๗. เป็นเครื่องมือพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในรูปแบบกีฬาและการละเล่นของเด็ก เช่น การเล่นเตย การทายปริศนา การซ่อนแอบ เป็นต้น

เกตุวดี ทองร้อยชั่ง กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีความสำคัญต่อชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากเป็นมรดกทางปัญญาของชาวบ้านที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ สืบสาน และสืบสานต่อกันมาภายในกลุ่ม วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่มิขาดขาดในการกำหนดความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวบ้าน เป็นศักดิ์ศรีของคนในท้องถิ่นและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น^{๖๒}

^{๖๑} กิตติกุล ศรีสว่าง, แบบเรียนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต 2 (เลือก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑.

^{๖๒} เกตุวดี ทองร้อยชั่ง, การศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๓)

จากความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญ
ดังนี้

๑. เป็นเครื่องควบคุมทางสังคมและกำหนดพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต
๒. เป็นมรดกทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา
๓. เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ
๔. เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิง
๕. เป็นเครื่องมือพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในรูปแบบ
กีฬาและการละเล่นของเด็ก

๒.๓.๕ ลักษณะของทุนทางวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญบางประการของวัฒนธรรมไว้ ดังที่ จานงค์ อติวัฒน์
สิทธิ์ และคณะ^{๖๓} ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

๑. เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of learn behavior)
๒. เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน (Shared by members of society)
๓. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา (Transmitted among the members of society)
๔. สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is gratifying)
๕. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is adaptive)
๖. เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is integrative)
๗. รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Idea form of behavior)
๘. เป็นเอกลักษณ์เหนืออินทรีย์ (Super organic)

เอกพงษ์ ประสงค์เงิน^{๖๔} กล่าวว่าลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมได้แก่

๑. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนด
มาตรฐานของพฤติกรรมคนในวัฒนธรรมเดียวกัน จะสามารถคะแนนพฤติกรรมของบุคคล ของผู้อื่นใน
สถานการณ์ต่างๆ ได้ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันกับผู้อื่น

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ที่ละเล็กละน้อยจากการเกิด
และเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่งวัฒนธรรมเปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่น
หนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทาง

^{๖๓} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่นๆ, **สังคมวิทยาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๖๔} เอกพงษ์ ประสงค์เงิน, **พื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๘), หน้า ๕๑-๕๒

วัฒนธรรม ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับ สัมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม จากกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนี้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่า ตนมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ พฤติกรรมเช่นไรที่คนยอมรับว่าดีงามถูกต้อง มนุษย์จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่สังคมยอมรับมาเป็นของตน ทั้งนี้เนื่องจากหลักการที่ว่า “อายุของคนนั้นสั้น แต่วัฒนธรรมนั้นยืนยาวกว่า” ดังนั้นในแต่ละสังคมจะต้องมีการ ติดตั้งกลไกสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งในยุคสมัยปัจจุบันตัวอย่างที่เห็นชัดคือ สถาบันสื่อมวลชนที่รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างมาก

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป

๔. มีวัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักอาหารที่มีประสิทธิภาพ วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาด้านเทคโนโลยี เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น มนุษย์ทุกแห่งหนทั่วโลกพยายามกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตอาจออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม และจักรวาล

๖. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น ความคิด และค่านิยม ที่มาจากวัฒนธรรมอื่นและอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติ และใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อ เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนไปรวดเร็วเกินไปจนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติไม่อาจเปลี่ยนแปลงตามได้ทันก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation)

๗. วัฒนธรรมเป็นเครือข่าย (Network) ของวิถีชีวิตทั้งมวล (Way of life) คำว่าเครือข่ายนี้มีความหมายว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะส่งผลกระทบเชื่อมโยงไปถึงส่วนอื่นๆ ตัวอย่างที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันทุกวันในชนบทคือ เมื่อมีถนนตัดผ่านเข้าไปในหมู่บ้านเมื่อมีโทรศัพท์เครื่องหนึ่งถูกนำเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขา วิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชนก็จะเปลี่ยนแปลงไปทันที

๘. วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบท (Context Bound) เช่น เฉพาะกาลเวลาสถานที่ ท้องถิ่นลักษณะเฉพาะนี้จะปรากฏ มากในรูปแบบการแสดงออก เช่น รสเค็มของคนในต่างวัฒนธรรม ก็จะมีที่มาจากแหล่งต่างๆ แตกต่างกันไป

๙. วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอด จากคนในชั่วอายุหนึ่งไปยังคนในอีกชั่วอายุหนึ่ง และมีการแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคมโดย การใช้สัญลักษณ์ คือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของภาษาพูด ภาษา เขียน ภาษาภาพต่างๆ ซึ่ง ได้รับการบันทึกไว้ในรูปลักษณะต่างๆ ตามความเหมาะสมในช่วงเวลานั้นๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึกทัศนคติ ความคิดเห็นต่างๆ เพื่อเข้าใจ ระหว่างกันของสมาชิกในสังคม

๑๐. วัฒนธรรมสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่มนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้น มาเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม แต่ ความต้องการดังกล่าวยังไม่เป็นที่เพียงพอต่อความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคม และ วัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งเดิมอยู่ในรูปแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน หรือสวยงามมาอยู่ในรูปที่ประณีตสวยงามซับซ้อนมากขึ้น

จากลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมที่สำคัญคือเป็น พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เป็นวิถีชีวิตถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นมรดกทางสังคมสามารถ เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย สร้างความพึงพอใจแก่มนุษย์

๒.๓.๖ องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ ดังที่ จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และ คณะ^{๒๕} กล่าวว่า วัฒนธรรมประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. องค์คติ (Concept) อันได้แก่สิ่งที่เป็นความเชื่อ (เช่น ในเรื่องศาสนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์) แนวความคิด (เช่น ในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม) ความเข้าใจ (ในเรื่องของโลกจักรวาลและ มนุษย์) ความรู้สึก ความรู้ ปัญหา และทัศนคติต่างๆ

๒. องค์พิธีการ(Usages) หมายถึง พิธีกรรม ประเพณี การปฏิบัติต่างๆ ที่มีความหมาย และวัตถุประสงค์แน่นอน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีโกนจุก เป็นต้น อันเป็นรูปพิธีกรรมต่างๆ ในวัฏจักรชีวิต

^{๒๕} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ, สังคมวิทยาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐.

๓. องค์การ (Organization) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อบรรลุสู่ความสำเร็จในวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องมีวัตถุประสงค์อย่างเด่นชัด มีกฎระเบียบในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เช่น สมาคม สโมสร องค์การธุรกิจ พรรคการเมือง เป็นต้น

๔. องค์กรวัตถุ (Objects) ซึ่งรวมทั้งที่มีรูปร่างเป็นตัวตนหรือสัดส่วนตัวที่แน่นอนอันเป็นผลผลิตของการกระทำของคนในสังคม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตทางการเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม แบบอาคารสถานที่ เครื่องแต่งกายดนตรีและนาฏศิลป์ไทย เป็นต้น องค์กรวัตถุที่ไม่มีรูปร่างหรือสัดส่วนตัวแน่นอน เช่น ภาษาสัญลักษณ์ตัวเลขที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร

จากองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ คือ วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น สถาบัน วัตถุ

๒.๓.๗ ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

การแบ่งประเภทวัฒนธรรม จะมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจแก่นแท้วัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งนักวิชาการได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ บุปผาชาติ อุปถัมภ์รกร ได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๖๖}

๑. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปที่สามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวันอันได้แก่เครื่องมือ เครื่องใช้สอยอาคารก่อสร้าง เครื่องแต่งกาย เครื่องยนต์กลไก งานจิตรกรรม เครื่องมือสมองกล เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุ (Non material culture) เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นนามธรรมอันประกอบด้วย บรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์

องค์การ ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๕ สาขา ดังนี้^{๖๗}

๑. สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟ้อนรำ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม เป็นต้น

๒. สาขามนุษยศาสตร์ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ค่านิยมในสังคม เป็นต้น

^{๖๖} บุปผาชาติ อุปถัมภ์รกร, โнора : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสารศิลปะการแสดงภาคใต้ , (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๖๗} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือการบริหารจัดการโครงการทางวัฒนธรรมของภาคีเครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

๓. สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่นต่างๆ ฟันดาบ มวยไทย กระบี่กระบอง เป็นต้น
๔. สาขาช่างฝีมือ เช่น การทอผ้า การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทอง เป็นต้น
๕. สาขาศิลปกรรมศิลป์ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การทำอาหาร ความสามารถในการดูแลเด็ก การต้อนรับแขก มารยาทในการกิน เป็นต้น

จากประเภทของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต ส่วนวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นวัฒนธรรมอันประกอบด้วยบรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ

ส่วนประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้มีผู้แบ่งประเภทไว้ ดังเช่นคณะกรรมการ เฉพาะกิจว่าด้วยการจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมศึกษากรรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จำแนกวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็น ๕ หมวดคือ^{๖๘}

๑. ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อ หมายถึง ความเห็นจริงด้วยและความเห็นจริงตาม ไม่ว่าจะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกรู้สึหรือใช้เหตุผลไตร่ตรองก็ตาม ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สาเหตุ ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งการเชื่อต่อกันมาของขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติกันมา โดยมีพื้นฐานมาจากความเชื่อต่างๆ อาจแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.๑ จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าใครฝ่าฝืนจนดเว้นไม่ทำตามก็เป็นผิด เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่ามีค่าแก่ส่วนรวม

๑.๒ ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่กำหนดขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนแล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งเป็นระเบียบแบบแผนโดยตรงหรือโดยปริยาย

๑.๓ ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่เป็นเรื่องสามัญ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณีและไม่มีถูกผิด ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นเพียงแต่นิยมกันว่ามีคนปฏิบัติและก็ปฏิบัติกันมา

๒. สองภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น

๓. ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

๔. ดนตรีนาฏศิลป์และการละเล่นท้องถิ่น

๕. ชีวิตและความเป็นอยู่

^{๖๘} กรมศึกษากรรมการศึกษานอกโรงเรียน, แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

สุจิต บัวพิมพ์ ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๖๙}

๑. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ

๑.๑ นิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานประเภทเทพนิยาย นิทานประจำถิ่น นิทานวีรบุรุษ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานอธิบายเหตุ นิทานตลกขบขัน นิทานร่ำเร่

๑.๒ ภาษากิน

๑.๓ บทสุภาชิต

๑.๔ ปริศนาคำทาย

๑.๕ คำพูดคล้องจอง

๑.๖ เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก

๒. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ ก็สามารถสร้างความเข้าใจได้ ได้แก่

๒.๑ สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างของชาวบ้าน

๒.๒ ศิลปะชาวบ้าน

๒.๓ งานฝีมือชาวบ้าน

๒.๔ เครื่องแต่งกายชาวบ้าน

๒.๕ อาหารการกินของชาวบ้าน

๒.๖ อากัปกิริยาของชาวบ้าน การอายุ โกรธ การตอบรับ การปฏิเสธ

๒.๗ ดนตรีพื้นเมือง

๓. ประเภทผสมผสาน ได้แก่

๓.๑ ความเชื่อตลอดจนถึงการถือโชคลาง คาถาอาคม การทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง

๓.๒ ประเพณีพื้นเมืองหรือพิธีกรรม

๓.๓ งานมหรหรรรมหรือพิธีการฉลอง

๓.๔ การละเล่นหรือกีฬาพื้นเมืองและการละเล่นของเด็ก

๓.๕ ยากกลางบ้านหรือสมุนไพรร

จากประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต้องใช้ภาษาเป็นสื่อ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้เป็นนามธรรมประกอบด้วย ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ

^{๖๙} สุจิต บัวพิมพ์, ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

๒. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ เป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย ศิลปหัตถกรรม ดนตรี เป็นต้น

Bourdieu^{๗๐} ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๔.๒.๑ ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน ได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทักษะ และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่างๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคมชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้อง สมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายและรหัสของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

๒.๔.๒.๒ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม^{๗๑}

๒.๔.๒.๓ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสลับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรใน

^{๗๐} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, (New York : Greenwood, 1986), p. 241-258.

^{๗๑} Ibid. p. 241-258.

รูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุ้นเคยกับการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม^{๗๒}

สรุปได้ว่า ทูทางวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) ซึ่งมีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกันของคนในสังคมและมีวัฒนธรรมประเพณีทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนหรือคนในสังคมให้มากที่สุด ซึ่งทูทางวัฒนธรรมเหล่านั้น เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่จับต้องได้หรือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น โบราณคดี ได้แก่ แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และวัตถุทางวัฒนธรรม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมหรือทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญา เป็นต้น

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของวิถีชีวิตชุมชนไว้อย่างหลากหลายทัศนะดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของวิถีชีวิตชุมชน

คำว่า “ชุมชน” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ กล่าวว่า ชุมชน น. หมู่ชน, กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน, ที่มีคนอาศัยอยู่มาก^{๗๓}

ชุมชน ตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ กล่าวว่า ชุมชน เรียกได้อีกคำหนึ่งว่า ประชาคม ซึ่งมีความหมายใน ๒ ลักษณะ ดังนี้ ๑) กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบว่า ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้น ย่อมมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดกว่าและความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจจะมีเฉพาะบางประการที่ผูกพัน เอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา ๒) ความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้ร่วมเข้าเป็นกลุ่ม ชุมชนจึงเป็นสังคมขนาดเล็ก คือ เป็นกลุ่มคนที่มีการคบค้าสมาคมกัน มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน แต่ถ้าเป็นเพียงหมู่ชนที่รวมกันอย่าง

^{๗๒} Ibid. p. 241-258.

^{๗๓} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, ราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖, หน้า ๓๘๕.

หนาแน่นหรือรวมกันมาก ๆ ในบริเวณเดียวกันโดยไม่มีการคบค้าสมาคมกันและไม่มีผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว จะหมายถึงชุมชนไม่ใช่ชุมชน^{๗๔}

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์ และคณะ ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ ถิ่นฐานที่อยู่ของกลุ่มคน ถิ่นฐานนี้มีพื้นที่อ้างอิงได้ และกลุ่มคนนี้มีการอยู่อาศัยร่วมกัน มีการทำกิจกรรม เรียนรู้ ติดต่อกัน สื่อสารร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาประจำถิ่น มีจิตวิญญาณ และความผูกพันอยู่กับพื้นที่แห่งนั้น อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน ความหมายของชุมชนนิยมให้ความหมายตามลักษณะที่ผู้ให้ความหมายต้องการเน้นหรือให้ความสำคัญ ชุมชนจึงมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปหลายแง่มุม^{๗๕}

อนุชาติ พวงสำลี และคณะ ให้ความหมายว่า ชุมชน ใช้ในภาษาอังกฤษว่า “Community” ซึ่งมีรากศัพท์เก่าของภาษาอินโด - ยูโรเปียน (Indo – European) ๒ คำคือ คำว่า “Mei” ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลง (Change) หรือการแลกเปลี่ยน (Exchange) สันนิษฐานกับคำว่า “Kom” หมายถึง ด้วยกับ (With) เป็น “Kommein” หมายถึง แบ่งปันโดยทั้งหมด^{๗๖}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง สังคมที่คนเห็นประโยชน์และรู้จักใช้ประโยชน์จากชุมชน ให้ประโยชน์ตอบแทนแก่ชุมชน คนในสังคมจะได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชนที่เหมาะสมกับตน ส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันเป็นชุมชนขนาดเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย โดยแต่ละชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและแนวทางการดำเนินที่ชัดเจนและเป็นผลดีต่อสมาชิกทั้งทางกายภาพ จิตใจและก่อประโยชน์ต่อสังคมรวม ไม่มีใครต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวต่อผู้ชีวิตเพียงลำพัง แต่ทุกคนจะได้รับการโอบอุ้มและช่วยเหลือจากชุมชน^{๗๗}

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง การร่วมกันของบุคคลเพื่อประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีงามทั้งของส่วนบุคคลและหมู่คณะ เป็นชุมชนแห่งกาลยณมิติ เพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ตีร่วมกัน^{๗๘}

^{๗๔} พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๗๒.

^{๗๕} อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์, การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน, ทนุวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘, หน้า ๓๔.

^{๗๖} อนุชาติ พวงสำลี และวิบูลย์ วิจารณ์ วิสารทสกุล, ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๗๗} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชส มีเดีย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

^{๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๒.

สุนิตดา ชูสวัสดิ์ ชุมชนเข้มแข็ง ก็คือ กระบวนการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่าง ที่มีการรวมตัวกันของบุคคล เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการจัดการ ทำให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นมาได้^{๗๙}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัวกันเป็นกลุ่มชมรม สหกรณ์ ประชาคม หรือชื่ออื่นใด ซึ่งเป็นไปเพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือหลายเรื่องพร้อมกัน เมื่อรวมกลุ่มกันช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันตัดสินใจ มีการเรียนรู้ มีการจัดการให้เกิดชุมชนเข้มแข็งทำให้มีศักยภาพในการแก้ปัญหา^{๘๐}

ประสาธน์ หลักศิลา^{๘๑} ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนพวกหนึ่งซึ่งครอบครองอาณาบริเวณที่มีอาณาเขตแน่นอน มีความผูกพันและยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง

เสาวคนธ์ สุดสวาท^{๘๒} ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน เป็นการมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็ก เช่น หมู่บ้าน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๘๓} ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึงองค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง ที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา^{๘๔} ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกัน รวมขึ้นเป็นชุมชนหนึ่ง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก สถาบัน และกลุ่มคนที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน อยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์, ได้ให้ความหมาย วิธีชีวิตชุมชน คือ กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในเขตหรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

^{๗๙} สุนิตดา ชูสวัสดิ์, ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโหล๊ะหาร อำเภอบาบอง จังหวัดพัทลุง, ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๕๕, หน้า ๑๒.

^{๘๐} ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติ : เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ, กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.

^{๘๑} ประสาธน์ หลักศิลา, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ก้าวหน้าการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๗๖.

^{๘๒} เสาวคนธ์ สุดสวาท, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๑.

^{๘๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๗๖.

^{๘๔} จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐-๑๑.

๑) คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของชุมชน หากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้

๒) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน

๓) อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่ที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญและมีส่วนสัมพันธ์กันมีคนที่ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขต และขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่งๆ เป็นเรื่องยาก

๔) ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน แต่ละคนจะต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยน และปฏิบัติต่อกัน

๕) ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

๖) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึง และเป็นรูปแบบเดียวกัน^{๔๕}

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่มีระเบียบแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรมประเพณีเป็นแบบอย่างเดียวกัน มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและการมีอัตลักษณ์ในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดให้วิถีชีวิตชุมชนที่มีความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก

๒.๔.๒ องค์ประกอบของชุมชน

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุมชนไว้ ๓ ประการ^{๔๖} คือ

๑) องค์ประกอบด้านมนุษย์ เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในชุมชน จากวิวัฒนาการของมนุษย์ เป็นต้นมาจนถึงวันนี้ มนุษย์ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือนอกจากจำเป็นต้องรวมกันเป็นกลุ่ม สรุปได้ว่าในทุกชุมชนไม่มีใครเลยถูกทอดทิ้งอยู่คนเดียว โดยไม่มีการไปมาหาสู่ติดต่อกับบุคคลอื่นในชุมชนนั้น การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีหลากหลายลักษณะ และหลายรูปแบบ เช่น ครอบครัว กลุ่มพ่อค้า เป็นต้น คือ มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มปฐมนุญ และกลุ่มทุติยญุมิ ความจำเป็นที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือกลุ่มอื่น ก็เนื่องจากกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และคนที่

^{๔๕} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕ - ๑๖.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

สมาชิกของกลุ่มใดๆ ก็ตามย่อมมีความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในกลุ่มเดียวกันหรือกับกลุ่มอื่นๆ อีกเป็นลูกโซ่เกี่ยวพันกันไปสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ขององค์ประกอบด้านมนุษย์

๒) องค์ประกอบด้านสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น สิ่งที่มีมนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมีหลากหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และได้นำไปใช้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก หรือสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น วิทยุ โทรศัพท์ ตู้เย็น พัดลม อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องทุนแรง รถยนต์ นอกจากสิ่งที่เป็นวัตถุแล้ว มนุษย์ยังสร้างแนวความคิด ปรัชญา ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งนั้น องค์ประกอบเหล่านี้แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ซึ่งมีสภาพ และระดับต่างกัน การประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด และสืบต่อกันไปตลอดเวลา สิ่งทั้งหลายที่มีมนุษย์คิดค้นขึ้นมานี้จะมีความสัมพันธ์กันต่อกันในแต่ละชนิดของมันเอง ความสัมพันธ์เหล่านี้คล้ายๆ กับลูกโซ่ที่ต่อกันเป็นช่วงๆ อันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบของสิ่งที่มีมนุษย์คิดค้นขึ้น เช่น สร้างรถยนต์ขึ้นมาก็นำไปวิ่งบนถนนที่สร้างขึ้นมา และอาจจะทำให้เกิดฝุ่นปลิวไปสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านหรือสถานที่ที่จะขนส่งผลผลิตพวกพืชผัก ผลไม้ไปขายในตลาดได้เร็วขึ้น เป็นต้น

๓) องค์ประกอบด้านสิ่งที่มีธรรมชาติสร้างขึ้น สิ่งที่มีธรรมชาติสร้างขึ้นมามีหมายรวมทุกอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย ซึ่งทุกชุมชนจะมีสิ่งที่มีธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นส่วนประกอบอยู่ทั้งนั้น สิ่งต่างๆ แต่ละชนิดในชุมชนที่มีธรรมชาติสร้างขึ้นจะมีความสัมพันธ์ต่อกันเหมือนองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๒ ประเภท เช่น สภาพอากาศที่แห้งแล้งจะทำให้ดินแตกระแหง และไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตของพืชผลทั้งหลาย เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง ๓ ประการ นี้จะความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตามองค์ประกอบดังกล่าวนี้จะมีความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะว่ามีตัวบ่งการ (Control Point) หรือกลไกที่มีบทบาทในการควบคุม สนับสนุน หรือส่งเสริมองค์ประกอบทั้ง ๓ ของชุมชนให้เจริญก้าวหน้าหยุดอยู่กับที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ตัวบ่งการสำคัญนี้คือระบบต่างๆ ในชุมชนนั่นเอง ซึ่งมีรายละเอียด^{๘๗} ดังต่อไปนี้

(๑) ระบบการปกครอง การบริหารประเทศย่อมขึ้นอยู่กับ การจัดรูปการปกครองอาจเป็นแบบกระจายอำนาจ หรือเป็นรูปแบบรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง และรูปแบบการปกครองย่อมมีอิทธิพลในการกำหนดหรือบ่งการองค์ประกอบของชุมชนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แบบเสรีประชาธิปไตย ชุมชนที่มีระบบการปกครองต่างกันย่อมมีเสรีภาพอิสรภาพแสดงออกต่างกันและย่อมส่งผลสะท้อนมาถึงวิถีชีวิตของบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๒.

(๒) **ระบบเศรษฐกิจ** อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจ ต่อองค์ประกอบนับว่ามีมากที่สุด การที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งจะเป็นประเทศอุตสาหกรรม หรือเกษตรกรรม นั้น นับได้ว่าเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน อย่างประเทศไทยเรามักกล่าวกันอยู่เสมอ ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเกษตรกรรม ผลผลิตและรายได้ประชาชาติส่วนใหญ่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร เครื่องมือที่ใช้ในชุมชนจึงเป็นเครื่องมือเพื่อการเกษตรเสียเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาเรื่องการตลาด การผลิต จึงเป็นปัญหาของการเกษตร แต่หากเป็นชุมชนที่ระบบเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร ชุมชนนั้นก็จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่ออุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตรกรรม

(๓) **ระบบการศึกษา** ความเจริญของชุมชนและความล้ำหลังของชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับกันแล้วจะเห็นว่าระบบการศึกษาได้แผ่ขยายวงกว้างขวาง สมาชิกในชุมชนมีการศึกษาสูง โดยเฉลี่ย แล้วการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญมีมาก เพราะการถ่ายทอดวิชาความรู้ และการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ย่อมมีมากขึ้นในที่ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนนั้นยังไม่มีการศึกษา หรือโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ ระบบการศึกษาย่อมจะสร้างความสัมพันธ์ของทั้งสามองค์ประกอบ ให้สับสนยิ่งขึ้น หรือแบบง่ายๆ อย่างเช่น ชุมชนในเมือง คนในชุมชนมีการศึกษามากกว่าในชนบท สถาบันทางสังคม หรือกลุ่มถาวร มีมากกว่าชนบท ซึ่งมีเพียงสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลัก การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ก็จะทำให้รูปลักษณะง่ายๆ และกลุ่มสลายตัวไปเมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลง

(๔) **ศาสนา** ตัวกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในชุมชนหนึ่งๆ ที่มีความสำคัญไม่น้อย โดยเฉพาะในชุมชนที่ยังอยู่ในขั้นพัฒนา คือ ศาสนา ศาสนาในที่นี้ย่อมหมายถึงความเชื่อในสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ และการกระทำต่างๆ ทางศาสนา การศึกษาของนักมานุษยวิทยาพบว่า อิทธิพลเรื่องความเชื่อศาสนาหรือลัทธิศาสนาของชุมชนนั้น มีอิทธิพลมากที่จะสร้างความสัมพันธ์ หรือเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชุมชนหนึ่งไปได้อย่างมาก เช่น ชุมชนที่เอามนุษย์มาฆ่าเพื่อบูชายักษ์ โดยเชื่อว่าพระเจ้าจะบันดาลประโยชน์ให้หากได้มีการบูชาแล้ว

(๕) **ตัวบ่งการอื่นๆ** นอกจากตัวบ่งการใหญ่ทั้งสี่ประการดังกล่าวมาแล้ว ยังอาจมีตัวบ่งการอื่นๆ อีก เช่นตัวบ่งการที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ให้ เช่น สัตว์ การเกิดอุทกภัย หรือมีอากาศหนาวจัด ร้อนจัด มีภูเขาไฟ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของชุมชนอยู่มาก^{๘๘}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุมชน เป็นการรวมกลุ่มกันของคนภายในชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการจัดการ ในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาประจำถิ่น มีจิตวิญญาณ และความผูกพันภายในชุมชนนั่นเอง

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งไว้อย่างหลากหลายทัศนะดังนี้

๒.๕.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่าหมายถึง “การรวมตัวของคน” ที่มีจิตสำนึกและความมุ่งมั่นร่วมกัน เป็นสายใยของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีพลังยึดโยงสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๘๙}

สนธยา พลศรี ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกัน ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และ เป้าหมายร่วมกัน^{๙๐}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของคำว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำรวมถึงติดต่อสื่อสารกัน^{๙๑}

พรณงาม เก้าธรรมสาร และพิชยา แสงคง ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมร่วมกัน มีกิจกรรมที่ร้อยรัดให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน มีสำนึกร่วมเพราะต้องเผชิญปัญหาาร่วมกันในสถานที่ (Space) หนึ่ง ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ แต่เลื่อนไหลไปตามกิจกรรมของชุมชน

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชน หมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในระหว่างการทำ และมีการติดต่อสื่อสาร (Communicate)^{๙๒}

^{๘๙}พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน), **นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา**, (กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๙๐}สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

^{๙๑}ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ**, (กรุงเทพฯ : มติชน), ๒๕๔๑, หน้า ๕.

^{๙๒}ณัฐพงศ์ จิตนิริรัตน์, **ชุมชนศึกษา : การศึกษาชุมชนในยุคหลังสมัยใหม่**, (ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔), หน้า ๕

จารุวรรณ แก้วมะโน ได้ให้ความหมายของคำว่าชุมชน หมายถึง ชุมชนที่ตระหนักถึงศักยภาพของตน สามารถรวบรวมและดึงเอาทุนทางสังคมและทรัพยากรอันหลากหลายที่ตนมีอยู่มาเป็นฐานของการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ โดยการแก้ไขปัญหาต่างๆ นั้น จะริเริ่มจากชุมชนเอง หากจะร่วมมือหรือพึ่งพาอาศัยเครือข่ายจะเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมกันเป็นไปเพียงชั่วคราวเท่านั้น เป็นชุมชนที่มีความกระตือรือร้นที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้พร้อมที่จะเปิดรับโลกทัศน์ใหม่ๆ และเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอยู่เสมอ^{๙๓}

โรเบิร์ต พัทนัม (Robert Putnam) กล่าวว่าไว้ว่าชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นั้น เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้นมีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อกันสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน^{๙๔}

จิระภา นิมสุข ให้ความหมายศักยภาพของชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปึกคึกสุขในการอยู่ร่วมกันของคน^{๙๕}

เสรี พงศ์พิศ ศักยภาพของชุมชน คือ การที่ชุมชนมี “คน ความรู้ ทรัพยากร” ไม่ได้ “โง่ จน เจ็บ” แต่ขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ไม่มีความรู้ในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน^{๙๖}

จิระภา นิมสุข กล่าวถึง ศักยภาพของชุมชนว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือข่าย ในระบบคัดเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลเผ่าศาลแก้ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขข้อขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน^{๙๗}

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ กล่าวถึง ศักยภาพและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะไปจนถึง

^{๙๓} จารุวรรณ แก้วมะโน, แผนพัฒนาจังหวัดฉบับเจ้าเมือง, (กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐

^{๙๔} โรเบิร์ต พัทนัม, ความหมายของศักยภาพชุมชน, อ้างใน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓, หน้า ๑๕.

^{๙๕} สุวิทย์ ธีรศาสตร์, ความหมายของศักยภาพชุมชน, อ้างใน จิระภา นิมสุข, ๒๕๔๔, หน้า ๕.

^{๙๖} เสรี พงศ์พิศ, วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

^{๙๗} จิระภา นิมสุข, ความหมายของศักยภาพชุมชน, อ้างในสุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, ๒๕๓๓, หน้า ๒๒-๒๓.

การจัดการ การรวมกลุ่ม ที่ทำให้เกิดพลังต่อรองในการแก้ปัญหาทางานาชนิด และการที่กลุ่มจะเข้มแข็งหรือไม่ต้องพิจารณาถึงด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชนด้วย^{๙๘}

การจะเกิดศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่จะเป็นตัวนำไปสู่การมีศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนได้ ดังนี้

เดวิด แมทธีวส์^{๙๙} ได้พิจารณาเงื่อนไขและปัจจัยของชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนี้

๑) โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน

(๑.๑) การรวมตัวเป็นกลุ่ม/องค์กร มีมากน้อยเพียงใด

(๑.๒) ขนาดของกลุ่มที่พบปะ

(๑.๓) จำนวนสถานที่และโอกาสในการพบปะสังสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน

(๑.๔) ประเด็นพูดคุย/แก้ปัญหาของชุมชน

(๑.๕) ระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน

(๑.๖) เครื่องมือสื่อสาร

๒) กระบวนการเฉพาะบางอย่าง

(๒.๑) กระบวนการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยรวมของชุมชนเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของคนมากน้อยเพียงไร บทบาทของผู้นำในการตัดสินใจเป็นอย่างไร

(๒.๒) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างกัน หรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

๓) ผู้นำ

(๓.๑) จำนวนผู้นำ การกระจายตัวในตำบล/พื้นที่

(๓.๒) บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นริเริ่ม การสร้างกระบวนการ/กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายใน/ภายนอกชุมชน

(๓.๓) คุณสมบัติ เช่น การติดตามสถานการณ์ปัญหา การเปิดกว้างให้การเรียนรู้ไม่แบ่งฝ่ายมองการไกล

๔) กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(๔.๑) เป็นการประเมินว่าชุมชนมีระบบความคิดด้านต่างๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงไร

(๔.๒) การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมพอๆ กับผลงาน

^{๙๘} อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ้า, การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๗.

^{๙๙} เดวิด แมทธีวส์, การเมืองภาคพลเมือง, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๓๙), หน้า ๑-๒๕.

(๔.๓) การดึงคนให้มาร่วมกระบวนการคิดและตัดสินใจให้มากที่สุด

(๔.๔) การเน้นศักยภาพของสมาชิกที่มาร่วมตัวกันว่าเป็นต้นทุนของชุมชน มากกว่ามองว่าเป็นปัญหาของชุมชน

(๔.๕) ความคิดเกี่ยวกับ “อำนาจ” หรือ “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลง เน้นพลังของกลุ่ม ในการแก้ปัญหาของตนเองมากกว่าฝากความหวังไว้ที่ผู้มี “อำนาจ” หรือไม่

(๔.๖) ความคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่างๆ ในชุมชน

(๕.๑) การพึ่งพาหน่วยงานของรัฐที่มีมากนักน้อยเพียงไร

(๕.๒) ความร่วมมือสนับสนุน ความใกล้ชิดกันของโรงเรียน วัด และสถานบริการ ในชุมชน

๖) ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกัน และมองหาทางออกของความร่วมมือในชุมชน เป็นการประเมินว่าในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนหรือไม่ โดยดูจาก

(๖.๑) ประวัติศาสตร์/คำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการช่วยเหลือกัน และกันในการ แก้ปัญหาชุมชน

(๖.๒) การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายร่วมกัน

(๖.๓) ความพยายามในการดึงเอาคนที่ยังไม่เข้าร่วมงาน พัฒนาชุมชนให้เข้ามา ร่วมด้วย^{๑๐๐}

๒.๕.๒ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง คณะอนุกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายในของ คณะกรรมการ นโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดองค์ประกอบของ ชุมชนเข้มแข็งไว้ ดังนี้

๑. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ได้
๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของ สมาชิก
๓. มีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น ชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
๗. มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๘. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี

^{๑๐๐} เดวิด แมทธิวส์, การเมืองภาคพลเมือง, หน้า ๑-๒๕.

๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกัน ตลอดไป^{๑๐๑}

๒.๕.๒ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของชุมชนเข้มแข็งพบว่ามีความหมายที่กว้างขวางได้กล่าวไว้ดังนี้

ผศ.สนธยา พลศรี^{๑๐๒} ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนที่ความเข้มแข็งขึ้น (Civil Community) ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) หรือ เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิก สำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกันและยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

๒. มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงเห้นชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือและเกิดพลังอย่างมหัศจรรย์ เป็นพลังเยียวยา (Healing Power) ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

๓. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Community learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

^{๑๐๑}โกวิท พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

^{๑๐๒}ผศ.สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, อ่างแล้ว

การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจัดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

๔.มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชน และจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

๕.มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผล การพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๖.มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

๗.มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้ออกมาแสดงความคิดเห็นไม่ผูกขาดความคิดเห็นหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อประสานแนวความคิดต่างๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

๘.เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่างๆ ในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

๙.เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๑๐.เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

ชุมชนที่เข้มแข็งจึงสามารถแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ

ถ้าหากทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข และชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จ ก็ถือว่าบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน และสามารถทำให้คนพร้อมที่จะร่วมกันพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เสรี พงศ์พิศ^{๑๐๓} ได้กล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็งว่า ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้มีลักษณะสำคัญใหญ่ๆ ๔ ประการ คือ

๑.เป็นชุมชนเรียนรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้ ไม่รอสูตรสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ไม่นั่งรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก แต่ร่วมกันค้นหาทางออกจากปัญหาและพัฒนาศักยภาพของตนเอง

๒.เป็นชุมชนที่ตัดสินใจได้อย่างเป็นอิสระ เป็นอิสระจากการครอบงำของคนอื่น สถาบันอื่น องค์กรอื่น ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง พ่อค้า ข้าราชการ อาจารย์ เอ็นจีโอ เป็นอิสระเพราะตัดสินใจด้วยข้อมูลและความรู้ที่ค้นหามาไม่ใช่ เพราะคนอื่นบอกหรือแนะนำ ซึ่งเมื่อเราผิดพลาดขาดทุน คนแนะนำไม่เคยรับผิดชอบอะไรเลย

๓.เป็นชุมชนที่จัดการ “ทุน” ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ทุนซึ่งหมายถึงอะไรที่มากกว่าเงิน เป็นทุนทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ทุนโคตรทรัพย์และทุนทางสังคม ทำให้มีรากฐานมั่นคง มีหลักประกันชีวิตที่ไม่ได้ฝากชีวิตไว้กับธุรกิจการค้าที่ชุมชนมักไม่มีความรู้ความชำนาญ แต่ฝากไว้กับระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงและพอเพียง

๔.เป็นชุมชนที่มีธรรมาภิบาล โปร่งใสตรวจสอบได้ ชุมชนที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงานเพื่อประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ด้วยสันติวิธีแห่งภูมิปัญญา

๒.๕.๓ แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง

จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชุมชนเข้มแข็งพบว่า มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

จินตวิร์ เกษมสุข ได้ให้แนวคิดชุมชนเข้มแข็งว่า ความเป็นชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสาร พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนภายในชุมชนนี้เอง จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพลังภายในชุมชนให้กลายเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้ กล่าวคือ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนของตนเอง^{๑๐๔}

ผศ.ดร.ณัฐนรี ศรีทอง ได้ให้แนวคิดชุมชนเข้มแข็งว่า เกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความผูกพันต่อกันจัดตั้งกลุ่มประชาชนใน

^{๑๐๓}เสรี พงศ์พิศ, แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘)

^{๑๐๔} จินตวิร์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒-๓

ชุมชนบนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้โอกาสแก่ชุมชนได้คิดตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาและจัดการพัฒนาด้วยพลังของประชาชนในชุมชนเอง โดยให้รัฐบาลลดบทบาทการพัฒนาชุมชนลง และให้ประชาชนในชุมชนมีอิสระในการเลือกวิถีทางการพัฒนาให้มากขึ้น ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนในอดีตนั้นขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเคารพ ศรัทธาในหลักพุทธศาสนา และการดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน โดยมีทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุต่างๆ อยู่อุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันชุมชนในสังคมไทยมีความอ่อนแอลง บางชุมชนได้ล่มสลายไปแล้ว ฉะนั้นจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ หรือวิธีคิด วิธีปฏิบัติ เสียใหม่ เพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็ง มีการเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักใช้ทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและชุมชนอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ ได้กล่าวถึงหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งนักพัฒนาต้องยึดเป็นแนวทางปฏิบัติประกอบด้วย

๑. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชน โดยนักพัฒนาจะต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพ มีความรู้ความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว สามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรจะเป็นเพียงผู้กระตุ้น แนะนำส่งเสริม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด

๒. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน โดยนักพัฒนาจะต้องยึดมั่นว่า นโยบายการพัฒนาชนบทและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชน ต้องการสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ซึ่งสามารถที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาบางประเภทได้ โดยอาศัยการช่วยเหลือของตนเองของคนในชุมชน หรือหมู่บ้านเป็นหลัก ส่วนรัฐบาลนั้นจะคอยช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๓. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ในกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชน เป็นการให้โอกาสแก่ประชาชนในชุมชน หรือหมู่บ้านได้ร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มคิด จนกระทั่งถึงการติดตามประเมินผลของการทำกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม

๔. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน และร่วมกันคิดตัดสินใจว่าจะทำอะไร เมื่อตกลงกันแล้วก็ร่วมกันทำ

โดยมอบหมายให้แต่ละคนได้รับผิดชอบร่วมกัน งานจะมาจากประชาชนในชุมชนเอง ไม่ได้มาจากการถูกสั่งให้ทำ นักพัฒนาจะไม่ใช้วิธีการออกคำสั่ง แต่จะต้องให้การศึกษา ชักชวน เสนอความเห็นให้ประชาชนได้พิจารณาวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และหาข้อสรุปตัดสินใจแก้ปัญหาเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย^{๑๐๕}

งาน อดิวัฒนสิทธิ์ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีเทอมส์ (TERMS Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย

๑.๑ Technology (เทคโนโลยี) คือ การใช้เครื่องมือวิธีการ และความรู้ในการผลิตที่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ควรเป็นเทคโนโลยีที่ชุมชนผลิตขึ้นมาใช้เอง หรือประยุกต์ใช้ความรู้ของชุมชนในการผลิตเทคโนโลยีให้กลมกลืนกับสภาพชีวิตและสังคม เพื่อให้ชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาทภายนอก ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

๑.๒ Economy (ระบบเศรษฐกิจ) ระบบเศรษฐกิจในชุมชนควรเป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองเป็นหลัก จะไม่เดือดร้อนเพราะการแข่งขันเอาเปรียบ และถูกครอบงำจากกระแสโลกาภิวัตน์

๑.๓ Resources (ทรัพยากร) ทรัพยากร หมายถึง มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (Nature resource) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในชุมชน ทรัพยากรเหล่านี้มนุษย์มีความสำคัญที่สุด เพราะมนุษย์เป็นทั้งผู้สร้างและผู้ใช้ทรัพยากร ถ้ามนุษย์ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ มีความสามารถ มีจริยธรรม และคุณธรรม มนุษย์จะเป็นผู้สร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมมนุษย์ และแบ่งปันรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยุติธรรมสำหรับมนุษย์ด้วยตนเองในปัจจุบันและในอนาคต

๑.๔ Management (การจัดการ) ชุมชน สังคม จะเจริญก้าวหน้าอยู่ด้วยกันอย่างสันติและยั่งยืนจะต้องรู้จักกันการนำทุนที่มีอยู่ในสังคมทุกชนิด เช่น ทุนทรัพยากร ทุนวัฒนธรรม (ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี จริยธรรม คุณธรรมต่าง ๆ ฯลฯ) มาใช้ให้มีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุด มีการจัดการความรู้ จัดการทุนที่หลากหลาย และสร้างภูมิคุ้มกันต่าง ๆ สร้างสรรค์ชุมชนสังคมอย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชน สังคม มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

^{๑๐๕}ทองศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๗ - ๘.

๑.๕ Socio – cultural system (ระบบสังคมและวัฒนธรรม) คือ ระบบสังคม และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน สังคม แกะไขสิ่งที่มีปัญหา รักษาของดี และพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อเป็นต้นทุนในสังคม

๒.จุดแข็งจุดอ่อนของทฤษฎีทอมส์

ทฤษฎีทอมส์มีจุดแข็งและจุดอ่อน กล่าวคือ

๒.๑ จุดแข็ง ทฤษฎีทอมส์ให้ความสำคัญกับชุมชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและเป็นหลักในการพัฒนา คือ ชุมชนเป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์ และการจัดการทุกด้าน ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร การจัดการ และสังคมวัฒนธรรม และชุมชนเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ชุมชนเป็นฐานรากสำคัญของสังคม การให้ความสำคัญกับชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่จะทำให้สังคมเข้มแข็ง ในขณะเดียวกัน การให้ความสำคัญกับชุมชนก็เหมือนกับการให้ความสำคัญกับมนุษย์ด้วย มนุษย์เป็นหัวใจของชุมชน เป็นองค์ประกอบหลักของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตและการดำรงอยู่ การให้ความสำคัญกับมนุษย์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ระดับโลกจึงให้ความสำคัญกับมนุษย์ตามหลักของสิทธิมนุษยชน หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ให้ความสำคัญกับมนุษย์ มีการกระจายสิทธิและการกระจายอำนาจ เพื่อความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น

๒.๒ จุดอ่อน ทฤษฎีทอมส์ มีประเด็นที่เป็นจุดอ่อน คือ

๒.๒.๑ ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการเมือง การเมืองเป็นสถาบันสังคมที่เป็นผู้บริหารจัดการสังคม เป็นผู้นำสังคม เป็นผู้ใช้อำนาจและรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม ถ้าการเมืองผิดเพี้ยนย่อมพาสังคมเสียหาย หลักการสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา (ประเวศ วะสี, ๒๕๔๕ : ๑๑) ก็ให้ความสำคัญของภาครัฐหรือการเมือง ให้เป็นหนึ่งในสามเหลี่ยมที่จะเขยื้อนภูเขา คือ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม (ดูหลักการสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาในบทที่ ๒) ดังนั้น การเมืองควรจะเข้ามามีส่วนอย่างสำคัญในการดำเนินนโยบายกติกา และบริหารจัดการ ผลักดัน ทฤษฎีทอมส์จึงจะมีความสมบูรณ์ขึ้น

๒.๒.๒ ไม่ได้เน้นเรื่องของการศึกษา แม้จะให้ความสำคัญของมนุษย์ กล่าวถึงการพัฒนา มนุษย์แต่ไม่เน้นเรื่องการศึกษา การพัฒนามนุษย์ทำได้หลายวิธี การศึกษาเป็นวิธีหนึ่งที่สำคัญมากที่จะสร้างมนุษย์ให้มีคุณภาพ เป็นพลังและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม ถ้าสร้างไม่ดีหรือผิดทาง มนุษย์ก็จะเป็นตัวถ่วงของการพัฒนา และอาจเป็นผู้ทำลายสังคมเสียเอง การศึกษาที่ดีจะทำให้ปัจจัยสำคัญของทฤษฎีทอมส์ทุกปัจจัยประสบความสำเร็จในทิศทางที่ต้องการ การศึกษาจึงควรเป็นปัจจัยหลักปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาทุกมิติ สังคมที่พัฒนาแล้วล้วนให้ความสำคัญกับการศึกษาทั้งสิ้น

๒.๒.๓ ไม่เน้นการจัดการระบบเครือข่าย ซึ่งเป็นความสำคัญของชุมชนเข้มแข็งชุมชนพึ่งพาตนเอง ระบบเครือข่ายเป็นระบบของความร่วมมือ พึ่งพาอาศัยกัน มนุษย์ ชุมชน หรือสังคมหนึ่ง ๆ ไม่สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ด้วยตนเองทั้งหมด ต้องพึ่งพาอาศัยความรู้ความสามารถของกันและ

กัน แพทย์ก็ต้องฟังครูสอนให้รู้ สอนหนังสือให้ลูกหลาน ครูก็ต้องฟังแพทย์ยามเจ็บป่วย เป็นต้น ชุมชนสังคม ก็ต้องฟังผลผลิตของกันและกันตามศักยภาพ ต้องร่วมมือกันจึงจะสำเร็จสมประสงค์ กรณีความร่วมมือและการพึ่งพาอาศัยกันมีความหลากหลายตามวิถีของชีวิตมนุษย์ ระบบเครือข่าย ความร่วมมือพึ่งพาอาศัยกันจึงมีความสำคัญ ทฤษฎีเทอมส์แม้จะมีจุดอ่อนแต่ก็มีจุดแข็งที่ครอบคลุมเกือบทุกประเด็น การดำเนินการตามหลักการทฤษฎีเทอมส์ ควรคำนึงถึงประเด็นที่เป็นจุดอ่อนด้วย^{๑๐๖}

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันสร้างนวัตกรรม สร้างเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ชุมชนนั้นๆ มีการพัฒนาเกิดการพึ่งพาอุปสรรคต่าง ๆ นั้นไปได้ ซึ่งก็ต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านเป็นตัวช่วย เช่น วัฒนธรรม ประเพณี บริบททางสังคม ความเชื่อ และการสร้างมูลค่าเพิ่มภายในชุมชน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ พบว่ามีนักวิชาการได้ศึกษาการพัฒนาไว้ดังนี้

ประยงค์ จุรัตน์กานต์ บุญศิริ และอรสา จรุงธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืนในมุมมองผู้นำท้องถิ่น ตำบลกาโลนอำเภอถ้ำทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ๑. กระบวนการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืนในมุมมองของผู้นำท้องถิ่นตำบลกาโลน คือการพัฒนาที่สามารถทำให้สังคมชนบทมีความเจริญก้าวหน้าที่สุด คนในชนบทมีความรู้มีคุณธรรม และจริยธรรมรอดพ้นจากความโง่จน เจ็บ มีความภาคภูมิใจในความเป็นชนบท รักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น รักบ้านเกิด มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท ผู้นำต้องมีความรู้คู่คุณธรรม และบริหารตามหลักธรรมาภิบาล ประชาชนรู้จักใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด สร้างชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง ประชาชนรู้จักศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืนในมุมมองของผู้นำท้องถิ่นของตำบลกาโลนคือ ปัญหาเศรษฐกิจ รายได้ไม่เพียงพอ ปัญหาเอกสารที่ดินทำกินซึ่งส่วนใหญ่อยู่บนภูเขา การประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลต่อปริมาณและราคาผลผลิต มีหนี้สินมาก ปัญหาสังคมค่านิยมและทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ปัญหาพื้นฐานของการศึกษานั้นคือ เด็กและเยาวชนในปัจจุบันไม่ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานสากล ไม่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตพึ่งตนเองจากญาติผู้ใหญ่ ประชาชนคุ้นเคยกับการมีส่วนราชการคอยให้ความดูแลอำนวยความสะดวก ทำให้มองส่วนราชการ

^{๑๐๖} ธนากร สังเขป, การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖)

เป็นที่พึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลคอยช่วยเหลือดูแลปัญหาทางการเมืองและการบริหาร ประชาชนมีความคาดหวังทางการเมืองสูงมีส่วนร่วมในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูง แต่การตัดสินใจเลือกผู้นำยังยึดถือระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์โดยมิได้มองถึงคุณสมบัติที่เหมาะสมเมื่อได้รับตำแหน่งทางการเมืองแล้วจึงแสวงผลประโยชน์ส่วนตัวและประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสมต่อการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้บริหาร ปัญหาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมีปัญหการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวน การทิ้งขยะมูลฝอยลงแหล่งน้ำลำห้วย ๓. แนวทางในการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืนในมุมมองของผู้นำท้องถิ่นของตำบลกาโลนประกอบด้วย ประเด็นหลัก ๑) การพัฒนาให้เกิดการรวมกลุ่มและเกิดพลังความร่วมมือของประชาชนในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ๒) การพัฒนาแบบองค์รวม ให้เกิดความสมดุลสามารถสร้างเครือข่าย ภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆ ได้ ๓) สนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองอย่างยั่งยืนได้ ๔) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงในการพัฒนาคนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ๕) ยึดหลักทางสายกลางตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ในการใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม ๖) หน่วยงานของรัฐและประชาชนร่วมกันพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนในทุก ๆ ด้าน ด้วยการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับชุมชนก่อน โดยสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นกับพัฒนาคนเป็นลำดับแรก ให้มีศักยภาพทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณที่เข้มแข็งจนสามารถพร้อมพาชุมชนของตนเองได้อย่างยั่งยืนตลอดไป^{๑๐๗}

รัชณี รูปหล่อ ดุษฎี พรหมทัตและวัลภา ว่องวิวิธกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนเกิดจากหน่วยงานภาครัฐเข้าไปส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน แต่การดำเนินงานเป็นลักษณะกิจการส่วนตัว ปัญหาที่พบคือไม่สามารถขยายตลาดได้ ไม่สามารถดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจได้ ทำให้วิสาหกิจชุมชนอ่อนแอและมีแนวโน้มการยกเลิกกลุ่ม แต่ยังดำเนินการผลิตในลักษณะของผลิตภัณฑ์ชุมชน แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน มีโอกาสขยายตัวเชิงธุรกิจได้จึงต้องเริ่มจากผู้นำที่มีความสามารถ มีธรรมาภิบาล เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และสร้างตลาดภายในท้องถิ่น^{๑๐๘}

^{๑๐๗} ประยงค์ จุลรัตน์กานต์ บุญศิริ และอรสา จรูญธรรม, **กระบวนการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืนในมุมมองผู้นำท้องถิ่น ตำบลกาโลนอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช**, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๕ – ๑๐๖.

^{๑๐๘} รัชณี รูปหล่อ ดุษฎี พรหมทัตและวัลภา ว่องวิวิธกุล, **แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน**, วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนครฉบับพิเศษ การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ ๕, หน้า ๑๕๘

ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย (๑) แนวทางกลยุทธ์เชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (๒) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนา โดยการเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ (๓) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับโดยการพัฒนาศักยภาพแรงงานวิสาหกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นและ (๔) แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดยการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเอง^{๑๐๙}

รศ.ดร. ขวัญมณเฑียร ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการเงินและบัญชี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการธุรกิจชุมชน ส่วนความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรู้ และคุณธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีค่ามีค่า KMO ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square ผ่านเกณฑ์การทดสอบทางสถิติ นอกจากนี้ยังมีค่า Total Initial Eigen values มากกว่า ๑ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุดถึง ๗๕ % โดยองค์ประกอบทุกตัวมีค่า Factor Loading เข้าใกล้ ๑ ในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีและความมีเหตุผล มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๔๙๐ และ ๐.๓๑๕ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มอาชีพใช้เงื่อนไขความรู้มาเป็นหลักในการพิจารณาการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิต มากกว่าเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๕๑๘ และ ๐.๒๘๙ ตามลำดับ กลุ่มอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับสูงมากเพียงใด มีระยะเวลาดำเนินการมายาวนาน และการได้รับการอบรมของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม

^{๑๐๙}ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ, แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม, วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘), หน้า ๖๘-๖๙.

อาชีพเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน จะทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจของกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น^{๑๐}

ดร.จรรยา พุคยาภรณ์สรพล บุรณกุลสุพัฒนกุล ภัคโชค ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาชุมชนโรงซ้อ ๔๕ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ” ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ๑) การพัฒนาด้านกายภาพของชุมชนถือเป็นความต้องการจำเป็นของชุมชนในเรื่องอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัย ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันและระงับอัคคีภัย ๒) การจัดโครงการโรงซ้อรวมใจ ด้านอัคคีภัยโดยใช้เงินทุนต้นกล้าสามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการจำเป็นของชุมชน ๓) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการแก้ปัญหาของชุมชนคือการรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนโรงซ้อ ๔๕ ในรูปแบบของ กลุ่มช่วยเหลือตนเองตัวแบบดังกล่าวสามารถเป็นแนวการปฏิบัติที่เลือกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอื่นๆได้^{๑๑}

ผศ.ดร.อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบุคลากร ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยว่า ๑. การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า บุคลากรมีทักษะการใช้ชีวิตแบบพอเพียงมากขึ้น เช่น การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การหารายได้เพิ่มขึ้นและมีการออมที่เพิ่มขึ้น ส่วนผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ หลังการฝึกทักษะสูงกว่าก่อนการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคลากรอยู่ในระดับมาก ๒. รูปแบบการบริหารจัดการของสำนักงานคุมประพฤติ มีความสอดคล้อง ความต่อเนื่องและนำไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับดี และบุคลากรมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้หลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ๓. รูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนมีความเป็นไปได้ มีความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็น มีความต่อเนื่อง และนำไปสู่การปฏิบัติได้ในระดับดี สำหรับผลการดำเนินงานพบว่า สมาชิกในชุมชนดำเนินงานโดยการวางแผนร่วมกัน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยยึดหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนและการ

^{๑๐}รศ.ดร. ขวัญมล ดอนขวา, การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑}ดร.จรรยา พุคยาภรณ์ สรพล บุรณกุลสุพัฒนกุล ภัคโชค, การพัฒนาและแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาชุมชนโรงซ้อ ๔๕ แขวง ลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๕.

สร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นบุคลากรมีความพึงพอใจต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับมาก^{๑๒}

กนกพร ฉิมพลี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ๑) การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนบ้านตะคุ มี ๒ แห่งที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทสระหินและวัดหน้าพระธาตุโดย ปราสาทสระหินหรือปราสาทหินเป็นปราสาทที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทางบ้านตะคุ และ วัดหน้าพระธาตุหรือวัดตะคุวัดหน้าพระธาตุหรือที่ชาวบ้านทั่วไปว่าวัดตะคุ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอบึงสามพัน ๒) การศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีระดับความพร้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($X = ๓.๒๔$, $S.D. = .๔$ ๓) และเมื่อจำแนกตามอายุ อาชีพและระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุและระดับการศึกษาต่างกันมีความพร้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) การศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่า การจัดการโครงสร้างการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวในหมู่บ้านยังไม่มี ความชัดเจน ยังไม่มีการตั้งคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบอย่าง เป็นรูปธรรม และไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ไม่มีจุดขายที่สามารถดึงดูดเงินจากนักท่องเที่ยวได้ และ ๔) แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ (๑) ด้านการพัฒนาศักยภาพและการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน แกะไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ที่มีประสบการณ์ หรือเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมาร่วมเป็นแรงสำคัญเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ให้ความรู้ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมวางแผน โดยต้องยึดว่าทุกระบวนของการพัฒนาต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมลงมือปฏิบัติเองทุกขั้นตอน เพื่อสร้างและปลูกฝัง ความภาคภูมิใจ และความเป็นเจ้าของร่วมกันของชาวบ้าน และ (๒) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการประเมินผล ซึ่งควรจัดให้มีการทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษาวิจัยคือ ควรมีการร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้านแก้ไขจุดอ่อน ของหมู่บ้านโดยเฉพาะในเรื่องของการสร้าง กฎ-กติกา

^{๑๒} ผศ.ดร.อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ, การพัฒนาบุคลากร ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่านำร่องภายในชุมชน^{๑๑๓}

รศ.ดร. ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขายมากที่สุดโดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๕๑๓ ส่วนกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขายมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมากที่สุดโดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๔๑๗ ทางด้านปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนด้านการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๔๓๔ นอกจากนี้ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้การศึกษามากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ ๐.๓๐๒ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่มและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในการให้การศึกษามากที่สุด^{๑๑๔}

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา พบว่า เป็นการพัฒนาทางสังคม คือการพัฒนาประชาชนในชุมชนด้วยการส่งเสริมให้ชุมชน เกิดการพัฒนาด้านแหล่งท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติ การดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนว่ามีความเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดแตกต่างกัน เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

^{๑๑๓}กนกพร ฉิมพลี, แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา, วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙), หน้า ๗-๘.

^{๑๑๔}รศ.ดร. ขวัญกมล ดอนขวา, การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๔-๕๕๕๕), หน้า ๕๕.

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม พบว่า มีนักวิชาการได้ศึกษาการพัฒนาไว้ดังนี้

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสภภัยพิบัติสึนามิ : กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา” พบว่า การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนที่ได้รับผลจากการประสภภัยพิบัติสึนามิอย่างเฉียบพลันนั้น ชาวบ้านต้องการต่อสู้กับวิกฤติผ่านกระบวนการเรียนรู้จนสามารถพลิกวิกฤติเป็นโอกาสได้ เกิดการรวมตัวของชาวบ้านทั้งที่บ้านน้ำเค็มและบ้านในไร่ซึ่งส่วนหนึ่งมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน มีผู้นำที่เอาจริงเอาจัง อันส่งผลให้เกิดกลุ่มคนทำงานที่เข้มแข็งเพื่อชุมชน มีการบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างเป็นระบบ มีแผนแม่บทการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิธีการให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีการจัดตั้งธนาคารชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชนตั้งแต่เกิดจนตายโดยชุมชนเอง การจัดตั้งสหกรณ์เพื่อที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านน้ำเค็มรวมถึงการเกิดกลุ่มออมทรัพย์ของบ้านในไร่เพื่อการออมและให้สินเชื่อเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาเพื่อเพิ่มอาชีพรายได้ของชุมชน^{๑๑๕}

มยุรี ปาละอินทร์ ได้ศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยพวนเรื่องคองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ตำบลบ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ชาวไทยพวนเป็นผู้ที่รักสงบรักสันติประกอบอาชีพสุจริตเอื้ออาทรซึ่งกันและกันไม่เคยก่อความเดือดร้อนให้กับสังคมชาวไทยพวนเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาดีกิริยาเรียบร้อยมีความขยันในการทำงานมีภาษาพูดวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเองชาวไทยพวนยึดถือประเพณีปฏิบัติตามคองสิบสี่พร้อมทั้งนำไปอบรมสอนสั่งลูกหลานให้ถ่ายทอดเจตนารมณ์แก่ผู้อื่นในรุ่นหลังต่อไป^{๑๑๖}

จิราวรรณ กาวิละ ศึกษาวิจัยเรื่องทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านวูลาย อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าหมู่บ้านวูลายเป็นถิ่นที่อยู่ของช่างฝีมือเครื่องเงินที่อพยพมาจากกลุ่มแม่น้ำสาละวินประเทศพม่าและได้ตั้งบ้านเรือนอยู่โดยรอบวัดหมื่นสารปะประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องเงินสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านจนถึงปัจจุบันซึ่งการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องเงินนี้เองทำให้หมู่บ้านวูลายเป็น

^{๑๑๕}เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสภภัยพิบัติสึนามิ : กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา, วารสารร่วมพฤษ, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๑๑๖} มยุรี ปาละอินทร์, คองสิบสี่ในวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ตำบลบ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓.

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๑๑๗}

รัฐทิยา หิรัณยหาด ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านหนองขาวสรุปสาระว่าวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน สถานที่สำคัญทางศาสนา งานเทศกาลประเพณี สิ่งค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่มีความสวยงามทางธรรมชาติวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่ถูกถ่ายทอดและสั่งสมกันมากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับการนิยมนิยมและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐภาคเอกชนจำนวนมากเพราะเป็นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้การพัฒนาคุณภาพชีวิตการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภคฯ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นเป็นถูกใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งของรัฐในการสร้างรายได้เพื่อเข้าประเทศการพัฒนาประเทศด้วยทำเลที่ตั้งวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการและคิดว่าจะส่งผลทำให้สามารถเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้นชุมชนต้องการที่จะบริหารจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง^{๑๑๘}

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ ได้ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านร่องไฮสรุปสาระว่า “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ปรือประเทศอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้นดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้และการติดต่อสื่อสารซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกันอันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต” วิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ผ่านมา มาที่ปรากฏให้เห็นเช่นแบบบ้านงานหัตถกรรมเครื่องใช้ในการทำมาหากินและการแต่งกายเป็นต้นสิ่งที่ทำให้แหล่ง

^{๑๑๗} จิราวรรณ กาวิละ,ทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัลลาย อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่,(การค้นคว้าแบบอิสระการศึกษามหาบัณฑิต),เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๔๔.

^{๑๑๘} รัฐทิยา หิรัณยหาด,แนวทางการพัฒนาเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี,(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท),ขอนแก่น : วิทยาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๔๔,หน้า ๑๓.

ท่องเที่ยวเหล่านี้โดดเด่นก็คือการที่นักท่องเที่ยวสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ความรู้และมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกล “ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความงามสติปัญญาอารมณ์และจิตใจ”^{๑๑๙}

ปริศนา เพชรบุรณิน ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบ้านคร้ว ผลการวิจัยพบว่า ๑. ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านคร้ว มี ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านอาหารคาว มี ๑๒ ชนิด อาทิ บอบบอญวน แกงส้มเขมร ซ้ำเป็อน ๒) ด้านอาหารหวาน มี ๑๗ ชนิด อาทิ บาบอสะแต๊ด อาป่า มุดากำปง ๓) ด้านการทอผ้าไหม ๔) ด้านการแต่งกาย และ ๕) ด้านการแสดงนาเสบ และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพมี ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านพันธุ์พืชที่ปลูกในชุมชน คือ พืชสมุนไพรและพืชผักสวนครัว ๒) ด้านชาติพันธุ์วรรณนาของมนุษย์ คือ มีความหลากหลายทางศาสนา ๒. จากการสัมภาษณ์ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชนทำให้ได้คู่มือเกี่ยวกับภูมิปัญญาของชุมชนบ้านคร้ว จำนวน ๑ เล่ม โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา กรรมวิธี แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาในด้านอาหารคาว ด้านอาหารหวาน ด้านการทอผ้าไหม ด้านการแต่งกาย และด้านการแสดงนาเสบ^{๑๒๐}

อมร กฤษณพันธุ์ ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โดยมีมาตรการหรือแนวทางซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ ทางกายภาพคือตัวเรือนและสภาพแวดล้อม ทางนามธรรมคือเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีต โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์คือ การประชาสัมพันธ์ มาตรการทางกฎหมายในการออกแบบและปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ที่ประกาศเขตเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตกิจกรรมทางวัฒนธรรม^{๑๒๑}

ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย ได้ศึกษาระบบและภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรที่เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ที่มีต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมและศักยภาพของชุมชน โดยทำการศึกษากับชุมชนท้องถิ่นตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งพบว่า บริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตภาคเหนือตอนบนเชื่อมโยงกับปัญหา ความด้อยพัฒนาและความเป็นคนชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกระทำให้กลายเป็น “ผู้ถูกเที่ยว” ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูจิตสำนึกในธรรมชาติ

^{๑๑๙} ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ, ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕, หน้า ๒๓.

^{๑๒๐} ปริศนา เพชรบุรณิน และอริวัฒน์ รัตนวงศ์แซ, ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบ้านคร้ว, วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม - กรกฎาคม ๒๕๖๐, หน้า ๖๔.

^{๑๒๑} ออมร กฤษณพันธุ์, การอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี, วิทยานิพนธ์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗.

แวดล้อมและศักดิ์ศรีทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม รวมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน และระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีศักยภาพสำคัญในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติแวดล้อมยั่งยืน^{๑๒๒}

วีรพร รอดทัศนาศา ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ๑) ชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของชาวไทพวนชุมชนตลาดเก่าห้อง และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ อันได้แก่ สถาปัตยกรรมเรือนไม้โบราณ โรงสีเก่า พิพิธภัณฑ์ตลาดเก่าห้อง ตลอดจนด้านประเพณีเทศกาล เช่น ประเพณีบุญกำฟ้า ประเพณีเทศกาลสงกรานต์ และงานประจำปีหรืองานจิว เป็นต้น ๒) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน ชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า มีการกำหนดนโยบายและแผนงานการท่องเที่ยวในการประชาสัมพันธ์ การบอกเส้นทางท่องเที่ยว การจัดนิทรรศการในการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน การให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่^{๑๒๓}

ชนกพร ไผ่สิทธิกุล ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและแม่น้ำ สภาพกายภาพของชุมชน ผังหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิต คติความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ตลอดจนผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง เพื่อนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนจำนวน ๓ ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย คือชุมชนบ้านรวมมิตร ชุมชนบ้านจะคือ และชุมชนแม่สลัก

โดยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา และการวิจัยเชิงค้นพบ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้คือ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยทำการสำรวจภาคสนาม และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการอธิบาย

^{๑๒๒} ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย,การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : วิทอินดีไซด์, ๒๕๓๗.

^{๑๒๓} วีรพร รอดทัศนาศา, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๗, หน้า ๗.

รัศมี ชูทรงเดช วิจัยโครงการการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย - ปางมะผ้า - ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมองว่าแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในอำเภอดังกล่าวที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ อาจถูกกลืนไปกับกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำสิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ เข้ามาในพื้นที่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่อาจจะถูกทำลายไปจึงทำการวิจัยเพื่อเสนอแนะให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งจำเป็นต้องมีฐานในการจัดการมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการรวบรวมองค์ความรู้สร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดสำนึกกับคนในชุมชนเองให้เกิดความภูมิใจในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ตนมี ส่งผลไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของบรรพบุรุษสืบต่อลูกหลานต่อไป^{๑๒๖}

รณรงค์ ชมพูนันท์ ได้ทำการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา : เทศบาลนครลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อระบุประเภทคุณค่าและองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการและอนุรักษ์ภูมิทัศน์และมรดกทางวัฒนธรรมเขตเทศบาลนครลำปาง โดยแบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรกคือ การเก็บข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร บทความ และการสัมภาษณ์ ขั้นตอนที่สองคือ การวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนสุดท้ายคือการทำข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งข้อเสนอในการศึกษานี้ได้กล่าวไว้ว่านอกนั้นจากหลักการที่เกี่ยวกับคุณค่าและองค์ประกอบของภูมิทัศน์แล้ว สิ่งที่สำคัญที่จะเป็นการจัดการที่ยั่งยืนคือ การร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมและการตระหนักถึงคุณค่าของสำคัญต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่นั้น ๆ เอง^{๑๒๗}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุทิศ เอี่ยมใส ได้ศึกษา ทunesทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า Tunesทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก ๔ มิติ จาก ๕ มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรม และความร่วมมือ มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว โดย ๑) มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ นั้น ในชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดงานสำคัญตามประเพณี กิจกรรมทาง

^{๑๒๖} รัศมี ชูทรงเดช, การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๕๒. สืบค้นจาก <http://www.abc-un.org/research/view.php?resID=RDG50O0006>.

^{๑๒๗} รณรงค์ ชมพูนันท์, แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา : เทศบาลนครลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

ศาสนา และกิจกรรมพัฒนาชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ๒) มิติด้านความสามัคคีทางสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงสมาชิกภายในชุมชนบ้านสะเดียง มีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก มีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่ระหว่างกัน และมีการเข้าร่วมในงานสังคมในชุมชน อีกทั้งมีระดับความปลอดภัยในชุมชนมาก ๓) มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยสมาชิกกลุ่มได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม อีกทั้งชุมชนสะเดียงมีเครือข่ายในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงานเพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มภายนอกชุมชน ๔) มิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองสมาชิกในชุมชนได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งมีการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งเมื่อมีการเลือกตั้งและไปฟังปราศรัยของนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง มีการใช้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกายเพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน และมีการเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงิน^{๑๒๘}

วรุณี พงษ์ภิญโญ ทำการศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ ๘ ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพื่อศึกษาระบบการดำเนินกิจกรรมการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลจากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านนำภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตรแบบดั้งเดิมผสมผสานกับประสบการณ์ประยุกต์เข้ากับแนวคิดใหม่ที่ค้นพบมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นมีรายได้มากขึ้นทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้^{๑๒๙}

มงคล สายสูง ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยน กิ่งอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดน่าน ผลการศึกษา พบว่า การสร้าง

^{๑๒๘} นุทิศ เอี่ยมใส,ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์,มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์,๒๕๕๕,หน้า (ก)-(ข).

^{๑๒๙} วรุณี พงษ์ภิญโญ,ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ ๘ ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สถาบันราชภัฏเลย,๒๕๕๕.

กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีลำดับความเป็นมาดังนี้ โดยระยะแรก เป็นระยะที่ชุมชนเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทำให้ชาวบ้านบางส่วนตระหนักถึงความเดือดร้อนจึงปรึกษากันอย่างเงียบ ๆ เพื่อหาทางออก ต่อมามีการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีประชาชนเป็นแกนหลักในการแก้ไข ต่อมามีการพัฒนาโดยทำให้กลุ่มสามารถแก้ไขได้อย่างถาวรและมีการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเองอย่างยั่งยืน^{๑๓๐}

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทูทางวัฒนธรรม โดยสรุปได้ว่า ทูทางวัฒนธรรมเป็นการทำวิถีชีวิต แบบแผนของวัฒนธรรมเป็นเป็นตัวส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดรากฐานที่มั่นคง และเกิดการต่อยอดขององค์ความรู้เดิมมาสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอนาคตต่อไป

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนฐานรากเข้มแข็ง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนฐานรากเข้มแข็งพบว่า มีนักวิชาการได้ศึกษาชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

พัชรวดี ตรีชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอยอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผลจากการศึกษาสามารถตอบคำถามได้ คือ ๑. ปัจจัยสำคัญของการพลิกฟื้นจากสังคมที่มีปัญหาวิกฤติในด้านต่าง ๆ สามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ ๑) ผู้นำ มีภาวะผู้นำโดดเด่นในด้านขีดความสามารถของผู้นำ (ผู้ใหญ่โชคชัยลิ้มประดิษฐ์) ในการสร้างกระบวนการประชาธิปไตย ในการบริหารงาน เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา การมีจุดยืนทางความคิด วิถีคิด เห็นคุณค่าและพลังในการพัฒนาชุมชน ตระหนักสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอก เป็นผู้นำที่มีความมั่นใจในตนเองสูง มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมุ่งมั่น และมีความสามารถในการถ่ายทอดอย่างชัดเจน ๒) การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบ้านหนองกลางดง การสร้างพลังการทำงานเป็นทีม สร้างคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ สร้างผู้นำในชุมชน ประสานผนึกกำลังร่วมคิดร่วมทำ ๓) การมีทุนทางสังคมในมิติต่างๆ ความสัมพันธ์เกื้อกูลภายในชุมชนความรักสามัคคี ผูกพันกัน สานสัมพันธ์กันในระบบอาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้าน เก่งคิดเก่งทำ เห็นผลได้ในทางปฏิบัติ ๔) ทุนทางเศรษฐกิจ สามารถพึ่งตนเองได้ มีการรวมกลุ่มทางอาชีพ นำภูมิปัญญาเพิ่มมูลค่าผลผลิต (แปรรูป) ลดปัญหาการว่างงาน สร้างรายได้

^{๑๓๐} มงคล สายสูง, การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยนกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๖.

ชุมชนปลอดหนี้ สังคมมีความสุข๒. กลยุทธ์ที่ผู้นำชุมชนสามารถพลิกฟื้นไปสู่ความเข้มแข็งจากการศึกษา พบว่าการมีสภา ๕๙และการจัดทำแผนชุมชน เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ทำให้เกิดการหลอมรวมคนในชุมชนและเป็นการฝึกกำลังประสานประโยชน์เป็นหนึ่งเดียว การมีสภา ๕๙เป็นพื้นฐานที่มั่นคงในระบอบประชาธิปไตย การจัดทำแผนชุมชน เป็นการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพกองทุนชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพัฒนาพลิกฟื้นให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง แผนชุมชนเป็นแผนที่ชีวิตของสังคมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่ได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาเพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านหนองกลางดง สภา ๕๙ และแผนชุมชนถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองกลางดงเข้มแข็งอย่างยั่งยืน^{๑๓๑}

ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเข้มแข็งและศักยภาพขององค์กรชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี” รายงานวิจัยนี้ ได้เสนอผลการประเมินศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรีจำนวน ๒ประเภท ประเภทละ ๒องค์กรชุมชน อันได้แก่ องค์กรชุมชนที่มีการดำเนินงานในลักษณะประกอบการเชิงวิสาหกิจและองค์กรชุมชนที่มีการดำเนินงานในลักษณะเชิงสังคมและวัฒนธรรม ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นถึงศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนทั้ง ๒ประเภท เห็นได้จากการที่องค์กรชุมชนทั้ง ๒ประเภทได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนอย่างสูง อันเนื่องมาจากความสามารถในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยใช้ต้นทุนทางสังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน งานวิจัยนี้ ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้รัฐให้ความสำคัญขององค์กรชุมชนและปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาประเทศโดยให้ความสำคัญกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นและใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในฐานะจักรกลของการพัฒนาประเทศจากระดับล่างไปสู่ระดับบนให้มากยิ่งขึ้น^{๑๓๒}

สุปราณี จันทรสง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง” ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพทั่วไปการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า โดยรวมอยู่ระดับมากโดยที่ด้านภูมิคุ้มกันให้ชุมชนของการพัฒนาทุนทางสังคมที่อยู่ในระดับสูงที่สุดนั้นเนื่องจากผู้นำทางสังคมมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการทุนทางสังคมทุกกิจกรรมทางสาธารณะและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ๒) ปัจจัยทุนสังคมในความรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่จังหวัดสระบุรีและจังหวัดนครนายก ภาพรวมตัวแปร

^{๑๓๑}พัชราวดี ตรีชัย, การวิเคราะห์ความเป็นชุมชนเข้มแข็งของ หมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, วารสารร่มพฤกษ์, ที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๑ - มกราคม ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๖ - ๑๒๗.

^{๑๓๒}ศุภวัฒน์ ปภัสสร, ความเข้มแข็งและศักยภาพขององค์กรชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี, วารสารการบริหารท้องถิ่น, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๕๘), หน้า ๒๘.

ส่วนใหญ่อยู่ระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ๓) แนวทางการปรับปรุงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะแบบองค์รวมโดยมีเป้าหมายหลักคือการเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้มีลักษณะการสร้างเครือข่ายต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายของสมาชิกให้เกิดขึ้นภายในชุมชน^{๑๓๓}

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุกโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระสงฆ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดสามชุกฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก” ผลการวิจัย พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคีชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นชุมชนสามชุกฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออกนั้น นับว่ามีความเข้มแข็งเป็นอย่างยิ่งคนในชุมชนมีความรักสามัคคีในการอนุรักษ์ตลาดร้อยปี ซึ่งเป็นศูนย์รวมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมของความศรัทธา ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนในชุมชนเกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อีกทั้งทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้เข้มแข็ง และได้พัฒนาต้นกล้า หรือเยาวชนของชุมชนเป็นคนดีศรีสุพรรณ ซึ่งนับว่าพระสงฆ์นอกจะส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้วยังได้บ่มเพาะปูพื้นฐานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณสามารถสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป^{๑๓๔}

ทวิ วุทธเกียรติศักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ และผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยการมีส่วนร่วมของภาคการวิจัยและพัฒนาทั้งภายในและภายนอกชุมชน ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลุ่มเป้าหมาย คือ คณาจารย์และนักศึกษา บุคลากรองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มอาชีพในชุมชน เก็บรวบรวม

^{๑๓๓}สุปราณี จันทร์สง และคณะ, นโยบายการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๘-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙), หน้า ๓๑๓.

^{๑๓๔}พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุกโก, พระสงฆ์กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดสามชุกฝั่งตะวันตก และฝั่งตะวันออก, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๔ ฉบับพิเศษ), หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสังเกตแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกการปฏิบัติงาน และการเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลสรุปอุปนิสัยและวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน มีความพร้อมต่อการพัฒนา แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ จะต้องสร้างจากภายใน ภายในนอก และทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความรู้ การยอมรับ ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมของภาคีสมาชิก และการมีชุมชนเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเข้มแข็งโดยที่ผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเชิงรูปธรรมได้ทำให้มีการพัฒนา จัดตั้ง ดำเนินงาน และขับเคลื่อนการจัดหาทุนของกลุ่มอาชีพในทั้ง ๑๕ หมู่บ้านตามความเหมาะสมและการตัดสินใจของแต่ละชุมชน^{๑๓๕}

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว นั้นคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้นชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผนคิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมากแต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลงหากเทียบกับด้านอื่น ๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวางกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ข้อเสนอแนะ๑. ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น๒. ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดถึงส่วนรวมมากกว่าผลทางธุรกิจมากขึ้น๓. ภาครัฐเข้ามามีบทบาทหรือส่งเสริมช่วยเหลือให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้ที่สืบทอดหรือดูแลพื้นที่ลดน้อยลง๔. ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น^{๑๓๖}

^{๑๓๕} ทีวี วัชรเกียรติศักดิ์, การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอนอนสูง จังหวัดนครราชสีมา, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๔๓.

^{๑๓๖} ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี, (กองทุนส่งเสริมการวิจัย ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ

รศ.ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระจุ และ ผศ.ดร.ัทฒทกานต์ ดวงรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการสื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม” ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) นั้นเป็นกระบวนการสื่อสารผ่านมิติภายนอกขององค์กรการศึกษาคือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตได้ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบการทำโครงการสื่อสารรณรงค์ในการแก้ไขและพัฒนาสังคม ผ่านสื่อกิจกรรมภายใต้โครงการ “สายน้ำจากสายธารสู่แม่” สะท้อนให้เห็นถึงว่าองค์กรการศึกษาได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำทางการศึกษาต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างมีวิธีการซึ่งได้ใช้จุดแข็งของมหาวิทยาลัยที่มีคณะนิเทศศาสตร์จัดทำโครงการของคณะและมีการวางแผน ให้คณาจารย์นักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารกับชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่ภาพลักษณ์ที่ดี(Corporate Citizenship) อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและคุณค่าของมหาวิทยาลัยในมุมมองของผู้บริโภค ทั้งนี้ได้นับองค์ประกอบการสื่อสาร CSR ในด้านการพัฒนาชุมชน (Community Involvement and Development) กลยุทธ์การสื่อสาร CSR ผ่านสื่อกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ๓องค์ประกอบ คือ ๑. องค์กรเป็นผู้นำทำหน้าที่ส่งข้อมูล ๒. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่รับสาร คือคนในชุมชนและเครือข่ายที่ส่งสารไป และ ๓. ภาพลักษณ์หรือสารที่ส่งออก^{๑๓๗}

สำราญ จุช่วย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรีที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี มีวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี ประกอบอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีวิถีชีวิตด้านสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมที่มั่นคงและยั่งยืน ในประเพณีดั้งเดิม มีวิถีชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติและมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ มากขึ้นความสอดคล้องของวิถีชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี กับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีการปฏิบัติร้อยละ ๗๘.๔๔ ความสอดคล้องด้านสังคมและวัฒนธรรมในระดับสูงและมีความสอดคล้องด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับกลาง^{๑๓๘}

ธนาชัย สุขวนิช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า ๑) การบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้มีการจัดโครงสร้างหน่วยงานตามลักษณะของการจัดแบ่งงานตามหน้าที่ การรวมอำนาจอยู่ที่ประธานบริหาร ๒) การกำหนดกำลังคน พบว่าสมาชิก

^{๑๓๗}รศ.ดร.กุลทิพย์ ศาสตรระจุ และ ผศ.ดร.ัทฒทกานต์ ดวงรัตน์, การสื่อสารรณรงค์พื้นที่สุขภาวะในชุมชนเมือง ในมิติของการ สื่อสารเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม, วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย ที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๗), หน้า ๓๔.

^{๑๓๘}สำราญ จุช่วย, วิถีชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, วารสารวิทยาลัยราชพฤกษ์, (๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

ในปัจจุบันได้จำแนกเป็นสมาชิกสามัญและสมาชิกวิสามัญ โดยรับสมัครสมาชิกเฉพาะวันประชุมใหญ่ประจำปี ในการสรรหาคณะกรรมการบริหาร ๓) การวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แบ่งตามลักษณะงานที่ต้องรับผิดชอบเป็น ๒ ส่วน คือ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายกิจกรรมสวัสดิการ การบริหารงานบุคคล โดยใช้วิธีการเลือกตั้งสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมกับตำแหน่งต่างๆเข้ามาร่วมงาน ซึ่งเน้นหลักการประชาธิปไตย และ ๔) การอำนวยความสะดวก มีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงถึงผลการดำเนินงานของแต่ละฝ่ายให้สมาชิก ได้รับทราบ และในระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้กำหนดกฎ กติกา เอาไว้ให้สมาชิกคณะกรรมการได้ปฏิบัติสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ ๑) การเข้าถึงแหล่งทุน พบว่าเกิดจากการเข้าถึงแหล่งทุนที่จะนำมาลงทุนในการประกอบอาชีพ ๒) การบริหารจัดการทุน และสมาชิกอันเป็นสาเหตุหลักเกิดแนวคิดในการรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ขึ้นเพื่อระดมทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ๓) การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน สมาชิกได้ปรับปรุงและพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของบุคคลภายในชุมชน ๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการร่วมดำเนินการร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่นำเสนอผลการวิจัยโดยได้พิจารณาปัจจัยสำคัญที่ค้นพบเป็นอันดับแรก และนำมาสร้างรูปแบบบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ข้อจำกัดด้านเวลาของคณะกรรมการ ๒) ข้อจำกัดด้านความรู้ด้านการศึกษาของคณะกรรมการ ๓) การมีส่วนร่วมของสมาชิก ๔) ขาดการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ ส่วนปัจจัยอันดับรองลงมา ได้แก่ ๑) การเข้าถึงแหล่งทุน ๒) การบริหารจัดการทุนและสมาชิก ๓) การพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืน^{๑๓๙}

ภาค ทาสีเงิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ปัญหาการสร้างความร่วมมือป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรธานี ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ด้านการวางแผนด้านการควบคุมและสอดส่อง ด้านการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ๒. แนวทางการสร้างความร่วมมือป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรธานี คือ หน่วยงานราชการควรมีการประชุมชี้แจงในการจัดทำแผนการปฏิบัติงานระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน อีกทั้งผู้นำชุมชนควรเข้ามาควบคุมดูแลและสอดส่องผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด และผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอย่างต่อเนื่องและจริงจัง หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการให้คำแนะนำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแก่ผู้เสพ ผู้ติดยาเสพติด และครอบครัว และควร

^{๑๓๙}ธนาชัย สุขวณิช, การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, RMUTT Global Business and Economics Review, Vol.๗ No.๑ (June ๒๐๑๒) ,หน้า ๒๕-๒๖.

ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง^{๑๔๐}

ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การกระจายอำนาจกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน:กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านหลักการหรือฐานคิด การกระจายอำนาจได้ทำให้ความเข้าใจต่อการเมืองภาคประชาชนของชาวบ้านดีขึ้น แต่เมื่อพิจารณาที่มุมมองของกระบวนการกระจายอำนาจ ผู้วิจัยกลับพบว่าในภาพรวมการดำเนินงานต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ต่างๆ ดังกล่าว ไม่ได้นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน ตามตัวชี้วัดที่ได้ตั้งไว้ ได้แก่ (๑) การส่งเสริมให้เกิดการกำกับ ดูแล ควบคุม นักการเมืองระดับชาติ/ท้องถิ่น (๒) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง และ (๓) การส่งเสริมให้เกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน/ท้องถิ่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลก็ต้องปรับกระบวนการทัศน์ของตนเองด้วยการพัฒนากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง^{๑๔๑}

วันทนา กลิ่นงามและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี” ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า ผู้สูงอายุยังประสบปัญหาต่างๆ อยู่มาก ทั้งร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ มีปัญหาด้านอาการทางกายมากกว่าผู้สูงอายุปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ส่วนปัญหาด้านการปรับตัวและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ด้านที่อยู่อาศัย และด้านเศรษฐกิจน้อยกว่าผู้สูงอายุปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ผลการศึกษาความต้องการและเป้าหมายชีวิต พบว่า ผู้สูงอายุต้องการที่จะหาทางแก้ไขปัญหาค้นหาหนทางเหล่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้บางส่วนได้กลายเป็นเป้าหมายชีวิตและการเตรียมตัวเข้าสู่ผู้สูงอายุไปในตัว โดยผู้สูงอายุปี พ.ศ. ๒๕๕๒ มีความต้องการด้านต่างๆตลอดจนมีการเตรียมตัวด้านที่อยู่อาศัย สุขภาพจิตใจ และเศรษฐกิจมากกว่าผู้สูงอายุปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพขั้นที่สองได้แนวทางการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน ตามกรอบมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ๖มาตรฐาน ผลการเข้าร่วมจัดกิจกรรมในทั้งสองพื้นที่ คือ การจัดทำฐานข้อมูลผู้สูงอายุ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจ และกิจกรรม

^{๑๔๐}ภาดา ทาสีเงิน, แนวทางการสร้างความร่วมมือป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของผู้นำชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์, วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘), หน้า ๖๗.

^{๑๔๑}ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล, การกระจายอำนาจกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน:กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอุบลราชธานี, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ

ส่งเสริมความกตัญญู พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด ข้อเสนอแนะในการวิจัยคือควรมีการจัดกิจกรรมตามความต้องการของผู้สูงอายุ^{๑๔๒}

อนงค์รัตน์ รินแสงปิ่น ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับแกนนำเด็กและเยาวชนตำบลหลวงใต้” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทักษะชีวิตกลุ่มแกนนำเด็กและเยาวชนตำบลหลวงใต้โดยประเมินผลการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และติดตามผลจากการสัมภาษณ์เด็กและเยาวชนต่อการอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างสร้างสรรค์และแนวทางการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เสริมสร้างทักษะชีวิตในด้านประสบการณ์ การสะท้อนความคิดเห็นและถกเถียง เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอดในเชิงบวก การลองผิดลองถูกในการสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และประยุกต์การเรียนรู้แก้ปัญหาเกี่ยวกับภาวะความเครียดจากกิจกรรม ซึ่งการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้จึงส่งผลให้เด็กและเยาวชนเชื่อมโยงทักษะชีวิตให้สามารถพัฒนาตนเองกับชีวิตจริงอย่างมีคุณค่าและดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุขได้ในระดับมากที่สุดจากค่าเฉลี่ย ๔.๖๒^{๑๔๓}

ไพโชค ปัญจะ ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้” ผลการศึกษาพบว่า การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะและกระบวนการคิด เพื่อนำ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมและเน้นความต้องการของชุมชนเองซึ่งจะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จัดลำดับความต้องการ ทำความเข้าใจกับสมาชิก กำหนดแผนดำเนินงานด เน้นการตามแผน และติดตามประเมินผลก่อนและหลังดำเนินการ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยไม่หยุดนิ่ง รักษาและเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น รักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเชื่อมโยงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๑๔๔}

พีระ กันหาชินวิบูล เป็นสุชาตรี นาคะกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างการพึ่งตนเองแบบมีส่วนร่วมในระดับหมู่บ้านโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านในจังหวัดหนองบัวลำภู” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดหนองบัวลำภู มีปัญหาการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจมากที่สุด ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างการพึ่งตนเองแบบมีส่วนร่วมในระดับหมู่บ้านโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านในจังหวัดหนองบัวลำภู ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ คือ

^{๑๔๒}วนัทนา กลิ่นงาม และคณะ, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างคุณ ภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จังหวัดเพชรบุรี, วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๕), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๑๔๓}อนงค์รัตน์ รินแสงปิ่น, การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้าง ทักษะชีวิตให้กับแกนนำเด็กและเยาวชนตำบลหลวงใต้, วารสารจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, ปีที่ ๕ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘), หน้า ๑.

^{๑๔๔}ไพโชค ปัญจะ, การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้, วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๖), หน้า ๒๐๔.

ยุทธศาสตร์การพัฒนาความรู้ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ยุทธศาสตร์ส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพและรายได้ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบการเงินเพื่อสนับสนุนการลงทุนและ ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาระบบการตลาด^{๑๔๕}

ศุภณัฐ ขมิ้นและสมชาย ใจบาน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน “ผ้าทอกะเหรี่ยง” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์: กรณีชุมชนตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า ผ้าทอกะเหรี่ยง เป็นผ้าทอที่มีความเป็นเอกลักษณ์เดิมในความเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเหรี่ยงทั้งในด้านวิธีการขั้นตอนการทอและลวดลายต่าง ๆ การเสริมสร้างศักยภาพการผลิต ผลิตภัณฑ์ชุมชน “ผ้าทอผ้ากะเหรี่ยง” มีกระบวนการดำเนินงาน ๕ ขั้นตอน โดยมีผลการดำเนินงานที่สำคัญคือ สตรีที่เข้าร่วมโครงการมีความมั่นใจ ภาคภูมิใจ พึ่งพอใจในการพัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าทอกะเหรี่ยงของตนเองและความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งและมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ผ้าทอกะเหรี่ยงในระดับมาก^{๑๔๖}

ฤทธิชัย แกมภาค และ สุภัสสา พันเลิศพาณิชย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝายตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย” ผลการวิจัย สรุปผลดังนี้ ๑. ในการค้นหาสภาพปัญหา ความต้องการ และการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหา ดังนี้ ๑) ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ มีดังนี้ มีโรคประจำตัว สุขภาพไม่แข็งแรง ๒) ปัญหาด้านจิตใจของผู้สูงอายุ มีดังนี้เหงา และเครียด ๓) ปัญหาด้านการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ มีดังนี้ ๑) ผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพที่ดีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีสถานที่ออกกำลังกาย และทำกิจกรรมร่วมกัน ๒) ผู้สูงอายุต้องการความเอาใจใส่จากครอบครัวและคนใกล้ชิด รวมถึงหน่วยงานที่ดูแลเรื่องของสุขภาพ ๓) ผู้สูงอายุต้องการมีรายได้เสริม มีอาชีพ และมีตลาดรองรับผลผลิต ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ มีดังนี้ ๑) ผู้สูงอายุรับรู้ว่าการออกกำลังกายจะช่วยให้ร่างกายแข็งแรง การตรวจสุขภาพประจำปีจะช่วยให้ทราบถึงปัญหาสุขภาพ และแนวทางป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ๒) ผู้สูงอายุรับรู้ว่าการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว ผู้ใกล้ชิด การมีกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน ช่วยให้สุขภาพจิตดีขึ้น ๓) ผู้สูงอายุรับรู้ว่าการมีรายได้เสริมจากอาชีพที่สุจริต อาชีพที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น ๒. ได้โครงการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ทั้งหมด ๖ กิจกรรม คือ กิจกรรมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกิจกรรมธรรมบ่าบัต กิจกรรมช่วงฝน กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมส่งเสริม

^{๑๔๕}พีระ กันหาชิน วิบูล เป็นสุข ชาตรี นาคะกุล, ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างการพึ่งตนเองแบบมีส่วนร่วม ในระดับหมู่บ้านโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหมู่บ้านในจังหวัดหนองบัวลำภู, วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์,ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖),หน้า ๖๓-๖๔.

^{๑๔๖}ศุภณัฐ ขมิ้น และสมชาย ใจบาน, การเสริมสร้างศักยภาพการผลิต ผลิตภัณฑ์ชุมชน “ผ้าทอกะเหรี่ยง” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจ สร้างสรรค์: กรณีชุมชนตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, ๓(๒): ๒๐๓-๒๑๔ (๒๕๕๘),หน้า ๒๐๓.

สุขภาพ และกิจกรรมอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุ เสริมรายได้ผู้สูงอายุบ้านหัวฝาย และได้จัดทำโครงการส่งเสริมและยกระดับศักยภาพการศึกษาของผู้สูงวัยด้วยภูมิปัญญาไทยพื้นบ้าน แห่งลำนนาของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝาย มี ๒ กิจกรรม คือ กิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬาผู้สูงอายุ กิจกรรมการประกอบอาชีพเสริมรายได้ซึ่งการดำเนินงานในกิจกรรมตามโครงการพบว่าได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายทุกกิจกรรม^{๑๔๗}

อินทขลิตา วชิรจิระโชติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ๑๐๐% ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไปประกอบอาชีพ การเกษตรและมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า ๒๑,๐๐๐ บาท และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มทอผ้า ๘-๑๐ ปี โดยจำหน่ายสินค้าเฉพาะในประเทศ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอบ้านเขว้ามีการจัดการวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมในระดับปานกลาง แต่กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอคอนสวรรค์ มีการจัดการวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหมของสองอำเภอ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๔๘}

ไพศาล มุ่งสมักร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ภาพรวมความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้ง ๘ ด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ด้านต่างๆ ได้แก่ด้านการจัดซื้อ/การผลิตด้านการปฏิบัติการด้านการจัดส่งสินค้าด้านการตลาดและการขายด้านการบัญชี/การเงินด้านการจัดการทุนชุมชน ด้านข่าวสาร/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์) มี๑๗ตัวแปรเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ค่าคะแนนองค์ประกอบ ๐.๒๐๓-๐.๕๑๐) ที่สำคัญ ๓ อันดับแรก ได้แก่ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การผลิตสารองเผื่อไว้ในช่วงฤดูกาลที่ขาดวัตถุดิบ และ การประสานงานเพื่อให้กลุ่ม/เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย และ ๓) รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จประกอบด้วย ๔ ด้านสำคัญดังนี้ ๓.๑) ด้านการเงิน ก) เน้นการประเมินการบริหาร ข) เน้นการจัดหาแหล่งทุนภายนอก และค) เน้นความร่วมมือกำหนดระบบสวัสดิการกลุ่ม ๓.๒) ด้านผู้รับบริการ เน้นความพึงพอใจของสมาชิกเครือข่ายเกี่ยวกับระบบประสานงานเพื่อให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมาย ๓.๓) ด้านกระบวนการบริหารจัดการภายใน ก) เน้นการให้บริการเกี่ยวกับ

^{๑๔๗} ฤทธิชัย แกมนาค สุภัสชา พันเลิศพาณิชย์, รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย, การประชุมวิชาการระดับชาติราชภัฏนครสวรรค์วิจัย ครั้งที่ ๑, หน้า ๙๗๕

^{๑๔๘} อินทขลิตา วชิรจิระโชติ, การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า และกลุ่มผลิตผ้าไหม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.), ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๖), หน้า ๔๖.

ระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ข) เน้นการสร้างเครือข่ายการสร้างระบบติดต่อสื่อสาร และ ค) เน้นประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับ การกำหนดคุณสมบัติของวัตถุดิบ และการผลิตสำรองเพื่อฤดูกาลขาดวัตถุดิบ และ ๓.๔) ด้านการเรียนรู้และพัฒนา ก) เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกณฑ์การเลือก/ตรวจสอบผู้ค้า การแบ่งปันแรงงานการตรวจสอบความต้องการซื้อวัตถุดิบ ข้อมูลผู้ค้าวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม และ การร่วมปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน และ ข) เน้นฝึกทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะให้กับสมาชิกเครือข่าย^{๑๔๙}

แสน กิรินวนันท์ และวรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นจีนกรณีศึกษาชุมชนโป้เบ๊” ผลการวิจัยพบว่าชาวจีนภายในชุมชนโป้เบ๊ได้อาศัยอัตลักษณ์ ๓ อัตลักษณ์ ได้แก่ อัตลักษณ์ความเป็นจีน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เหมือนกันของชาวจีนทั้งชาติได้แก่ รูปแบบวันสำคัญอย่างวันตรุษจีน สารทจีน เป็นต้น ประเพณีสำคัญเช่นงานแต่งงาน งานศพ (กงเต็ก) เป็นต้น หรืออัตลักษณ์ของชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งชาวจีนภายในชุมชนโป้เบ๊เกือบทั้งหมด ล้วนเป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่บริเวณซัวเถาหรือบริเวณใกล้เคียง ล้วนพูดภาษาแต้จิ๋วทั้งสิ้น ฉะนั้นชาวจีนภายในโป้เบ๊จึงล้วนพูดภาษาแต้จิ๋วทั้งสิ้น โดยอัตลักษณ์สำคัญของชาวจีนแต้จิ๋ว เช่น รักการค้าขาย การเคารพศาลเจ้าปึงเถ่ากง เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์การผสมกลมกลืนระหว่างไทยและจีน เนื่องจากชาวจีนโป้เบ๊ส่วนใหญ่พอก้าวเข้ามาอาศัยยังไทยเป็นเวลานาน ผสมกับการที่ชุมชนโป้เบ๊เป็นพื้นที่เช่าของวัดบรมนิวาส ด้วยความกตัญญูของชาวจีนโป้เบ๊ต่อประเทศไทยและวัดบรมนิวาส จึงได้บูรณาการอัตลักษณ์ของชาวไทยและชาวจีนเข้าระหว่างกัน กลายเป็นอัตลักษณ์ไทยและจีนในที่สุด นอกจากนี้ชาวจีนโป้เบ๊ได้อาศัยอัตลักษณ์ความเป็นจีนเช่นการรวมกลุ่ม เครือข่ายหรือระบบศาลเจ้า เป็นต้น สร้างระบบสวัสดิการชุมชนผ่านระบบศาลเจ้าและสมาคม จนเกิดรูปแบบสวัสดิการชุมชนที่ต้องสมทบและไม่ต้องสมทบขึ้นในที่สุด^{๑๕๐}

เอนกพงศ์ ธรรมอิวัฒน์ และดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มภาษาที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยกลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน กลุ่มภาษาไทหล่ม กลุ่มภาษาจีน กลุ่มภาษาลาว ได้แก่ กลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ภาษากลุ่มชาวนน และภาษากลุ่มชาวเขา ได้แก่ ภาษาม้ง ภาษาเย้า ภาษาลีซอภาษามูเซอ

^{๑๔๙}ไพศาล มุ่งสมักร และคณะ, รูปแบบการจัดการที่ประสบผลสำเร็จของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรินทร์, วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๕.

^{๑๕๐}แสนกิรินวนันท์และวรวิทย์โรมรัตนพันธ์, ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นจีนกรณีศึกษาชุมชนโป้เบ๊, วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม - สิงหาคม ๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

ภาษาจีนฮ่อ วัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดที่แตกต่างจากที่อื่น ได้แก่ ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณี
เส็งกลองล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง วัฒนธรรมอื่นที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ ประเพณี
บุญข้าวจี ประเพณีบุญข้าวหลาม ประเพณีบุญกำฟ้า ของชาวลาวพวน ประเพณีพิธีกินข้าวใหม่
ประเพณีใส่กำไลคอ ประเพณีปีใหม่ของชาวเขาเผ่าม้ง แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความ
หลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ส่งเสริมให้ทุกคนเห็น
คุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและ
มั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียน
ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้นำให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์^{๑๕๑}

ปรียา โสภณา และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของ
หมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มี
ผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างเรียงตามลำดับของ
ความสำคัญคือ ๑) บุคคล ๒) ครัวเรือน ๓) กองทุนชุมชน ๔) กลุ่มองค์กรชุมชน ๕) เครือข่ายองค์กร
ชุมชนโดยมีความสัมพันธ์ทางโครงสร้างดังนี้

๑. บุคคลที่มีอิทธิพลทางตรงต่อกองทุนชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

๒. ครัวเรือนมีอิทธิพลทางตรงกับกองทุนชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

๓. กลุ่มองค์กรชุมชนมีอิทธิพลทางตรงกับกองทุนชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน

๔. บุคคล ครัวเรือน และกลุ่มองค์กรชุมชน ต่างมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความ
เข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนโดยมีอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อมทั้ง ๓ ปัจจัย^{๑๕๒}

วิสุทธิ บิลลาเต๊ะ และฉันทส ทองช่วย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการดำรงอัตลักษณ์
มุสลิมกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งกรณีศึกษา : ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า การละหมาด
มีศักยภาพสูงในการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลาม ชัดเจนจิตใจและก่อให้เกิดการรวมตัวอย่างยั่งยืนใน
ชุมชน ที่ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือมีผู้ละหมาดร่วมกันในแต่ละครั้งจำนวนมาก จึงช่วยให้ชุมชนมีระบบ
สังคมของตัวเอง ขณะที่ชะกาตช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะทั้งการแสวงหากำไรและเอื้อเพื่อ
แบ่งปันกันขึ้น ทำให้ชุมชนมีหลักประกันทางสังคมแก่ผู้ด้อยโอกาส ส่วนการส่งเสริมความดี ยับยั้ง

^{๑๕๑}เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ และดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการน้ำของ
จังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน, รายงานวิจัย, (สำนักบริหารโครงการวิจัยใน
อุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์, ๒๕๕๕), หน้า ๔

^{๑๕๒}ปรียา โสภณา และคณะ, ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบทภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒
(พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๓), หน้า ๖๓.

ความชั่วก็ช่วยให้ชุมชนมีกฎกติกาที่ใช้บังคับกันเองได้ ทำให้เกิดความสงบและเป็นระเบียบมากขึ้น และกระบวนการที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอัตลักษณ์ทั้งสามไว้ได้มี ๓ ประการ ได้แก่ การจัดการความรู้ การสร้างวิถีชีวิต และการบริหารจัดการกระบวนการทั้งสามนี้ได้ส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างเงื่อนไข ๕ ประการในการต่อสู้กับวาทกรรมกระแสหลักได้ คือ ระบบการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลาม พลวัตวัฒนธรรม ระบบสังคม ระบบเศรษฐกิจ และความเป็นเอกภาพและบูรณาการของเงื่อนไขทั้ง ๔ ข้างต้น^{๑๕๓}

นิตยา สวัสดิพงษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน: ชุมชนคลองจวน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ภายในครัวเรือนมีถังขยะทุกครัวเรือน มีวิธีการรวบรวมขยะมูลฝอย โดยใส่ถุงพลาสติกก่อนทิ้งลงถังขยะร้อยละ ๓๓ ภาชนะที่ใส่ขยะมูลฝอย ส่วนใหญ่เป็นถังพลาสติก ร้อยละ ๗๐.๖ จำนวนภาชนะใส่ขยะในครัวเรือน ส่วนใหญ่มี ๑ ใบ ร้อยละ ๕๕.๙ เป็นภาชนะที่ไม่มีฝาปิด ร้อยละ ๗๓.๕ ปริมาณขยะในแต่ละครัวเรือน โดยเฉลี่ย ๑-๕ กิโลกรัมต่อวัน ร้อยละ ๙๗.๑ ระยะทางระหว่างสถานที่รวบรวมขยะมูลฝอยของชุมชนกับครัวเรือนเห็นว่า เหมาะสมร้อยละ ๘๕.๓ มีการคัดแยกขยะมูลฝอยกองทิ้งทุกครั้ง ร้อยละ ๔๗.๑ การรับรู้เรื่องการคัดแยกขยะมูลฝอย ส่วนใหญ่ได้รับจากสื่อโทรทัศน์ร้อยละ ๖๔.๗ วิธีการกำจัดขยะมูลฝอย โดยการรอให้ทางกรุงเทพมหานครมาเก็บขน ร้อยละ ๗๖.๕ รองลงมาคือ กำจัดเอง โดยการฝังและเผาทำลายชุมชน ร้อยละ ๑๔.๗ วิธีการนำขยะมูลฝอยไปทิ้งให้พนักงานของกรุงเทพมหานครเก็บ ส่วนใหญ่นำขยะไปใส่ถังในบริเวณที่เรือของกรุงเทพมหานครมาเก็บ ร้อยละ ๕๒.๙ ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๔.๗ ไม่ได้สังเกตว่า พนักงานเก็บขยะปฏิบัติอย่างไรต่อขยะที่ประชาชนแยกประเภทไว้ ร้อยละ ๒๐.๖ พบว่า พนักงานเอาถุงขยะมูลฝอยที่แยกไว้ทั้งรวมกับขยะมูลฝอยอื่นๆ และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนปีที่พักอาศัยในชุมชนและประเภทที่อยู่อาศัย มีความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอย มีความตระหนักต่อปัญหาและการจัดการขยะมูลฝอย และมีเจตคติต่อการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยไม่แตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการชุมชน ๑) ทางด้านวัฒนธรรมชุมชน พบว่า ชุมชนคลองจวน เป็นชุมชนเก่าแก่ มีอายุยาวนาน ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม มีผู้นำศาสนาของชุมชน เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ยึดถือปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชน เป็นแบบเครือญาติ มีโรงเรียนสอนศาสนา เป็นสถานที่รวมกลุ่ม เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ๒) ด้านปัญหาเกี่ยวกับสภาพอนามัย และผลกระทบจากขยะมูลฝอย พบว่า ปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชน เกิดจาก

^{๑๕๓}วิสุทธิ บิลลาเต๊ะ และฉันทัส ทองช่วย,กระบวนการดำรงอัตลักษณ์มุสลิมกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งกรณีศึกษา : ชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ, วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๙ (July-December ๒๐๑๐),หน้า ๕๕.

ชุมชนไม่มีถนนตัดผ่านโดยตรง ต้องใช้การจัดเก็บขยะมูลฝอยด้วยการสัญจรทางน้ำ ทำให้ไม่ได้รับความสะดวก จึงก่อให้เกิดปัญหาการตกค้างของขยะมูลฝอย ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องพาหะนำโรค และกลิ่นเหม็นรบกวน พาหะนำโรค ได้แก่ หนู แมลงสาบ แมลงวัน และแมลงหวี่ และพบว่า ในปีที่ผ่านมาประชาชนเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากปัญหาขยะมูลฝอย คือ โรคตาแดง และโรคท้องร่วง^{๑๕๔}

ผศ.จรัส ดวงสุวรรณ และภัสสร ดวงสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการเพ้นท์ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทรีบุรีรัมย์ จังหวัดสมุทรปราการ” บริบทที่ศึกษาครั้งนี้ คือ หมู่บ้านสาขลา ปัจจุบันตั้งอยู่เขตตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทรีบุรีรัมย์ มีเนื้อที่ประมาณ ๓๒ ตารางกิโลเมตร การเดินทางไปหมู่บ้านสาขลา หรือตำบลนาเกลือสามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ เพราะมีถนนคอนกรีตเข้าถึงตำบลนาเกลือได้ การเดินทางระหว่างบ้านสาขลาและอำเภอสุมทรีบุรีรัมย์จะมีรถตู้ รถสองแถววิ่งประจำทาง และมีรถรับส่งนักเรียนไปเรียนตามโรงเรียนที่มีชื่อเสียงต่างๆ นอกชุมชน หมู่บ้านสาขลาเป็นหมู่บ้านของชาวประมงที่ยังมีวิถีชีวิตแบบเดิมในการทำประมงชายฝั่ง ชุมชนบ้านสาขลาประกอบด้วยหมู่ที่ ๑-๘ แต่ละหมู่บ้านมีประมาณ ๒๕๐ ครัวเรือนและมีประชากรประมาณ ๒,๐๐๐ คน น้ำบริโภคใช้น้ำจากโครงการประปาชนบท ในชุมชนมีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา คือ โรงเรียนชุมชนวัดสาขลา และมีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา คือ โรงเรียนสุทธธิดาอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีสถานีนอนมาย์ประจำหมู่บ้าน และสถานีตำรวจ คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ^{๑๕๕}

นางเยาว์ อุทุมพร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเขตธนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตธนบุรีส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ ๖๑ ปี ขึ้นไปจบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า อาศัยอยู่ในแขวงบางยี่เรือมากที่สุด ผลงานส่วนใหญ่ เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและมีความเก่าแก่สืบทอดมารุ่นต่อรุ่น กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์มีลักษณะที่แตกต่างกันคือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสืบทอดจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากครูอาจารย์ และการรับการฝึกอบรม สำหรับกรรมวิธีใน

^{๑๕๔} นิตยา สวัสดิพงษ์, การจัดการสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน: ชุมชนคลองจวน เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร, วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๖ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^{๑๕๕} ผศ.จรัส ดวงสุวรรณ และภัสสร ดวงสุวรรณ, การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาการเพ้นท์ภาพบนกระดองปู หมู่บ้านสาขลา ตำบลนาเกลือ อำเภอสุมทรีบุรีรัมย์ จังหวัดสมุทรปราการ, วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๙)

การผลิตก็จะไม่ซับซ้อนเน้นการผลิตที่ทำกันได้ง่ายและใช้วัสดุที่มีอยู่/ในท้องถิ่น ๒) สภาพการนำภูมิปัญญามาใช้ มีทั้งการเชิญไปสอนที่สถานศึกษาและพานักเรียนไปศึกษาเรียนรู้ที่บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา และมีหลากหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เชิญไปสอน ทั้งในและนอกเวลาเรียน ปัญหาที่พบคือ การขาดงบประมาณสนับสนุน การย้ายภูมิลำเนาหรือปิดกิจการของผู้ทรงภูมิปัญญา การประสานงาน ๓) แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการคือ ควรมีหน่วยงานหลักรับผิดชอบ ในการจัดรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเชิญผู้เกี่ยวข้องมาทำงานร่วมกันโดยทำเป็นทำเนียบ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตธนบุรี มีการจัดการความรู้และจัดทำเป็นหนังสือหรือเอกสาร หรือ ซีดี เผยแพร่ การเผยแพร่ข้อมูลในรูปของเว็บไซต์โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ พร้อมทั้งมีการฝึกอบรม นักเรียนและนักศึกษาเป็นภาคีเครือข่ายแนะนำ การจัดงานนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกหรือ ทุกภาคเรียนร่วมกัน และผู้บริหารสถานศึกษาควรมีนโยบายส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา อย่างจริงจัง และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง^{๑๕๖}

นันทา นันทนีย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตพื้นที่ป่าชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตพื้นที่ป่าชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยอายุ รายได้ต่อเดือน และทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนปัจจัยด้านเพศ ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน การสนับสนุนจากภาครัฐ และภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี^{๑๕๗}

โชติ ถาวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อำนาจทางสังคมของชุมชนในการจัดการปายาเลน อ่าวปากลอก จังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะอำนาจทางสังคมของชุมชน เป็นอำนาจที่อยู่ในโครงสร้างทางสังคมในชุมชน ได้แก่ ระบบเครือญาติ กลุ่มทางสังคม วัด มัสยิด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเป็นอำนาจที่เกิดจากชุมชนปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกชุมชน ได้แก่ หน่วยงานของรัฐ บริษัทเอกชน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และสถาบันสื่อมวลชน สำหรับรูปแบบอำนาจทางสังคมของชุมชน ได้แก่ การบังคับ การอ้างอิงอำนาจที่เหนือกว่า การใช้สิทธิ อำนาจ และความน่าเชื่อถือ ซึ่งอำนาจทางสังคมเกิดผลสำเร็จโดยทรัพยากร

^{๑๕๖}นางเยาว์ อุทุมพร, การพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเขตธนบุรี, วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี รัชใช้สังคม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๕๘), หน้า ๔๒ - ๔๓.

^{๑๕๗}นันทา นันทนีย์,การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตพื้นที่ป่าชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - ธันวาคม๒๕๕๔),หน้า ๑๕.

อำนาจ ได้แก่ การลงโทษ การให้รางวัล ข้อมูลข่าวสาร ความชอบธรรม การอ้างอิง และความเปราะบางอันเกี่ยวหาญ สวณกระบวนการสร้างอำนาจทางสังคมของชุมชนในการจัดการปาชายเลน จำแนกออกเป้น ๕ ช่วงเวลา คือ วิฤติ การดำรงชีพของประชาชนในชุมชน การก่อตัวในพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนไหวทางสังคม การสร้างความมั่นคงในชีวิต และการพัฒนาสู่ความเป้นสถาบัน นอกจากนี้ผลลัพธ์ของการสร้างอำนาจทางสังคมของชุมชน คือ ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงในชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ อำนาจต่อรองของชุมชน การประกอบอาชีพ และรายได้กระแสการอนุรักษ์ในชุมชนอ่าวปากลอก และแหล่งเรียนรูชุมชน^{๑๕๘}

ดวงพร พุทธวงศ์ และทรายทอง อุ่นนันนาศ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนถนนคนเดินกาดกองต้า จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องพิจารณาแนวทางการพัฒนาใน ๒ ประการ คือ ประการแรกด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว พบว่าระดับความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมถนนคนเดินกาดกองต้าจังหวัดลำปางในระดับดีทุกด้านทั้งในด้านการบริหารจัดการการอำนวยความสะดวกสภาพแวดล้อมและการรักษาความปลอดภัย ประการที่สอง ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งพบว่าความสำเร็จของการจัดกิจกรรมถนนคนเดินกาดกองต้าจะเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย ๔ ประการได้แก่ศักยภาพความพร้อมของพื้นที่การรักษาความหลากหลายของสินค้าและบริการการบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมและการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการในระดับจังหวัด^{๑๕๙}

สรุปงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งว่าชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยอาศัยทุนชุมชน ไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรภายนอก มีการสร้างภูมิคุ้มกันภายในของชุมชนของตนเอง มีระบบการจัดการที่แน่นอน และมีความเป็นอยู่ที่เหมาะสมตามอัตภาพรวมทั้งมีสำนึกในเรื่องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสามัคคีร่วมมือกันเมื่อต้องเผชิญปัญหา และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

^{๑๕๘}โชติ ถาวร, อำนาจทางสังคมของชุมชนในการจัดการปาชายเลน อ่าวปากลอก จังหวัดภูเก็ต, รายงานวิจัย, (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ

^{๑๕๙}ดวงพร พุทธวงศ์ และทรายทอง อุ่นนันนาศ, ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนถนนคนเดินกาดกองต้า จังหวัดลำปาง, วารสารปัญญาภิวัฒน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖), หน้า ๑.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการสังเกตและการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้ผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ การสังเกต และนำองค์ความรู้ในประเด็นการศึกษาวิจัยผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ แผนการดำเนินการวิจัย
- ๓.๕ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยการสร้างแบบสอบถามเก็บข้อมูลเนื้อหาให้ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การทหารค้ำจนวน ๒๕ รูป/คน ดังนี้

๓.๑.๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร เพื่อค้นคว้าข้อมูลความเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม คือ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๒ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในภาคสนามด้วยวิธีการ คือ

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก ชุมชน ๒ อำเภอ ได้แก่ ชุมชนอำเภอเมืองหนองคาย ในเขตเทศบาลอำเภอเมืองหนองคาย และชุมชน เทศบาลตำบลอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย ดังกล่าว

๒) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) สังเกตถึง กิจกรรมทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากทั้ง จำนวน ๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ ๑. อำเภอเมืองหนองคาย ได้แก่ ตำบลค่ายบกหวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเตื่อ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้แก่ ชุมชนอำเภอเมืองหนองคาย และชุมชนอำเภอสระใคร ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้าน วัฒนธรรมประเพณี ด้านสังคมและเศรษฐกิจ และด้านการสร้างเครือข่ายว่ามีการพัฒนาอย่างไร

๓) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน

๔) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อยืนยันการพัฒนา ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยชุมชนเป็นฐานราก ในจังหวัดหนองคายที่ผู้วิจัยเสนอ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่ ในการศึกษาชุมชนที่อยู่ใน ๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ ๑. อำเภอเมืองหนองคาย ได้แก่ ตำบลค่ายบกหวาน ตำบลในเมือง ตำบล บ้านเตื่อ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร เป็นชุมชนรากฐานทางวัฒนธรรมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูล สำคัญในการศึกษาวิจัย จำนวน ๒๕ รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์	จำนวน ๔ รูป
๒. ผู้บริหารเทศบาลตำบล	จำนวน ๔ คน
๓. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน ๗ คน
๔. ผู้นำชุมชน	จำนวน ๖ คน
๕. หอการค้าจังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน
๖. พาณิชย์จังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน
๗. พัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย	จำนวน ๑ คน

๘. วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย

จำนวน ๑ คน

รวมทั้ง

จำนวน ๒๕ รูป/คน

ดังมีรายชื่อ ต่อไปนี้

๑. พระราชรัตนาลงกรณ์,รศ.ดร.	เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองคาย
๒. พระครูประพัฒน์ธรรมาภรณ์	เจ้าคณะตำบลโพนสว่าง
๓. พระครูสุตรัตนภรณ์	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดจอมมณี
๔. พระครูภาวนาโพธิวิสุทธิ	เจ้าคณะตำบลพระธาตุบังพวน เขต ๒
๕. นายภควัฒร์ คำพวง	สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดหนองคาย
๖. นางวิลาวณีย์ กนกศิลป์	ที่ปรึกษาประธานหอการค้าจังหวัดหนองคาย
๗. นายสุระชัย วิชาชัย	สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย
๘. นายชัยโรจน์ จูริศิริวิเลิศ	นายกเทศมนตรีตำบลหาดคำ
๙. นายสุสันต์ ชัยทองคำ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน
๑๐. นายสิทธิพล ขาวพรอน	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกอมเกาะ
๑๑. นายนิพนธ์ สมจันท์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสีกาย
๑๒. นายสงวน สาริมาย์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค้ายบกวาน
๑๓. จำเริญเกียรติศักดิ์ สีใส	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระใคร
๑๔. ดร.เผด็จ สุขเกษม	วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย
๑๕. นายวิรัช ไกรยะวงศ์	กำนันตำบลหินโงม
๑๖. นายคารมณ อ่อนสิงห์	กำนันตำบลสีกาย
๑๗. นายจิรายุ สีกะมุก	กำนันตำบลโพนสว่าง
๑๘. นายภาณุวัฒน์ พัสพงษ์	กำนันตำบลสระใคร
๑๙. นายชัยวิโรฒ ภาณิบุศย์	กำนันตำบลค้ายบกวาน
๒๐. นางสมพร ทองชมภู	กำนันตำบลพระธาตุบังพวน
๒๑. นายสัญญา โยธยงษ์	ปราชญ์ชาวบ้านตำบลสีกาย
๒๒. นางธัญญ์รัตน์ เหลืองอ่อน	ปราชญ์ชาวบ้านตำบลโพธิ์ชัย
๒๓. นายวันชัย ทองธรรมชาติ	ปราชญ์ชาวบ้านตำบลค้ายบกวาน
๒๔. นายวินิต วงษ์คำดี	ปราชญ์ชาวบ้านตำบลบ้านเคื่อ
๒๕. นางทองลา รอดดี	ปราชญ์ชาวบ้านตำบลเวียงคุก

๓.๔ แผนการดำเนินการวิจัย

ใช้เวลาในการวิจัย ๗ เดือน

ขั้นตอน ที่	รายละเอียดกิจกรรม	ระยะเวลา							
		ม.ค. ๒๐๒๐	ก.พ. ๒๐๒๐	มี.ค. ๒๐๒๐	เม.ย. ๒๐๒๐	พ.ค. ๒๐๒๐	มิ.ย. ๒๐๒๐	ก.ค. ๒๐๒๐	ส.ค. ๒๐๒๐
๑.	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากวรรณกรรม งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง			↔					
๒.	สร้างกรอบและเตรียมเครื่องมือในการวิจัย				↔				
๓.	การศึกษา รวบรวมข้อมูลในภาคสนาม - การวางแผนการลงพื้นที่สนาม - ประสานงาน ผู้เกี่ยวข้องเพื่อลงพื้นที่ ในการศึกษารวบรวมข้อมูล					↔			
๔.	วิเคราะห์ข้อมูลและ สรุปผลการวิจัย							↔	
๕.	จัดทำรายงานการวิจัย								↔

ภาพประกอบที่ ๓.๑ แผนการดำเนินการวิจัย

๓.๕ เครื่องมือการวิจัย

ก. เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือสำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์เอกสาร โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชน

๓.๕.๒ แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษานโยบาย ด้านการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานราก ในแต่ละประเด็นเปิดกว้างให้แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และลึกพอที่จะนำมาสรุปประมวลวิเคราะห์ผลได้ นำไปสู่แนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่ชายแดนไทย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล อายุ ตำแหน่ง ที่อยู่

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ซึ่งประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยในจังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร มีคำถาม ๕ คำถามทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย และด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม

๒) ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร มีคำถาม ๓ คำถาม ได้แก่ การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

๓) แนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย มีคำถาม ๓ คำถาม ได้แก่ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชน และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

๔) ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๓.๕.๓ แบบ บ สังเกต (Non-participatory Observation) แบบ บ ไม่มีส่วนร่วม ประกอบด้วย ด้านการกระทำ สังเกตวิถีชีวิตชุมชนของผู้คนในชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี สังคมและเศรษฐกิจ และการสร้างเครือข่ายในชุมชนและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

ข. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐาน จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๔) สร้างเครื่องมือวิจัย ให้ครอบคลุมเนื้อหาในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประเด็นศึกษาต่างๆ ที่พบจากการศึกษาเอกสาร

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข และเสนอผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตรวจสอบความถูกต้องและอนุมัติเครื่องมือวิจัย

๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล

๗) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์หนองคายไปขออนุเคราะห์ลงพื้นที่เพื่อขอสัมภาษณ์ข้อมูล และลงพื้นที่

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Work) เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และประธานกลุ่มองค์กรในการพัฒนาชุมชน จำนวน ๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ ๑. อำเภอเมืองหนองคาย ได้แก่ ตำบลค้ายบกวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเตือ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ในจังหวัดหนองคาย โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาประกอบเนื้อหา งานวิจัย โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. การเก็บข้อมูล

คณะผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล โดยการลงพื้นที่ภายในชุมชน จำนวน ๑๓ ตำบล ใน ๒ อำเภอ ได้แก่ ๑. อำเภอเมืองหนองคาย ได้แก่ ตำบลค้ายบกวาน ตำบลในเมือง ตำบลบ้านเตือ ตำบลพระธาตุบังพวน ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลโพนสว่าง ตำบลมีชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลสีกาย ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลหาดคำ ตำบลหินโงม (๒) อำเภอสระใคร ๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลสระใคร ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเป็นการวิจัยภาคสนาม พร้อมกับการสังเกตกิจกรรมของบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และผู้มีส่วนสำคัญ ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การหอการค้าจังหวัด จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยมีเนื้อหาที่จะศึกษาแนวทางสภาพ จำนวน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านการสร้างเครือข่าย โดยเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) รวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์กับการวิจัยภาคสนาม ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย จากเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การหอการค้าจังหวัด ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

๓) รวบรวมข้อมูลจากการประชุมสัมมนาปฏิบัติการ ประชุมกลุ่มย่อย ในเนื้อหาสาระการพัฒนาทุนทางสังคมโดยชุมชนเป็นฐานราก และระดมความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

๒. การสัมภาษณ์

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ (In-Depth

Interview) แบบเจาะลึก โดยดำเนินการ ดังนี้

ก. ขั้นเตรียมการ ได้แก่ กำหนดลงพื้นที่ในการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ กำหนดประเด็นที่จะสัมภาษณ์ จากนั้นกำหนดวันเวลาสถานที่กับประชากรผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ สมุดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง

ข. ขั้นตอนการ ดำเนินการ ได้แก่ ลงพื้นที่ตามอำเภอเป้าหมาย เพื่อพบกลุ่มประชากรเป้าหมายโดยมีการดำเนินการ ดังนี้ จัดประชุมสัมมนากลุ่มย่อย แนะนำตัวเอง และวิทยากรผู้ให้ความรู้ในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ชี้แจงความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการประชุมสัมมนา และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

ค. ขั้นสรุป ได้แก่ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมสัมมนา ประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ ทำการสรุปโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยนำเสนอการบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่าง ๆ

๓. การสังเกต

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกต (Non-participatory Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม ทำการรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตประกอบด้วย

๑) ผู้วิจัยจะสังเกตถึงสภาพวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจและสังคม การสร้างเครือข่าย ในภาพรวมประกอบการสัมภาษณ์

๒) ผู้วิจัยได้ถือโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมประจำปีในแต่ละอำเภอ เพื่อสังเกตการณ์ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีที่ ของชุมชนในการจัดกิจกรรม และสังเกตสภาพการณ์โดยภาพรวมและมีการบันทึกประเด็นที่ได้สังเกตเห็นพร้อมกับการถ่ายภาพประกอบเพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์

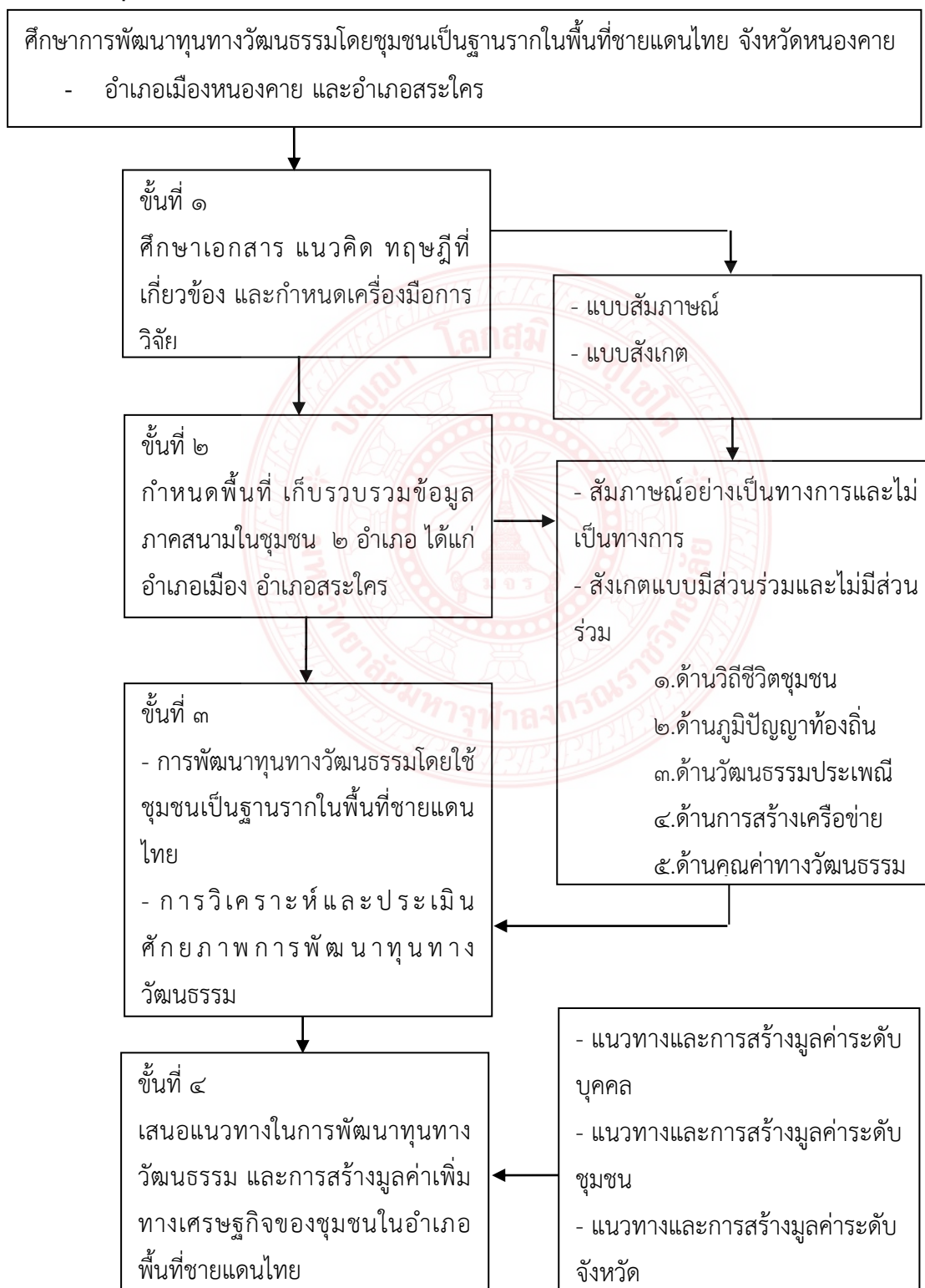
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) และผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้ แบบสัมภาษณ์ กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง

๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้ข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนามจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประมวลเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) และการสังเกตในการทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย โดยการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

ภาพประกอบที่ ๓.๒ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๔.๒ ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๔.๓ ผลการกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๔.๑ ผลการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย

คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วารสาร อินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม จำนวน ๒๕ คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ จำนวน ๔ รูป ผู้บริหารเทศบาลตำบล จำนวน ๔ คน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๗ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๖ คน หน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๔ คน ในการนำเสนอผลการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงสภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ชุมชน	พระสงฆ์	อบต.	กำนัน	ชาวบ้าน	ภาครัฐ	รวม	ร้อยละ
ตำบลคำบักหวาน		๑	๑	๑		๓	๑๒
ตำบลในเมือง					๔	๔	๑๖

ตำบลบ้านเตี๋ย				๑		๑	๔
ตำบลพระธาตุบังพวน	๑	๑	๑			๓	๑๒
ตำบลโพธิ์ชัย	๑					๑	๔
ตำบลโพนสว่าง	๑		๑			๒	๘
ตำบลมีชัย	๑					๑	๔
ตำบลเวียงคุก				๑		๑	๔
ตำบลสีกาย			๑	๑		๒	๘
ตำบลหนองกอมเกาะ				๑		๑	๔
ตำบลหาดคำ			๑			๑	๔
ตำบลหินโงม		๑	๑			๒	๘
ตำบลสระใคร		๑	๑	๑		๓	๑๒
รวม	๔	๔	๗	๖	๔	๒๕	๑๐๐

๔.๑.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ด้านวิถีชีวิตชุมชน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านวิถีชีวิตชุมชน ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ด้านวิถีชีวิตชุมชน พบว่า

๑) เคารพผู้อาวุโส : ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ยังให้การมีวัฒนธรรมดั้งเดิมในการดำเนินชีวิต รู้จักความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อบุคคลผู้มียุภายในชุมชน และการให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชนเป็นอย่างดี

๒) เกื้อกูลกันและกัน : การอยู่ร่วมกันของชุมชนจังหวัดหนองคายยังมีวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างชุมชนแต่ชุมชน เพราะยังมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันภายในชุมชนนั่นเอง

๓) สามัคคีกัน : สมาชิกภายในชุมชนมีการร่วมมือร่วมใจกันในการช่วยเหลืองานด้านสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานสงกรานต์พื้หลวงพ่พระใส ที่หลายชุมชนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ประชาชน และเอกชน ให้ความสำคัญ เกิดความสามัคคีกันภายในชุมชนริมปากแม่น้ำห้วยหลวง

๔) ทำประโยชน์ : วิถีชีวิตของชุมชนชาวจังหวัดหนองคายอาศัยความหลากหลายของชุมชนและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ จึงเกิดการใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตที่หลากหลายภายใต้ชุมชน และส่งผลต่อการอนุรักษ์รักษามรดกอันมีค่าอย่างสร้างสรรค์

ทักษะต่าง ๆ ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ด้านวิถีชีวิตชุมชน ได้แสดงไว้ ดังนี้

“ลูกหลานญาติมิตรยังให้ความสำคัญกับผู้เฒ่าผู้แก่ภายในชุมชน ในช่วงประเพณีสงกรานต์ลูกหลานจะกลับมารดน้ำดำหัวแก่ผู้เฒ่าผู้แก่เป็นประจำทุกปี”^๑

“สมาชิกภายในชุมชนเมื่อมีเหตุการณ์ หรือกิจกรรมทั้งที่เป็นส่วนร่วม หรืองานบุญในงานเจ้าภาพ ต่างก็ร่วมมือร่วมแรงกันในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และติดตามดูแลกันและกันอยู่เสมอ”^๒

“ในช่วงกิจกรรมสงกรานต์ห้วงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคายนั้น ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ศรัทธาของชาวเมืองหนองคาย ชายหนุ่มใหญ่หนุ่มน้อยจะมาร่วมแรงร่วมใจกันในขบวนแห่หลวงพ่อรอบเมืองเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้สรงน้ำ ได้เห็นซึ่งความรักความสามัคคีกันของชาวบ้านชุมชนเมืองหนองคายเป็นอย่างมาก”^๓

“ในชุมชนมีการอาสาสมัครต่างๆ ทั้งทางด้านสาธารณสุข ทั้งด้านการป้องกันชุมชน ทั้งด้านอนุรักษ์ชุมชน มีองค์กรภายในชุมชนที่เมื่อมีกิจกรรมเกี่ยวกับชุมชนที่เป็นสาธารณะประโยชน์ คนในชุมชนก็ต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี”^๔

๔.๑.๒ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

^๑ สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุชนันต์ ชัยทองคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๒ สัมภาษณ์เชิงลึก นายวิรัช ไกรยะวงศ์ กำนันตำบลหินโงม, ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๓ สัมภาษณ์เชิงลึก พระราชรัตนาลงกรณ์, รศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย วัดโพธิ์ชัย, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๔ สัมภาษณ์เชิงลึก นางสมพร ทองชมภู กำนันตำบลพระธาตุบังพวน, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

จากการสัมภาษณ์ในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย **ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า**

๑) รักษาสภาพแหล่งน้ำ : ชาวชุมชนจังหวัดหนองคายมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสายน้ำ จึงให้ความสำคัญกับการรักษาแหล่งน้ำเป็นอย่างดี แต่ละชุมชนต้องรักษาความสะอาด ทำให้แหล่งน้ำลำคลองห้วยแหล่งน้ำโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำทำให้น้ำยังคงใสอยู่ตลอดเวลา

๒) รักษาและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น : ชาวชุมชนจังหวัดหนองคาย ถือว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงมีการรณรงค์ให้ประชาชนมีจิตสำนึกรักในภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าท้องถิ่น ข้าวท้องถิ่น และเครื่องจักรสานท้องถิ่น ที่เป็นสายชีวิตหล่อเลี้ยงชุมชนมาตั้งแต่สมัยโบราณ และให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตพอเพียง

๓) ให้ความสำคัญต่อทรัพยากร : การรักษาระบบนิเวศของแม่น้ำสำคัญๆ ของหนองคาย ลำน้ำสวย ลำน้ำห้วยทอน และลำน้ำห้วยหลวง ซึ่งมีทรัพยากรทางน้ำที่หลากหลาย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา และเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย เป็นทรัพยากรทางน้ำที่สำคัญในหลายเขตพื้นที่

๔) ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาเดิม : โครงการหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม มีการต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างมูลค่าให้แก่ชุมชน เช่น ข้าว ปลานิล มะพร้าว เครื่องจักรสาน ปุยข้าวภาพ ทำให้ชุมชนเกิดการร่วมตัวในการสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น

ทักษะต่าง ๆ ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แสดงไว้ ดังนี้

“ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงได้รับการดูแลจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมชลประทาน ในการดูแลสภาพแหล่งน้ำ ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ และได้ให้ความรู้แก่ประชาชนให้เห็นคุณค่าของลำน้ำอยู่ตลอดเวลา”^๕

“สมาชิกภายในชุมชนเอง ก็ให้ความสำคัญต่อการร่วมกลุ่มต่อยอดผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาการจัดการน้ำจากแม่น้ำโขง โดยการสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนแหล่งน้ำว่าเป็นสายน้ำแห่งชีวิตของชาวชุมชน หากขาดแม่น้ำสายนี้วิถีชีวิตของชุมชนก็อาจเปลี่ยนไป”^๖

^๕ สัมภาษณ์เชิงลึก นายนิพนธ์ สมจันท์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสีกาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๖ สัมภาษณ์เชิงลึก นายคารมณ อ่อนสิงห์ กำนันตำบลสีกาย, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

“ชุมชนริมแม่น้ำโขงต่างให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทั้งทางบกและทางน้ำ มีการอนุรักษ์ทั้งพันธุ์ปลาและพันธุ์พืช มีช่วงฤดูห้ามจับปลาในช่วงที่ปลาวางไข่ และการรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำอยู่เสมอ และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากธรรมชาติโดยอิงอาศัยแหล่งน้ำเป็นต้น”^๗

“คนในชุมชนริมแม่น้ำโขงมีความรักในสายน้ำและการอยู่อาศัยในสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ มีความผูกพันกับสายน้ำโขงสายนี้เป็นอย่างดี”^๘

๔.๑.๓ ด้านวัฒนธรรมประเพณี

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านวัฒนธรรมประเพณี ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า

๑) ร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี : ชุมชนชาวแดนไทยจังหวัดหนองคายมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูง และมีสิ่งที่เคารพศรัทธาที่เหมือน ๆ กัน ส่งผลให้เกิดเป็นจารีตวัฒนธรรมการช่วยเหลือร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เกิดการพัฒนาชุมชนให้สงบและเจริญงอกงาม

๒) ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ : ภายใต้อาณัติของจังหวัดหนองคายเดิม มีสิ่งก่อสร้างสมัยเก่าอยู่มากมาย มีวัดที่สร้างสมัยโบราณและมีจารึกบ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้ชุมชนเองมีความสัมพันธ์กับศาสนาและร่วมมือร่วมใจกับบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ ภายในชุมชนให้มีความคงทนและมีปรากฏอยู่จนถึงทุกวันนี้

๓) ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณ : สมาชิกชุมชนชายแดนไทยจังหวัดหนองคายต่างนับถือศาสนาพุทธ และมีวิถีชีวิตในชุมชนชาวพุทธ จึงมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ เช่น งานพิธีกรรมทางศาสนา งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ๆ งานสงกรานต์พุ่มพระใส งานนมัสการพระธาตุบังพวน และงานนมัสการพระธาตุหล้าหนองจังหวัดหนองคาย ที่ชาวชุมชนร่วมกันสืบต่อเป็นประจำทุกปี

^๗ สัมภาษณ์เชิงลึก นายชัยโรจน์ จูริศิริเลิศ นายเทศมนตรีตำบลหาดคำ, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์เชิงลึก นางทองลา รอดดี ปรารักษ์ชาวบ้านตำบลเวียงคุก, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๔) อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี : ชุมชนริมแม่น้ำโขงมีการสืบทอดประวัติความเป็นมา ธรรมเนียมวิธีการอนุรักษ์ แนวทางการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่น มีย่านเมืองเก่า (ตลาดท่าเสด็จ) วัดเก่าแก่โบราณ มีประเพณีสงกรานต์น้ำหลวงพ่อบุญไฟ มีบุญไหลเรือไฟและชมบั้งไฟพญานาคในช่วง เทศกาลออกพรรษา

ทัศนคติต่าง ๆ ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดน ไทย จังหวัดหนองคาย ด้านวัฒนธรรมประเพณี ได้แสดงไว้ ดังนี้

“กิจกรรมที่สำคัญ ๆ ภายในชุมชนทั้งที่เกี่ยวกับศาสนา และเกี่ยวกับการปกครอง ชาว ชุมชนมักจะมาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียง ถือเป็นสิ่งที่ต้องทำร่วมกันของคนในชุมชน”^๙

“ส่วนมากจะเป็นการระดมทุนของทางวัด และกิจกรรมในประเพณีสำคัญ ๆ กิจกรรม ของโรงเรียน ที่คณะกรรมการชุมชนและผู้นำชุมชนได้ชักชวนให้ชาวบ้านทำการบูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกิดการชำรุดเสียหาย ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี”^{๑๐}

“บางอย่างเยาวชนรุ่นใหม่ก็ยังไม่เข้าใจในพิธีกรรม ประเพณีดั้งเดิม ผู้เฒ่าผู้แก่จะอบรมสั่ง สอนให้เกิดการสืบทอดสืบทอดให้คงอยู่ เช่น พิธีสงกรานต์น้ำหลวงพ่อบุญไฟ เป็นต้น”^{๑๑}

“เนื่องจากเมืองหนองคายถือว่าเป็นเมืองเก่า ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนต่างเห็น คุณค่าควรแก่การอนุรักษ์รักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ จึงจัดให้มีกิจกรรมโครงการ ทั้งในด้าน ประวัติศาสตร์ กิจกรรมภายในวัดไทย ตามด้านความเชื่อ และมีลานกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดริมฝั่ง แม่น้ำโขงอีกด้วย”^{๑๒}

๔.๑.๔ ด้านการสร้างเครือข่าย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวม ข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านการสร้างเครือข่าย ดังนี้

^๙ สัมภาษณ์เชิงลึก พระครูสุตรัตนภรณ์ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดจอมมณี , ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐} สัมภาษณ์เชิงลึก พระครูภาวนาโพธิวิสุทธิ เจ้าคณะตำบลพระธาตุบังพวน เขต ๒, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑} สัมภาษณ์เชิงลึก ดร.เผด็จ สุขเกษม วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุระชัย วิชาชัย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

จากการสัมภาษณ์ในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย **ด้านการสร้างเครือข่าย พบว่า**

๑) เครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง : ชาวชุมชนชายแดนจังหวัดหนองคายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และหลากหลายทางวิถีชีวิต ในการดำเนินชีวิตจะมีสิ่งของเครื่องใช้ที่เกิดจากแรงงานฝีมือของตนเองเป็นหลัก จึงเกิดผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญามากมาย ทางจังหวัดหนองคายจึงมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้สินค้า OTOP ให้ชุมชนได้ร่วมกันสร้างงานสร้างอาชีพขึ้นมา

๒) เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย : ชุมชนริมแม่น้ำโขงมีทรัพยากรมากมาย องค์กรเครือข่ายจะสร้างให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรทางน้ำ ในช่วงออกพรรษาจะมีการทำพิธีเคารพแม่น้ำ โดยจัดพิธีไหลเรือไฟ ลอยประทีปกาบกล้วยเพื่อบูชาพระแม่คงคา และอบรมให้ชุมชนเกิดความรักในแม่น้ำลำคลองให้มีความสะอาดอยู่เสมอ

๓) รู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น : ชุมชนริมแม่น้ำโขงเป็นชุมชนเก่ามีความหลากหลายในชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีชนเผ่าที่ดำเนินชีวิตดังนี้ กลุ่มไทพวน กลุ่มชาวไทอีสาน กลุ่มไทครัว และกลุ่มคนญวน ซึ่งมีการอพยพมาตั้งแต่ เจ้าพระยาจักรี พ.ศ. ๒๓๒๑ , สมัยเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. ๒๓๖๙ , สมัยท้าวสุวอธรรมา พ.ศ. ๒๓๗๑ และสมัยสงครามอินโดจีน พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยพระยาศรีสุรศักดิ์สุนทร (พระยาสุนทรธรรมธาดา) เจ้าเมืองบริคัณทนิคม ซึ่งเป็นเจ้าเมืองโพธิสัยคนแรกในยุครัตนโกสินทร์ และในช่วงสงครามปราบกบฏอ้อ ในรัชกาลที่ ๕ ก็เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและเครือข่ายของวิถีชีวิตของคนในชุมชน

๔) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน : ชุมชนริมแม่น้ำโขงได้ดำเนินการอนุรักษ์ รักษา วัฒนธรรมประเพณีที่มีมาตั้งแต่อดีต ทั้งความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง (พญานาค) จนเกิดเป็นประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีไหลเรือไฟ และพิธีบวงสรวงบูชาพญานาค ในเทศกาลออกพรรษาของทุกปี และมีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคปรากฏให้ประชาชนทั่วทุกประเทศและโลกได้มาชมปรากฏการณ์นี้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่

ทักษะต่าง ๆ ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย **ด้านการสร้างเครือข่าย ได้แสดงไว้ ดังนี้**

“ชาวชุมชนริมแม่น้ำโขง มีอิทธิพลความเชื่อในเรื่องของพญานาค และให้ความเคารพในความศักดิ์สิทธิ์ของพญานาค ความเชื่อนี้สื่อออกมาเป็นศิลปกรรม จิตรกรรม และเรื่องเล่า เช่น เจ้าแม่สองนาง เป็นต้น”^{๑๓}

^{๑๓} สัมภาษณ์เชิงลึก นางธัญญ์วรัตน์ เหลืองอ่อน ราษฎ์ชาวบ้านตำบลโพธิ์ชัย, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

“ชาวชุมชนให้ความสำคัญเคารพในอนุสาวรีย์ปราบฮ่อเป็นอย่างมาก เพราะทางจังหวัดให้การสนับสนุนการจัดงานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อเป็นประจำทุกปีทำให้เรารู้คุณค่าของอดีตที่ผ่านมา ว่าสมเด็จพระองค์รัชกาลที่ ๕ ได้สร้างความเจริญให้แก่จังหวัดหนองคาย และความต่อเนื่องของอดีตจนถึงปัจจุบันอีกด้วย”^{๑๔}

“ภาครัฐได้ให้ความสำคัญต่อผลิตภัณฑ์พื้นเมืองเป็นอย่างมาก จึงจัดส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายองค์ความรู้สินค้า OTOP ขึ้น เพื่อเป็นองค์ความรู้ และการปลูกฝังความรู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวชุมชน และเกิดการต่อยอด ถ่ายทอดให้แก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก”^{๑๕}

๔.๑.๕ ด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลและสรุปประเด็นในด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

จากการสัมภาษณ์ในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย **ด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม พบว่า**

๑) เคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ : ชาวชุมชนมีความเชื่อในความสิทธิ์ของหลวงพ่อบุญไฟ และความศักดิ์สิทธิ์ของพญานาคประจำแม่น้ำโขง ซึ่งในวันออกพรรษาจะมีปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติเกิดขึ้นกลางลำน้ำโขงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ “บั้งไฟพญานาค” และเคารพในบรรพบุรุษที่เสียชีวิต

๒) มีจิตสำนึกของชุมชน : ชุมชนริมปากแม่น้ำโขงมีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรทางน้ำในช่วงออกพรรษาจะมีการทำพิธีเคารพแม่น้ำ โดยจัดพิธีไหลเรือไฟ ลอยประทีปกาบกล้วยเพื่อบูชาพระแม่คงคา และอบรมให้ชุมชนเกิดความรักในแม่น้ำลำคลองให้มีความสะอาดอยู่เสมอ

๓) ปลูกฝังความเชื่อ : ชุมชนหนองคายได้ดำเนินการอนุรักษ์ รักษาวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาตั้งแต่อดีต ทั้งความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง (พญานาค) จนเกิดเป็นประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีไหลเรือไฟ และพิธีบวงสรวงบูชาพญานาค ในเทศกาลออกพรรษาของทุก

^{๑๔} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสงวน สาริมาศย์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำบงหวาน, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์เชิงลึก นายภควัฒร์ คำพวง สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดหนองคาย, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ปี และมีปรากฏการณ์บังไฟพญานาคปรากฏให้ประชาชนทั่วทุกประเทศและโลกได้มาชมปรากฏการณ์นี้

ทัศนะต่าง ๆ ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ได้แสดงไว้ ดังนี้

“ชาวชุมชนหนองคายเป็นชุมชนเกษตร มีการดำเนินชีวิตผ่านข้าว จึงมีความเชื่อในวัฒนธรรมข้าวและบูชาพระแม่โพสพ จึงได้มีงานบุญเบิกฟ้า บูชาพระธาตุรวงข้าวเจดีย์ที่อำเภอสระใคร มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน และเป็นกิจกรรมแห่งเดียวในโลกอีกด้วย”^{๑๖}

“ชาวชุมชนหนองคายมีความเคารพและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ในวิถีชีวิตของชาวบ้านจะต้องปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เป็นอย่างดี และยังคงเชื่อฟังในคำสั่งสอนของพระสงฆ์อีกด้วย จึงถือได้ว่าเป็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมของชาวหนองคาย”^{๑๗}

“ภาครัฐได้ให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างมาก ได้ส่งเสริมและสนับสนุนประเพณีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวหนองคายอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เป็นแบบอย่างต่ออนุชนรุ่นหลัง และมีการสืบสานต่อวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ”^{๑๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ในด้านต่างๆ ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายยังให้ความสำคัญผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวพันกับสายน้ำ โดยเฉพาะลำน้ำโขง ชาวชุมชนจึงรักและหวงแหนเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ให้ความสำคัญต่อความสะอาดและให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ และใช้แหล่งน้ำเป็นแหล่งสร้างรายได้ของชุมชนริมฝั่งโขง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอที่เนื่องด้วยฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของชาวไทยอีสาน จึงมีการรวมตัวกันในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เช่นงานสงกรานต์ไหลงพ้อพระใส งานนมัสการพระธาตุบังพวน ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคาย ทำให้เกิดเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง

^{๑๖} สัมภาษณ์เชิงลึก จำเริญเกียรติศักดิ์ สีใส นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระใคร , ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๗} สัมภาษณ์เชิงลึก พระครูประพัฒน์ธรรมาภรณ์ เจ้าคณะตำบลโพนสว่าง, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์เชิงลึก นางวิลาวัลย์ กนกศิลป์ ที่ปรึกษาประธานหอการค้าจังหวัดหนองคาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

เป็นเครือข่ายองค์ความรู้สินค้า OTOP เกิดเครือข่ายความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง (พญานาค) มีสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย และชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยรู้จักคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อในความสิทธิ์ของชุมชน ได้ให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตนโดยจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง

๔.๒ ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การหอการค้า จำนวน ๒๕ รูป/คน แล้วนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้มาตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ นำมาแสดงในรูปของตารางเรียงได้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ๒) เพื่อทราบกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ๓) เพื่อกำหนดผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ด้านการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่

ประเด็นคำถามที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาตามประเด็นคำถามสามารถวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ พบว่า

ตารางที่ ๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่

SWOT Analysis	วิถีชีวิตชุมชน	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	วัฒนธรรมประเพณี	สร้างเครือข่าย	คุณค่าทางทุนวัฒนธรรม
๑. ด้านการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่					
จุดแข็ง (S)	มีความรู้	มีแหล่งภูมิ	มีวัฒนธรรม	ติดชายแดน	เกิดการ

	หลากหลาย	ปัญหา หลากหลาย	หลากหลาย	ประเทศไทย	ถ่ายทอด ระดับชุมชน
จุดอ่อน (W)	ขาดผู้ถ่ายทอด	ขาดผู้รู้	ขาดผู้สืบทอด	ขาดจุดเด่น	หาจุดเด่นไม่ เจอ
โอกาส (O)	มีแหล่งเรียนรู้ มาก	ถ่ายทอดนอก ชุมชน	เน้นการเรียนรู้	สร้างพื้นที่ เรียนรู้	มุ่งเน้นที่ชุมชน
อุปสรรค (T)	ขาดผู้สนใจ	ไม่มีผู้นำออก	ไม่มีผู้เรียน	ไม่มีผู้นำ	บางแห่ง ห่างไกล

๑) จุดแข็ง (Strengths)

“มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็กๆ รุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนาและการทำพิธีเกี่ยวกับชีวิตของชาวบ้าน”^{๑๙}

“คนรุ่นเก่าทำเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นใหม่ได้เห็น และสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี สร้างกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆ วัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน และคนในชุมชนขึ้นเพื่อเกิดการเรียนรู้”^{๒๐}

“รัฐมีการเพิ่มศักยภาพของชุมชนโดยการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชน เยาวชนในช่องทางออนไลน์ต่างๆ ให้ประชาชนและเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญในองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน และประโยชน์ของวิถีชีวิตชุมชน โดยรัฐให้ความสำคัญทั้งทางวิชาการ และเป็นภูมิปัญญาชุมชนในพื้นที่อยู่ตลอดเวลา”^{๒๑}

“การเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนเครือข่ายภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมทางจังหวัดหนองคาย มีโครงการอย่างต่อเนื่อง มีการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผ่านสื่อ บุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อกิจกรรม และระบบอินเทอร์เน็ต การจัดงานวันสำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่องในพื้นที่”^{๒๒}

^{๑๙} สัมภาษณ์เชิงลึก นายภวัตร คำพวง สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดหนองคาย, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๒๐} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุสันต์ ชัยทองคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน, ๒๕๖๓

^{๒๑} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุระชัย วิชาชัย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๒๒} สัมภาษณ์เชิงลึก ดร.เผด็จ สุขเกษม วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

“ภูมิปัญญาดั้งเดิมในอดีตบางเรื่อง เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญที่จะศึกษาเรียนรู้ และขาดผู้รู้ในการถ่ายทอด เช่น ภาษาถิ่น ภาษาธรรม อักษรถิ่นโบราณ สถานที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชน และโบราณสถาน โบราณวัตถุในพื้นที่ ขาดผู้สืบทอด สืบทอดในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่สูญหาย และหลงลืม”^{๒๓}

“การสร้างจุดเด่น และจุดขายของทุนทางวัฒนธรรม ยังหาเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงกับ วัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสมัยปัจจุบัน หาประวัติความเป็นมาไม่ชัดเจนในเรื่องเล่าจาก ประวัติศาสตร์”^{๒๔}

๓) โอกาส (Opportunities)

“สร้างแบบบูรณาการประโยชน์แก่ชุมชนทั้งด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมศาสนา จริยธรรม การเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนเครือข่ายภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทาง วัฒนธรรม ให้ข้อมูลคือการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชน เยาวชน ในช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ ให้ประชาชนและเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญ และประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม”^{๒๕}

๔) อุปสรรค (Threats)

“ฐานข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม เป็นปัจจุบันของ จังหวัดหนองคายยังไม่สมบูรณ์ และการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการปรับภูมิทัศน์ในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ”^{๒๖}

“บางวัฒนธรรมมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เข้ามาเป็นตัวกำหนดในการเรียนรู้ทำให้ การแลกเปลี่ยนกับชุมชนใกล้เคียงไม่สอดคล้องกัน จึงเกิดเป็นปัญหาในการถ่ายทอดองค์ความรู้เดิม และทำให้ทุนทางวัฒนธรรมสูญหายไปมากที่สุด”^{๒๗}

^{๒๓} สัมภาษณ์เชิงลึก พระครูประพัฒน์ธรรมาภรณ์ เจ้าคณะตำบลโพนสว่าง, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๔} สัมภาษณ์เชิงลึก พระครูสุตวรรตนาภรณ์ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดจอมมณี , ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๕} สัมภาษณ์เชิงลึก นายภานุวัฒน์ พัสพงษ์ กำนันตำบลสระใคร , ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๖} สัมภาษณ์เชิงลึก ดร.เผด็จ สุขเกษม วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๗} สัมภาษณ์เชิงลึก นางธัญญ์วรัตน์ เหลืองอ่อน ราษฎ์ชาวบ้านตำบลโพธิ์ชัย, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สรุปได้ว่า การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ประชาชนและปราชญ์ชาวบ้านยังคงมีองค์ความรู้เดิมที่ยังรักษาวัฒนธรรมประจำถิ่นไว้ ซึ่งในเขตพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายนั้น มีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ยาวนานนับเป็นร้อยๆ ปี เป็นที่ตั้งของเมืองหลวงโบราณที่สำคัญๆ หลายเมืองตั้งแต่ช่วงตำนานอุรังคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม) ยุคอาณาจักรล้านช้าง เกิดเมืองเวียงคุก และรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ เกิดเหตุสงครามปราบจันทน์กบฏฮ่อ ชาวเมืองหนองคายและผู้นำรัฐก็เป็นกำลังสำคัญในการสร้างประวัติในครั้งนั้น จนเกิดเป็นการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมภาคกลางและภาคอีสานขึ้น เช่น ประเพณีบุญแข่งเรือ เป็นต้น องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมในจังหวัดหนองคายที่เด่นชัดในปัจจุบันนี้ได้แก่ ข้าวพันธ์พื้นเมืองหนองคาย ผ้าพื้นเมืองโบราณ ภูมิปัญญาเครื่องจักรสาน ยาสมุนไพร บุญบั้งไฟ และการแห่หลวงพ่อบุญไซ เป็นต้น ทั้งหมดนี้เกิดการองค์ความรู้เดิม การอนุรักษ์รักษาและการถ่ายทอดของชุมชนฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย รัฐต้องให้การสนับสนุนความรู้ เทคโนโลยี ปัจจัยการผลิต รวมถึงการอบรมประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ

จากคำสัมภาษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่างด้านการสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชน และสังคม
๒. การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชน เยาวชนเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมประจำถิ่นให้เกิดความรักและหวงแหน
๓. จัดเสวนาสร้างค่านิยมในทุนทางวัฒนธรรมประจำถิ่นในหน่วยงานต่างๆ รับผิดชอบ
๔. การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผ่านสื่อ บุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อกิจกรรม และระบบอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึง

๔.๒.๒ ด้านกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

ประเด็นคำถามที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาตามประเด็นคำถามสามารถวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ พบว่า

ตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

SWOT Analysis	วิถีชีวิตชุมชน	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	วัฒนธรรมประเพณี	สร้างเครือข่าย	คุณค่าทางทุนวัฒนธรรม
๒. ด้านกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่					
จุดแข็ง (S)	ชุมชนสร้างจุดขายให้ตัวเองสูง	มีผู้อบรมฝึกสอน	วัฒนธรรมดั้งเดิม	เกิดองค์กรเครือข่าย	เมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์
จุดอ่อน (W)	ขาดการประชาสัมพันธ์	ขาดผู้เรียน	ขาดผู้รู้ดั้งเดิม	ขาดผู้นำเครือข่าย	ยังไม่ยกประวัติศาสตร์
โอกาส (O)	ยังมีหลายพื้นที่	ให้หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน	สืบค้นปราชญ์ชาวบ้าน	ถ่ายทอดให้กลุ่มเยาวชน	หน่วยงานภาครัฐต้องส่งเสริม
อุปสรรค (T)	ผู้ดูแลรักษา	ขาดงบประมาณ	ไม่มีการสืบต่อ	ขาดแรงสนับสนุน	ขาดผู้จริงจัง

๑) จุดแข็ง (Strengths)

“จังหวัดหนองคายเป็นเมืองชายแดน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลายวัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกายที่บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรมสังคม”^{๒๘}

“ชุมชนจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวัฒนธรรมไม่ว่าจะทางวัด บ้าน โรงเรียน เมื่อทางชุมชนเกิดกิจกรรมที่มีส่วนสำคัญกับวัฒนธรรม ก็จะมีการฝึกซ้อมเยาวชนในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดโดยครูปราชญ์ชาวบ้านภายในชุมชนเป็นผู้ฝึกอบรม จึงทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมในพื้นที่ตลอดเวลา”^{๒๙}

๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

“ปีนี้เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด ๑๙ ทำให้การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมใน

^{๒๘}สัมภาษณ์เชิงลึก นางวิลาวัลย์ กนกศิลป์ ที่ปรึกษาประธานหอการค้าจังหวัดหนองคาย ,๒๘

กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๒๙}สัมภาษณ์เชิงลึก นายคารม อ่อนสิงห์ กำนันตำบลสีกาย ,๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

หลายๆ พื้นที่เกิดการหยุด ไม่มีการประชาสัมพันธ์ เพื่อลดการแออัดของประชาชน เพื่อไม่ให้เกิดการติดเชื้อ การสร้างและการพัฒนาของกิจกรรมเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมจึงชะลอตัว^{๓๐}

๓) โอกาส (Opportunities)

“เกิดอาชีพใหม่ๆ เกิดการพัฒนาพื้นที่ในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น มีการสร้างแลนด์มาร์คขึ้นในพื้นที่จังหวัดหนองคาย เช่น ลานพญานาค วัดลำดอน ตลาดบ้านไม้ ถนนคนเดินท่าเสาดี เกิดจุดชุมวิริมฝั่งแม่น้ำโขง และเกิดบุญเบิกฟ้า บุญพระธาตุวงข้าวเจดีย์ ซึ่งถือเป็นบุญกองข้าวของภาคอีสานในชุมชนของตนเอง”^{๓๑}

๔) อุปสรรค (Threats)

“กิจกรรมทางวัฒนธรรมของภาคอีสาน เมื่อเกิดงานทางวัฒนธรรมชาวพื้นถิ่นอีสานเป็นประชากรที่ขอบเสียงเพลง เสียงพิณ และการฉลองด้วยดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ในปีที่เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด ๑๙ นี้ วัฒนธรรมการแสดงต่างๆ ชะลอตัว ทำให้ไม่เกิดการจ้างงาน ไม่เกิดรายได้ ขาดงบประมาณ และขาดผู้สืบทอด เพราะกลัวการติดเชื้อ จึงทำให้การพัฒนาหยุดลง”^{๓๒}

สรุปได้ว่า กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ในพื้นที่ชุมชนชายแดนไทยยังคงใช้ภาษาถิ่น (ภาษาไทยอีสาน) เป็นภาษาดั้งเดิม ควบคู่กับภาษาไทยกลาง แต่การติดต่อกันระหว่างชุมชน หมู่บ้าน อำเภอ ยังคงใช้ภาษาถิ่น ถึงจะไม่มีภาษาเขียนแล้วก็ตาม วัฒนธรรมด้านอาหารของชุมชนชายแดน ยังเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ สายน้ำ มีอาหารหลักคือปลาแม่น้ำโขง เป็นหลัก และทำการแปรรูปในกิจกรรมครัวเรือน เช่น ปลาร้า ปลาสาม ปลาแดดเดียว เป็นต้น การแต่งกายประจำเผ่าในงานสำคัญๆ ของจังหวัด เช่นกิจกรรม “นุ่งผ้าหนองคาย ใส่บาตรริมโขง” โดยความร่วมมือระหว่างจังหวัดหนองคาย ภาคเอกชน และคณะสงฆ์ ทำให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัด โดยจัดที่ลานบุญพญานาค หน้าวัดลำดอน ริมแม่น้ำโขง ทุกวันอังคารของเดือน ซึ่งเป็นการส่งเสริมและเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง โดยเกิดจาก

^{๓๐} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุระชัย วิชาชัย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย ,๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๓๑} สัมภาษณ์เชิงลึก นายจิรายุ สีกะมุก กำนันตำบลโพธิ์สว่าง, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์เชิงลึก นายวันชัย ทองธรรมชาติ , ปราชญ์ชาวบ้านตำบลค่ายบกหวาน ,๒๖ กรกฎาคม

กระบวนการสร้างลานพญานาค ๒ ตน ริมแม่น้ำโขง และการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของการใส่บาตร
แก่พระภิกษุสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนาให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

จากคำสัมภาษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่างด้านกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทาง
วัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ประสานความร่วมมือกับชุมชนในการกำหนดมาตรการการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุนทาง
วัฒนธรรมไม่ให้เกิดผลกระทบจนต้องสูญหายไป

๒. สนับสนุนงบประมาณที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุนทางวัฒนธรรมประจำถิ่น
ให้เกิดความรักและหวงแหน และต่อยอดจุดแลนด์มาร์คภายในชุมชน

๓. จัดเสวนาสร้างค่านิยมในทุนทางวัฒนธรรมประจำถิ่น ให้เข้าใจถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง
สำรวจคัดเลือกวัฒนธรรมที่โดดเด่น

๔.๒.๓ ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

ประเด็นคำถามที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่
เกิดผลอย่างไร เมื่อพิจารณาตามประเด็นคำถามสามารถวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ศักยภาพการพัฒนาทุน
ทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานนรกในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย โดยทำการวิเคราะห์
ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และ
อุปสรรค (Threats) ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ พบว่า

ตารางที่ ๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส
(Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

SWOT Analysis	วิถีชีวิตชุมชน	ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	วัฒนธรรม ประเพณี	สร้างเครือข่าย	คุณค่าทางทุน วัฒนธรรม
๓. ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่					
จุดแข็ง (S)	ชุมชน เกษตรกรรม	มีความหลากหลาย	มีตลอดทั้งปี	มีเครือข่ายที่ เด่นชัด	เกิดการต่อยอด
จุดอ่อน (W)	แรงงานวัยหนุ่ม สาว	หลากหลายทาง เผ่าพันธุ์	เน้นเฉพาะกลุ่ม	ขาดผู้ขับเคลื่อน	เยาวชนไม่ เรียนรู้
โอกาส (O)	ยังเป็นธรรมชาติ	ทรัพยากรยัง หลากหลาย	สร้างจุดเด่น	ประเทศเพื่อน บ้าน	คนต่างถิ่นสนใจ
อุปสรรค (T)	การพัฒนาระบบ พื้นฐาน	การสร้างจุดขาย	ระยะทาง	ความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชน	อนุรักษ์ชุมชน

๑) จุดแข็ง (Strengths)

“ทำให้วัฒนธรรมทั้งภายในจังหวัดหนองคายเอง และวัฒนธรรม ๒ พี่น้อง มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสงบ ไม่มีข้อพิพาทกันในเรื่องต่างๆ เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้มีการส่งเสริมในเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค่า การลงทุน และการท่องเที่ยว”^{๓๓}

“เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจการค้า การลงทุน นักลงทุนจากจังหวัดหนองคาย ข้ามไปลงทุนในประเทศลาว นักลงทุนจากประเทศลาวเดินทางเข้ามาศึกษาธุรกิจในประเทศไทย เพราะช่องทางการเดินทางต้องเข้ามาทางจังหวัดหนองคาย วัฒนธรรมของชาวจังหวัดหนองคายจึงเป็นสิ่งดึงดูดนักลงทุนได้เป็นอย่างดี เพราะมีความใกล้เคียงกันนั่นเอง”^{๓๔}

“ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เป็นชุมชนทำเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะข้าว เพราะได้รับน้ำทางการเกษตรจากลำน้ำโขง มีการเพาะเลี้ยงปลาในกระชังตามลำน้ำโขงแถบตำบลหินโงม ถือเป็นอุตสาหกรรมส่งออก และผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในการสร้างมูลค่าเพิ่ม”^{๓๕}

๒) จุดอ่อน (Weaknesses)

“ขาดแรงงานหนุ่มสาวในภาคเกษตรกรรม เพราะแรงงานส่วนใหญ่ออกไปหาแหล่งอาชีพในเมือง และเกิดแรงงานต่างด้าวในระบบเศรษฐกิจของชุมชนชายแดนไทย โดยมีแรงงานจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นหลัก ถึงแม้จะมีโรงงานอุตสาหกรรมทางการเกษตรเข้ามารองรับ แต่ยังไม่เพียงพอต่อแรงงานไทย จึงทำให้เยาวชนเข้าไปทำงานในเมืองเสียส่วนมาก”^{๓๖}

๓) โอกาส (Opportunities)

“พื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย พื้นที่ส่วนใหญ่ถือได้ว่ายังคงมีความสวยงามของทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมากมาย เป็นแลนด์มาร์คทางธรรมชาติ มีบ้านเรือนร่วมสมัย ทั้งในยุคล่าอาณานิคมและยุคปัจจุบัน มีประวัติศาสตร์เรื่องเล่าที่สำคัญ มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ อีกทั้งยัง

^{๓๓} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสัญญา โยธยงษ์ ปราชญ์ชาวบ้านตำบลสีกาย ,๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุระชัย วิชาชัย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย ,๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๓๕} สัมภาษณ์เชิงลึก นายวิรัช ไกรยะวงศ์ กำนันตำบลหินโงม, ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์เชิงลึก นายกวินทร์ คำพวง สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดหนองคาย ,๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เป็นประตู่สู่อาเซียนอีกด้วย การยังใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติถือว่าเป็นโอกาสในการพัฒนาของชุมชนพื้นฐานเป็นอย่างมาก”^{๓๗}

๔) อุปสรรค (Threats)

“การพัฒนาระบบพื้นฐานในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษยังไม่พร้อมที่จะเกิดขึ้น ทำให้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในหลายๆ ชุมชน ยังไม่เกิดการต่อยอด เพราะระบบสาธารณูปโภคบางพื้นที่ยังไม่ครบสมบูรณ์ สังคมชาวบ้านยังเป็นแบบพึ่งพากันและกัน อาศัยซึ่งกันและกันเป็นหลัก แต่องค์ความรู้พื้นฐานทางวัฒนธรรมยังไม่ถูกทำลายมากนัก”^{๓๘}

สรุปได้ว่า เมืองหนองคายมีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนา มีผู้อาวุโสเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นใหม่ได้เห็น และสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี สร้างกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆวัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนไทย ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติพันธุ์ หลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณี ทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในการจัดกิจกรรมประเพณี จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน มีการถ่ายทอดกันของชนเผ่า ส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ และสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นเมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์ (งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ) ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทย มีฐานรากเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีพื้นฐานที่ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีเครือข่ายทางสังคมที่เด่นชัดในแต่ละพื้นที่ และเกิดการต่อยอดคุณค่าทางทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

จากคำสัมภาษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่างด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. จัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กและเยาวชนลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนตามพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

^{๓๗} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสิทธิพล ชาวพรอน, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกอมเกาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์เชิงลึก นายชัยวิโรฒ ผาณิตสุข, กำนันตำบลค่ายบกหวาน, ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๒. ประชาสัมพันธ์ ด้วยการให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปให้ตระหนักถึงภัยอันจะเกิดขึ้นจากการสูญหายไปของทุนทางวัฒนธรรมประจำถิ่น

๓. เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทุนทางวัฒนธรรมประจำถิ่น

๔. จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายการอนุรักษ์ด้วยการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ประจำถิ่นพื้นที่อีสาน

๔.๓ ผลการกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบลผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การหอการค้า จำนวน ๒๕ รูป/คน แล้วนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้มาตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ นำมาแสดงในรูปของความเรียงได้ ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล ๒) เพื่อศึกษาแนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชน ๓) เพื่อศึกษาแนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ประเด็นคำถามที่ ๑ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคลควรเป็นอย่างไร สามารถวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ชุมชนชาวจังหวัดหนองคาย การที่สังคมมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และความหลากหลายทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ และเป็นสังคมมีความเอื้อเฟื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี และเป็นสังคมทางการเกษตรพื้นฐาน เพราะยังไม่มีระบบอุตสาหกรรมเข้ามาสร้างผลกระทบมากนัก จึงทำให้การสร้างมูลค่าเพิ่มจากธรรมชาติมีมาก โดยเฉพาะจาก ไม้ไผ่ มีการนำไม้ไผ่มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP มากเป็นอันดับหนึ่ง ในเรื่องของเครื่องจักรสานของ

ชุมชนค่ายบกหวาน โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน”^{๓๙}

“ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เป็นชุมชนทางการเกษตร การผลิตสินค้าจึงเป็นสินค้าทางการเกษตรเป็นหลัก และมีการสร้างวิสาหกิจชุมชนในการต่อยอดสินค้า เกิดวิสาหกิจชุมชนเฉพาะครัวเรือน เช่น เครื่องจักรสาน ข้าวพันธ์พื้นเมือง แปรรูปผลิตภัณฑ์ปลา และหมั่นเนืองของฝากประจำถิ่น เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ชุมชนเป็นหลัก”^{๔๐}

จากคำสัมภาษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่างด้านแนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้วิสาหกิจชุมชน ได้นำเสนองาน ถ่ายทอดผลงาน และฝึกอบรมให้เกิดอาชีพแก่ประชาชนทั่วไป

๒. ส่งเสริมคนเก่ง และคนดีที่มีฝีมือในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง และส่งเสริมการจดสิทธิบัตรทางภูมิปัญญาท้องถิ่น (สิ่งประดิษฐ์)

ประเด็นคำถามที่ ๒ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชนควรมีแนวทางอย่างไร สามารถวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ชาวหนองคาย มีงานประเพณีเป็นประจำทุกๆ เดือน คือมีกิจกรรมงานตลอดทั้งปี เช่น บุญบั้งไฟ จะจัดขึ้นในเดือน ๗ การสงฆ์น้ำหลวงพ่พระใส ในประเพณีสงกรานต์ เทศกาลเข้าพรรษา และเทศกาลออกพรรษา มีบุญแข่งเรือ ซึ่งทำให้มีการสร้างมูลค่าเพิ่มในระดับชุมชน เมื่อชุมชนนั้นเกิดกิจกรรมทางด้านบุญประจำเดือน เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้น”^{๔๑}

“ชุมชนชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย มีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาเป็นอย่างมาก เพราะมีอาณาเขตติดกับริมฝั่งโขงตลอดแนวของจังหวัดหนองคาย ทำให้

^{๓๙} สัมภาษณ์เชิงลึก นายสุระชัย วิชาชัย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย ,๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๔๐} สัมภาษณ์เชิงลึก นายวินิต วงษ์คำดี, ประชาญ์ชาวบ้านตำบลในเมือง ,๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๑} สัมภาษณ์เชิงลึก ดร.เผด็จ สุขเกษม วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง มีการสร้างมูลค่าเพิ่มในพื้นที่ของตนเอง เช่น โฮมสเตย์ แลนด์มาร์ค จุดเช็คอิน มุมกาแฟ ของชุมชนตามริมแม่น้ำโขงเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชนเกิดขึ้น”^{๔๒}

จากคำสัมภาษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่างด้านแนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. ส่งเสริมธุรกิจที่เกิดจากกิจกรรมของชุมชน โดยประชาสัมพันธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๒. พัฒนาการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่สำคัญ สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวและสืบต่อวัฒนธรรมประจำถิ่น

ประเด็นคำถามที่ ๓ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด/เครือข่ายควรร่วมมืออย่างไร สามารถวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ระดับส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เช่น ทำบุญไหลเรือไฟ ทำบุญสงกรานต์ ทำบุญข้าวประดับดิน และทำบุญออกพรรษา ที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาชมบั้งไฟพญานาค ที่ชุมชนริมแม่น้ำโขง จึงทำให้มีมูลค่าของการท่องเที่ยวในแต่ละปีเม็ดเงินไหลเข้าจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมาก การอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ (สงครามปราบฮ่อ) และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด”^{๔๓}

“เครือข่ายความร่วมมือของชุมชนชายแดนไทยจังหวัดหนองคายมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง เมื่อถึงเทศกาลงานที่สำคัญๆ ภาคประชาชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานรัฐ มีการแจ้งประชาสัมพันธ์ กลุ่มองค์กรเครือข่ายก็เข้าร่วมกิจกรรม เช่น กลุ่มจิตอาสาพระราชทาน กลุ่มสตรีจังหวัดหนองคาย และกลุ่มผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นต้น”^{๔๔}

^{๔๒} สัมภาษณ์เชิงลึก นายวิรัช ไกรยะวงศ์ กำนันตำบลหินโงม, ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์เชิงลึก นางวิลาวัณย์ กนกศิลป์ ที่ปรึกษาประธานหอการค้าจังหวัดหนองคาย, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓

^{๔๔} สัมภาษณ์เชิงลึก นายวนิต วงษ์คำดี, ปราชญ์ชาวบ้านตำบลในเมือง, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

จากคำสัมภาษณ์ของประชากรกลุ่มตัวอย่างด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. จัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กและเยาวชนลงมือปฏิบัติในการการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม
๒. ควรให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปในการผลิตสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญต่อการส่งออก และรัฐควรเป็นแหล่งกระจายรายได้ให้แก่เกษตรกร

สรุปได้ว่า ชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย มีการพัฒนาฝีมือด้านอาชีพเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มาเป็นอันดับหนึ่ง ในเรื่องของเครื่องจักรสานของชุมชนค่ายบกหวาน โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และชาวหนองคายมีแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน ในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้นเป็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย และการสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด ในส่วนราชการ และส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด และความหลากหลายของชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคาย อีกทั้งหนองคายเป็นจังหวัดตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่ติดกับประเทศลาว

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย

๔.๔.๑ การอนุรักษ์

ชุมชนชาวจังหวัดหนองคายที่ถือได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งชุมชนหนึ่ง เพราะระบบของสังคมมีความเอื้อเพื่ออาหารซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี เวลาที่มีกิจกรรมต่างก็ช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนที่มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีโครงการกำจัดขยะมูลฝอยภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รักษาความสะอาด โดยการกำกับดูแลโดยประธานชุมชน โดยทุกคนจะต้องรักษาความสะอาดทั้งบนบกและในน้ำ ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง ชุมชนมีความสามัคคีกัน มีความห่วงใยกัน วิถีชีวิตของชุมชนเป็นชุมชนแบบเครือญาติ ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น เพราะเป็นชุมชนถิ่นฐานเก่าแก่มียาวนาน โดยมีการปลูกบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันเดียวกัน ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น

๔.๔.๒ การฟื้นฟู

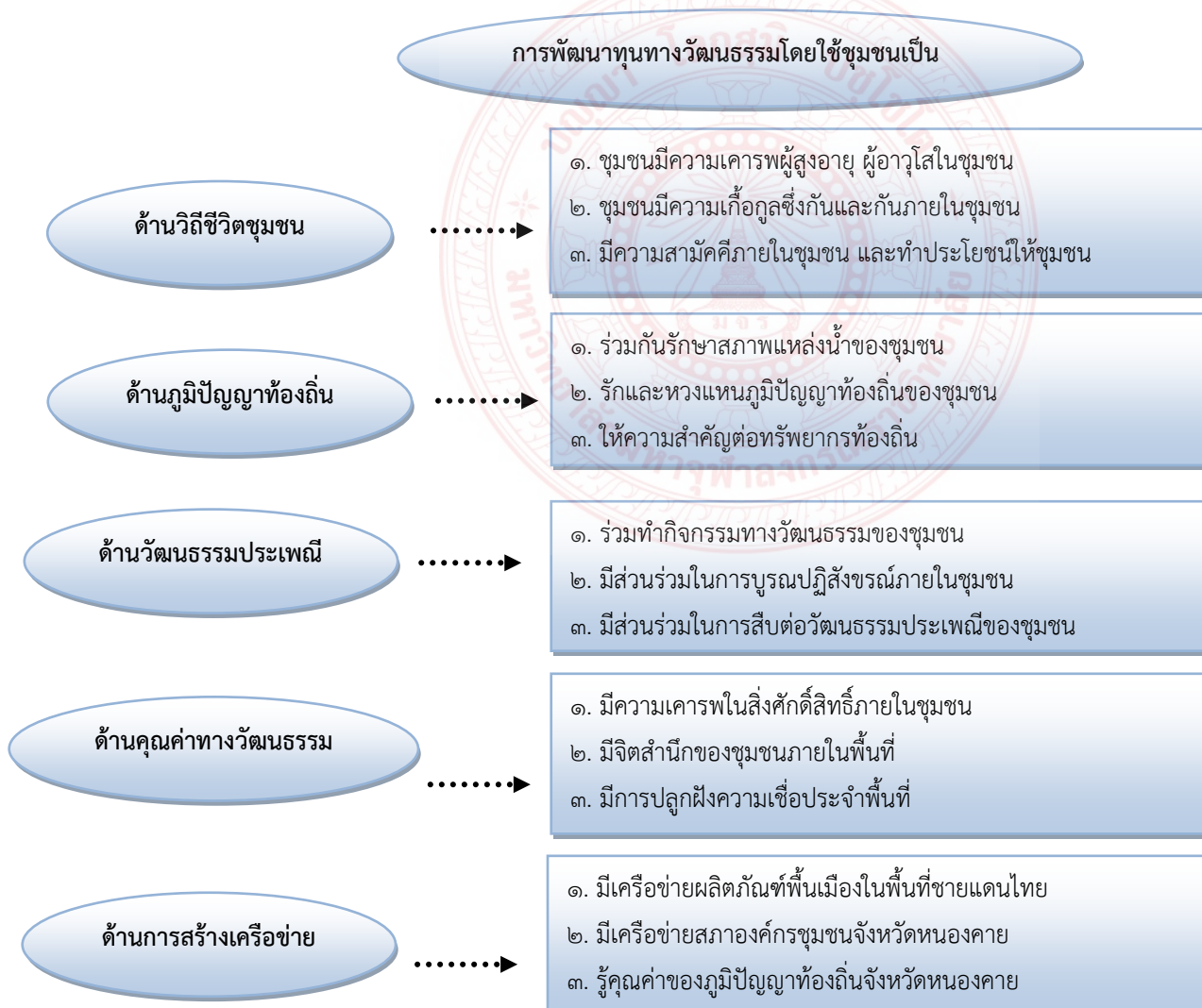
ชุมชนชาวจังหวัดหนองคาย มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีจากอดีตให้มีการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเมื่อมีงานประเพณี เช่น ประเพณีทำบุญบั้งไฟ เป็นความเชื่อในเรื่องของการขอฝนของชาวอีสาน โดยบุญบั้งไฟ จะจัดขึ้นในเดือน ๗ เป็นงานสำคัญการการทำนาของเกษตรกร โดยในแต่ละหมู่บ้านจะนำเอาบั้งไฟมาจุดประชนแข่งขันกัน งานประเพณีบุญแข่งเรือ จัดขึ้นตรริมแม่น้ำโขงในช่วงเทศกาลออกพรรษา พร้อมกับการไหลเรือไฟ และบุญบั้งไฟพญานาค และชาวชุมชนจะมาร่วมงานประเพณีกันอย่างพร้อมเพียง เช่น การสรงน้ำหลวงพ่อบุญไฟ ประเพณีสงกรานต์ และงานวิ่งงานไหว้เจ้าปู่แม่ย่าของคนในชุมชน โดยไม่มีการแบ่งแยกชาติพันธุ์ และการบวงสรวงพญานาคในเทศกาลออกพรรษาก่อนที่จะถึงเวลาค้าของการชุมลูกไฟที่ลอยขึ้นมาจากแม่น้ำโขง การจัดงานพิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ และงานวันอนุสาวรีย์ปราบฮ่อของชาวหนองคาย ประกอบด้วยกิจกรรมพิธีบังสุกุลทำบุญถวายภัตตาหารพระสงฆ์ พิธีพราหมณ์ วางพวงมาลา กองเกียรติยศ ยิงสลุตและรำบวงสรวงเป็นประจำทุกปี เพื่อรำลึกถึงคุณของวีรกรรมในอดีต โดยหน่วยงานราชการ เอกชน และประชาชนได้ให้ความสำคัญในการฟื้นฟูประเพณีที่สำคัญ ๆ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี

๔.๔.๓ การประยุกต์

ในด้านการพัฒนาและปรับปรุงวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ชุมชนริมแม่น้ำโขง มีการอนุรักษ์และการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เช่น ทำบุญไหลเรือไฟ ทำบุญสงกรานต์ ทำบุญข้าวประดับดิน และทำบุญออกพรรษา ที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาชมบั้งไฟพญานาค ที่ชุมชนริมแม่น้ำโขง อีกทั้งชุมชนชายแดนไทยจังหวัดหนองคายมีตลาดการค้าริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ด่านจุดผ่อนปรนไทย - ลาว โดยมีสินค้าไทยและลาวมาขายตลอดเทศกาล ทำให้มีเม็ดเงินทางการค้าอย่างมาก และทำให้ชาวบ้านเกิดอาชีพ มีการนำสินค้าทางการเกษตรและอุตสาหกรรมจักรสาน สิ่งทอ มาค้าขายให้กับชาวไทยและชาวลาว เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

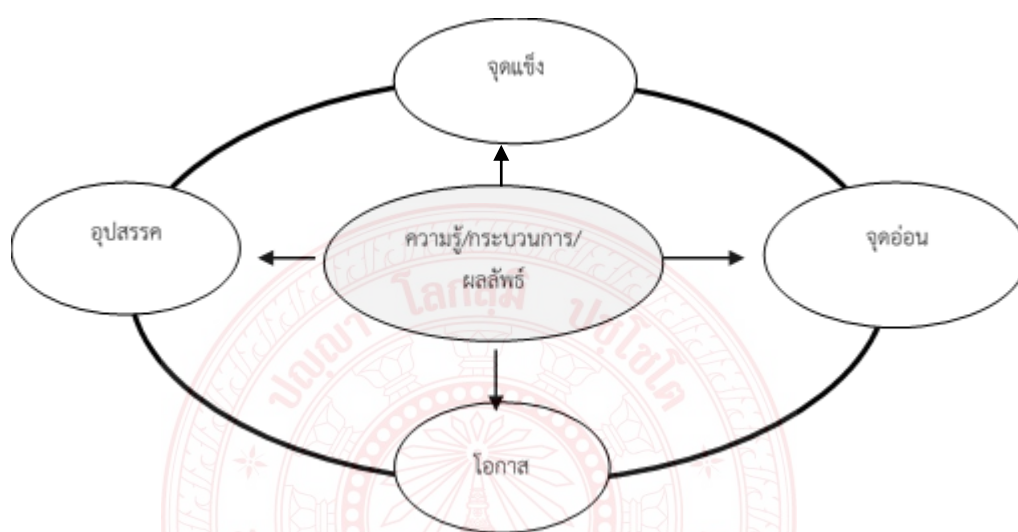
๔.๕ องค์ความรู้จากการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๔.๕.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย วิธีชีวิตของชุมชน เป็นชุมชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมอันที่มีความเคารพผู้อาวุโส ชุมชนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีในการทำประโยชน์ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและ วัฒนธรรมในการรักษาสภาพแหล่งน้ำ ส่งเสริมภูมิปัญญาดั้งเดิมและให้ความสำคัญต่อทรัพยากร ใน ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์ ร่วมสืบทอดประเพณีท้องถิ่น คุณค่าทาง วัฒนธรรม มีความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ มีจิตสำนึกชุมชน ปลุกฝังความเชื่อท้องถิ่น และการ สร้างเครือข่าย มีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง สภาองค์กรชุมชนและรู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม

ภาพที่ ๔.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย

๔.๕.๒ การวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย จุดแข็ง เมืองหนองคายเป็นชุมชนเกษตรกรรม มีความเชื่อทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง จุดอ่อน ขาดผู้ถ่ายทอดที่เป็นตัวอย่างในระดับชาติ และขาดจุดเด่นในการสร้างแหล่งเรียนรู้ โอกาส มีพื้นที่ติดต่อกับต่างประเทศ และมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย และอุปสรรค ขาดผู้ที่สนใจและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและขาดงบประมาณในการพัฒนาทุน

ภาพที่ ๔.๒ การวิเคราะห์การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานราก

๔.๕.๓ การกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑) แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล ชุมชนเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP มากเป็นอันดับหนึ่ง ในเรื่องของเครื่องจักรสานของชุมชนค่ายบกหวาน โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

๒) แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน ของชาวหนองคาย มีงานประเพณีเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้น

๓) แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด/เครือข่าย ระดับส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ (สงครามปราบฮ่อ) และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ๒. เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และ ๓. เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเซตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยการสร้างแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” สามารถสรุปผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑) สภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้ของชุมชน

พบว่า ผู้ให้การสัมภาษณ์ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม จำนวน ๒๕ คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ จำนวน ๔ รูป ผู้บริหารเทศบาลตำบล จำนวน ๔ คน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๗ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๖ คน หน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๔ คน

๒) การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย พบว่า

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย ด้านวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความ

เกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศิลปกรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงมีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย สร้างความรู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ชาวชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามบรรพบุรุษ จึงให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตน มีจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง

๕.๑.๒ วิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย พบว่า

การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จุดแข็ง (S) เมืองหนองคายมีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนา มีผู้อาวุโสเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นใหม่ได้เห็น และสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี สร้างกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆวัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน

กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดแข็ง (S) หนองคายเป็นเมืองชายแดน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลายวัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกายที่บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน มีการถ่ายทอดกันของชนเผ่า ส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ และสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นเมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์ (งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ)

ผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดแข็ง (S) ชุมชนฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีพื้นฐานที่ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีเครือข่ายทางสังคมที่เด่นชัดในแต่ละพื้นที่ และเกิดการต่อยอดคุณค่าทางทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

๕.๑.๓ กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย พบว่า

แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล ชุมชนเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP มากเป็นอันดับหนึ่ง โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพ และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน หนองคาย มีงานประเพณีเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด/เครือข่าย ระดับส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการศึกษา “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” สรุปอภิปรายผล ได้ดังนี้

๕.๒.๑ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยอภิปรายผล ดังนี้

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ในด้านต่างๆ พบว่า ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยยังให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวพันกับสายน้ำ โดยเฉพาะลำน้ำโขง ชาวชุมชนจึงรักและหวงแหนเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ให้ความสำคัญต่อความสะอาดและให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ และใช้แหล่งน้ำเป็นแหล่งสร้างรายได้ของชุมชนริมฝั่งโขง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอที่เนื่องด้วยฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของชาวไทยอีสาน จึงมีการรวมตัวกันในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เช่นงานสงกรานต์ไหลพ้อพระใส งานนมัสการพระธาตุบังพวน ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคาย ทำให้เกิดเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองเป็นเครือข่ายองค์ความรู้สินค้า OTOP เกิดเครือข่ายความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง (พญานาค) มีสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย และชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยรู้คุณค่าทุนทางวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อในความสิทธิ์ของชุมชน ได้ให้ความสำคัญในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ

ตามพื้นฐานของตนโดยจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง สอดคล้องกับ จักรกวี ชื่อดัง พบว่า ประชาชนทุกคนรู้สึกรัก ผูกพัน ห่วงแหน เชื่อถือ เคารพและ ศรัทธาแม่น้ำท่าจีนเป็นอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภคจากแม่น้ำท่าจีนในชีวิตประจำวันจึงตระหนักถึงคุณค่าของแม่น้ำท่าจีน มากกว่านั้นประชาชนทุกคนเห็นว่าแม่น้ำท่าจีนเป็นศูนย์กลางและยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนาของคนในชุมชนอีกด้วย^๑ สอดคล้องกับ เสาวภา ไพทยวัฒน์ พบว่า ชื่อของชุมชนกับความสัมพันธ์ด้านประวัติความเป็นมา ก่อนการก่อตั้งเป็นชุมชนตามรูปแบบการบริหารราชการของกรุงเทพมหานครมีความสำคัญในการรวมตัวของคนในชุมชนเป็นลำดับแรก นอกจากนี้ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนมีศูนย์รวมจากกลุ่มคนที่สืบทอดความผูกพันของกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลายาวนาน โดยมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นกลไกหลักและมีคณะกรรมการบริหารชุมชน ที่ทำการจัดกิจกรรมทางสังคมหลายรูปแบบให้ปรากฏอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง^๒

๕.๒.๒ วิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยอภิปรายผล ดังนี้

จังหวัดหนองคายมีความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก โดยเป็นจังหวัดที่มีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนาพุทธอันเดียวกันจึงเกิดความสมานฉันท์ โดยมีผู้อาวุโสเป็นตัวช่วยให้คนรุ่นใหม่ได้ปฏิบัติตาม โดยสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ไม่มีความขัดแย้งกัน ร่วมกันทำกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆวัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน งานสงกรานต์ไหลงพ่อพระใส ในเทศกาลวันสงกรานต์ และจังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนไทย ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติพันธุ์ หลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณี ทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในการจัดกิจกรรมประเพณี จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน มีการถ่ายทอดกันของชนเผ่า ส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ และสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นเมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์ มีฐานรากเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีพื้นฐานที่ชีวิตแบบ

^๑ จักรกวี ชื่อดัง, การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน : กรณีศึกษาชุมชนในตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี,การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ ๑ (The 1st RUSNC),๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๙,หน้า ๖๘๓.

^๒ เสาวภา ไพทยวัฒน์, การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเอง กรณีศึกษาชุมชนซอยโศดาและชุมชนวัดพระชะเอือธรรม ๑ - ๔ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีเครือข่ายทางสังคมที่เด่นชัดในแต่ละพื้นที่ และเกิดการต่อยอดคุณค่าทางทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ **นุทิศ เอี่ยมใส** พบว่า สำหรับทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นั้น ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก ๔ มิติ จาก ๕ มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้วยความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว^๓

๕.๒.๓ กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยอภิปรายผล ดังนี้

ชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย มีการพัฒนาฝีมือด้านอาชีพเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มาเป็นอันดับหนึ่ง ในเรื่องของเครื่องจักรสานของชุมชนค่ายบกหวาน โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และชาวหนองคายมีแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน ในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้น เป็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย และการสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด ในส่วนราชการ และส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด และความหลากหลายของชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคาย อีกทั้งหนองคายเป็นจังหวัดตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่ติดกับประเทศลาว สอดคล้องกับ **ปวีณา โทณแก้ว** จากกระบวนการวิจัย ชุมชนได้กำหนดรูปแบบธุรกิจเป็นกลุ่มวิสาหกิจและแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว คือ ๑) กำหนดรูปแบบการประกอบการในลักษณะวิสาหกิจเครือข่ายที่มี ๓ แบบ คือ ภาครัฐ และชุมชนร่วมกันดำเนินการเครือข่าย และชุมชนร่วมกันดำเนินการ แบบที่ ภาครัฐและเครือข่ายและชุมชนร่วมกันดำเนินการ ๒)

^๓ นุทิศ เอี่ยมใส, ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

กำหนดที่ตั้งตลาดถนนคนเดินที่สามแยกที่กล่าวมาแล้วและ ๓) การสร้างเครือข่าย โดยร่วมกับชุมชนบ้านเล้าลือ และชุมชนบ้านเล้าเน้ง^๔

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” มีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ สืบสาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนริมฝั่งโขงให้ยั่งยืนต่อไป

(๒) ควรส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของวิถีชีวิตชุมชนและการอนุรักษ์ชุมชนด้วยการร่วมกิจกรรมและการเรียนรู้ประสบการณ์จากชุมชนดั้งเดิม

(๓) ควรส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศให้มีความยั่งยืนในตลาดการค้าริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ด่านจุดผ่อนปรนไทย – ลาว อย่างเป็นระบบ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ควรมีการวิจัยปัญหาการสืบสาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีถิ่นตามชุมชนตามแนวชายแดนไทยลุ่มน้ำโขง

(๒) ควรมีการวิจัยแหล่งความเชื่อ คุณค่าทุนทางวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์ของชุมชนตามแนวชายแดนไทยลุ่มน้ำโขง

(๓) ควรมีการวิจัยผลกระทบจากวัฒนธรรมภายในและวัฒนธรรมภายนอกที่เกิดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขง

^๔ ปาวิณา โทนแก้ว, ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเผ่าสีขงจังหวัดเพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ :

กรมการพัฒนาชุมชน, **เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : ปีที่ ๒, เอสเพรส จำกัด, ๒๕๕๐.

กรมศิลปากร, **ระบบการวัฒนธรรมและคุณภาพมาตรฐาน**, กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.

กาญจนา แก้วเทพ, **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถียมมนุษย์เป็นศูนย์กลาง**, กรุงเทพฯ : สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา จัดพิมพ์, ๒๕๓๘.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย**, กรุงเทพมหานคร : ชัคเชส มีเดีย, ๒๕๔๔.

เกษม จันทรแก้ว, **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.

งามพิศ สัตย์สวณ, **การวิจัยทางมานุษยวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

จักรพันธุ์ ปุญจะสุวรรณ, **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**, โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๕.

จ้านงค์ ทองประเสริฐ.ศ.พิเศษ, **วัฒนธรรมไทยภาษาไทย**, กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว, ๒๕๒๗.

จันทรเพ็ญ อมรเลิศวิทย์, **การจัดองค์การทางสังคม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และคนอื่น ๆ, **สิทธิชุมชนท้องถิ่นบ้านครัว กรณีการสร้างทางด่วนทับชุมชน**, กรุงเทพฯ : นิติธรรม, ๒๕๒๗.

ชนัญ วงษ์วิภาค และคณะ, **การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**, กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

ณอมมาลย์ ราชภัณฑารักษ์, **มนุษย์กับสังคม**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

ณรงค์ ณ เชียงใหม่, **มลพิษสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๒๕.

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง, **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.

ทัศนีย์ ทานตวนิช, **คติชาวบ้าน**, ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน, ๒๕๒๓.

ธวัช ปุณโณทก, **“วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

ธนิก เลิศชาญฤทธิ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๔.

นิวัติ เรืองพาณิชย์, คู่มือสำหรับการสอนและการฝึกอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม,

กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชาญการพิมพ์, ๒๕๒๘.

นิยพรรณ วรรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร, กรุงเทพฯ : อมรินทร์, ๒๕๓๖.

บำรุง บุญปัญญา, ๓ ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, ๒๕๔๙.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ, วัฒนธรรมพื้นฐาน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธินสาร, ๒๕๓๑.

ประชิด สกุนะพัฒน์, วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธินสาร, ๒๕๔๕.

ประชิด สกุนะพัฒน์, วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย, กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖.

ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติ : เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ, กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.

....., ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.

....., ชุมชนเข้มแข็ง : ทunesทางสังคมไทย เล่ม ๒, หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ ๑ ,

กรุงเทพฯ, สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๑.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, ราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๖.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, ราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖.

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔, กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๘, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๘.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕, มาตรา ๔, ๒๙ มีนาคม ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

มนัส สุวรรณ, การจัดการสิ่งแวดล้อม : หลักการและแนวคิด, โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๙.

มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมใหม่ - ทันสมัยสุด, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔.

ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : วิทอินดีไซด์, ๒๕๓๗.

ยิ่งยง เรือนทอง, **พื้นฐานวัฒนธรรม**, อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๓ หน้า ๑๙๘ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๙.

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม ๗๓ ตอนที่ ๔๕ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๙๙.

ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง **การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว :**

เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๓.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, **ปาฐกถาวัฒนธรรม**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร, ๒๕๓๙.

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดหนองคาย,

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย : กระทรวงศึกษาธิการ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

ศรีศักร วัลลิโภดม, **พัฒนาการทางสังคม – วัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : อมรินทร์

, ๒๕๔๔.

สนธิ สมัครการ, **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓

กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒.

สรุปข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรี ฉบับประจำวัน ที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๖๑.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**, ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.

สายันต์ ไพรัชญจักร และศักดิ์ชัย สายสิงห์, **อริยสัจจวัฒนธรรมและการสร้างภูมิคุ้มกันทาง**

วัฒนธรรม, จัดพิมพ์เผยแพร่ในวันสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ๒๑ มิถุนายน

๒๕๕๓.

สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา, **อิตบ้านคองเมือง : รวมบทความทงมานุษยวิทยาว่าด้วย**

สังคมและวัฒนธรรมอีสาน, กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๔.

สุพัตรา สุภาพ, **สังคมและวัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยกรัฐมนตรี, **แผนพัฒนา**

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ , **สรุปรายงานการสัมมนาเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**

ด้านศิลปกรรมและมรดกทางวัฒนธรรม ณ จังหวัดกำแพงเพชร, กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๒๓.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, **การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม**, กรุงเทพฯ :

สำนักงานฯ, ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, **ภาวะมลพิษ ภัยใกล้ตัว**, กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์

การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๔.

อมรา พงศาพิชญ์, **วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์ การวิเคราะห์สังคมไทยในแนวมานุษยวิทยา**,

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กมล บุญเขต และคณะ, ประเพณีบุญผะเหวด : กรณีศึกษาประเพณีบุญผะเหวด ชาวไทย-ลัหม อำเภอลัหมลัสมักและอำเภอลัหมเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์, ทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบูรณ์, ๒๕๕๗.

จิราวรรณ กาวิละ, ทางเลือกของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัลลาย อำเภอมืองจังหวัดเชียงใหม่, การค้นคว้าแบบอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ชนกพร ไผทสิทธิกุล, การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม รืมน้ำกก จังหวัด เชียงราย, ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.

นุทิศ เอี่ยมใส, ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัด เพชรบูรณ์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๕.

เบญจา จันทร, แนวทางการพัฒนาตลาดดอนหวาย อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐมให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ปฐมภรณ์ จันทรแก้ว, การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาด สามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี, นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต , ๒๕๕๕.

ประกอบศิริ รักดีพินิจ, ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ปาวีณา โทนแก้ว, ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเผ่าสีขงจังหวัดเพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยราช ภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔.

พงษ์ศักดิ์ สุทธิพันธ์ และคณะ, การศึกษาความต้องการใช้น้ำในลุ่มน้ำห้วยหลวงจากสภาวะอากาศ แปรปรวนในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอนาคต, สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๕๙.

พีรวัฒน์ ปลาเงิน, การเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำท่าในลุ่มน้ำห้วยหลวงและผลกระทบต่อปริมาณน้ำ ในอ่างเก็บน้ำห้วยหลวงจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ, สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.), ๒๕๖๐.

พระอธิการวิน ฑิปปโม (อิมใจ), บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว

วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ศึกษากระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี, ทุนวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖.

พระวิศิษฐ์ สุมน (แทบทาม),การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแขวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแขวงโคตร ตำบลหนองแขวงโสภพระ อำเภอพบจังหวัดขอนแก่น,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖.

พลอยภัทรา ตระกูลทองเจริญ,การศึกษาความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา : หมู่บ้านศาลาแดงเหนือ เชียงรากน้อย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ,๒๕๕๗.

พัชรพรรณ ยาโน,วิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัดชุมพร, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,๒๕๕๒.

พิสัย ณะสารสมบูรณ์,การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี,วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๕๒.

มงคล สายสูง,การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกี๋ยนกิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน,วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์,๒๕๕๖.

มยุรี ปาละอินทร์,คงลึบสืบทอดวิถีชีวิตของชาวไทยพวน ตำบลบ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี,วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๓.

ยศพร บรรเทิงสุข, การวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ชุมชนบ้านหม้อ ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๖.

รัฐทิทยา หิรัญยหาต,แนวทางการพัฒนาเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากองหมู่บ้านหนองงูขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี,วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,ขอนแก่น : วิทยาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๕๔.

รณรงค์ ชมพูนันท์,แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา : เทศบาลนครลำปาง.วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๓.

วัฒนา วิณิชานนท์ และคณะ,การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเทศบาลแม่หล้าอย่างมีส่วนร่วมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและพฤติกรรมของเยาวชนและประชาชนตามหลักปรัชญา

- เศรษฐกิจพอเพียง,รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,๒๕๕๒.
- วารุณี พิงษ์ภิญโญ,ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ ๘ ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สถาบันราชภัฏเลย,๒๕๔๕.
- วีไลวรรณ อยู่ทองจ้อย,การศึกษาหารูปแบบการจัดการคลังโบราณวัตถุโบราณคดีพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติกรุงเทพมหานคร,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๓.
- วีระพล วงษ์ประเสริฐ,ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อสารมวลชนกับบุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการกรุงเทพฯ,สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,๒๕๔๐.
- วีรพร รอดทัศนาศา,การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน : กรณีศึกษาชุมชนตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี,ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,๒๕๕๗.
- ศุภวรรณ เจริญชัยสมบัติ,การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี,บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๔.
- ศรีสุตา พรหมทอง,วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย - สุพรรณบุรี),บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,๒๕๕๐.
- สุนิตดา ชูสวัสดิ์ , ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโหละหาร อำเภอบำบอน จังหวัดพัทลุง,ทุนวิจัย มหาวิทยาลัยหาดใหญ่,๒๕๕๕.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์,การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม : แนวความคิดหลักการและผลการปฏิบัติ,วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๔๗.
- สุพาณี ตั้งตระกูลทรัพย์, ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนอัมพวาที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสมุทรสงคราม,วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการพัฒนาสังคม อย่างยั่งยืน,มหาวิทยาลัยแม่โจ้,๒๕๕๑.
- สำราญ จูช่วย,วิถีชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง,วิทยาลัยราชพฤกษ์,๒๕๕๕.
- เสาวภา ไพทยวัฒน์, การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเอง กรณีศึกษาชุมชนซอยโชดาและชุมชนวัดประหาระบือธรรม ๑ - ๔ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,๒๕๕๕.
- อรม กฤษณพันธ์,การอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนเรือนแพริมแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี,วิทยานิพนธ์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้า

คุณทหารลาดกระบัง, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์, การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนใน

อาเซียน, ทุนวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

อิสราภาพ มาเรื่อน, ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา

จังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๕๐.

อำนวย พรใหญ่ยิ่ง และคณะ, การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านร่องเย็นมหาวิทยาลัยแม่โจ้,แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ตำบลแม่ทราย อำเภอร้อยกวาง จังหวัดแพร่, ๒๕๕๕

(๓) วารสาร/สิ่งพิมพ์/สื่อออนไลน์ :

จักรกรวี ชื่อดตรง, การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน : กรณีศึกษาชุมชนในตำบล

ย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ ๑ (The 1st RUSNC), ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๙.

ปริศนา เพชรบุรณิน และอริวัฒน์ รัตนวงศ์แซ่, ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิต

วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบ้านครัว, วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม – กรกฎาคม ๒๕๖๐.

พิสิฐ เจริญวงศ์, รวมบทความเกี่ยวกับ “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม” ลงพิมพ์ในคอลัมน์

“ศิลปวัฒนธรรม” ของหนังสือ “อาทิตย์” รายสัปดาห์, กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. ๒๕๕๐.

รัศมี ชูทรงเดช, การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอบาย-ปางมะผ้า-

ขุนยวมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๕๕๒. สืบค้นจาก

<http://www.abcun.org/research/view.php?resID=RDG50O0006>.

วาสุณี ศรีศิลปกร, การศึกษาวิถีชีวิตคนกับป่า กรณีศึกษาชุมชนในบริเวณเขตป่าสัมปทานป่าสงวน

แห่งชาติดงใหญ่ ตำบลลำลองรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์, วารสารมนุษยและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๖ พฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗.

สุเมธ ตันติเวชกุล, เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, เอกสารอัดสำเนาการบรรยายพิเศษ, ๑๔

มิถุนายน ๒๕๕๓, สำนักงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

อภิญา บัวสงวณ, แหล่งการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง (บ้านคลองสองร่อง) : โจทย์ร่วม

ระหว่างทีมวิจัยและชุมชน, วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา ๒๕๕๙ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓, ๒๕๕๙.

(๔) ภาษาอังกฤษ :

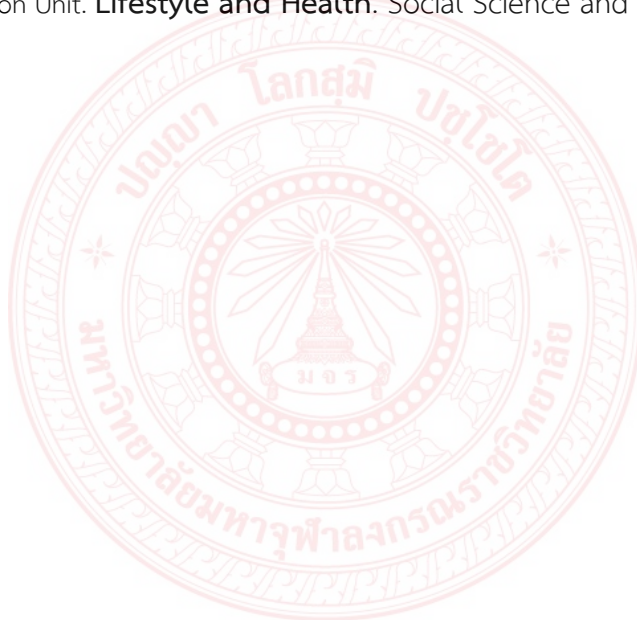
Leslie, Gerald R. el, **Introductory sociology : Order and change in society**, New York : New York University press, 1980.

McRobbie, Angela., **The Uses of Cultural Studies: a Textbook**, Thousand Oaks: SAGE, 2005.

Richardson, J., **Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education**, New York : Greenwood, 1986.

Taylor, Edward B., **Primitive culture**,. London : John Murrey, 1871.

WHO. Health Education Unit. **Lifestyle and Health**. Social Science and Medicine. Vol.22 No 2,1986

ภาคผนวก

ผนวก ก บทความวิจัย

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย
จังหวัดหนองคาย

DEVELOPMENT OF CULTURAL CAPITAL BY USING A COMMUNITY
FOUNDATION IN THAILAND'S BORDER AREAS NONG KHAI PROVINCE.

อนันต์ คติยะจันทร์

Mr.Anan Katiyachan

พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์,ดร.

Phrasamu Kitphisit Jarphan,Dr.

พระสุวรรณ์ ปูนอ่อน

Phra Suwan Poonorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ เรื่อง การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย วิถีชีวิตชุมชน ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่สม่ำเสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงมีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย สร้างความรู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ชาวชุมชนพื้นที่ชายแดน

ไทยมีความเชื่อในความสิทธิ์ จึงให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตน มีจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง

คำสำคัญ: การพัฒนา, ทูทางวัฒนธรรม, ชุมชนเป็นฐานราก

ABSTRACT

This article discusses the development of cultural capital by community based on the Thai border area. Nong Khai Province Have a purpose To study the development of cultural capital by using communities as a foundation in the Thai border area. Nong Khai Province To analyze and assess the development potential of cultural capital by using the community as a foundation in the Thai border area Nong Khai Province And to set guidelines for the development of cultural capital And economic value-added creation of communities in districts, special economic zones, in border areas of Thailand Nong Khai Province.

The research results were found that Community-based cultural capital development in the Thai border area Community way of life Thai border communities also respect the elders within the community. Are supportive of each other like relatives Place importance on unity and doing common good within the community The community has a relationship with the water stream, so the water source is preserved. Love and cherish local wisdom Give importance to natural resources Improve and develop the original local wisdom Thai border communities have high moral ties and therefore regularly participate in cultural and traditional activities. Participate in the restoration of ancient sites Together to carry on the ancient traditions Preserve and preserve cultural traditions Communities are ethnically diverse. Therefore has a network of local products Nong Khai Community Organization Council Network Build knowledge and value of local wisdom Exchange knowledge in the community And the value of cultural capital People in the Thai border area believe Therefore respecting the sacred things According to their local area Have a

common sense of community And cultivate the beliefs of the community to the future generations.

Keywords: Development, Cultural Capital, Using A Community.

บทนำ

การพัฒนาใดๆ ก็ตาม กลไกแรกที่ต้องมี ก็คือ มนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งภายในและภายนอก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หากขาดกำลังคนแล้ว การพัฒนานั้นๆ ก็ไม่อาจสำเร็จลงได้ กลุ่มคนหรือบุคคลเมื่อรวมกลุ่มกันเป็นจำนวนมากๆ ก็มักจะถูกรเรียกว่า ชุมชน และภายใต้ชุมชนก็มักจะมีความหลากหลายทั้งทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม ยิ่งในโลกยุคปัจจุบันท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ยิ่งต้องทำให้ในแต่ละประเทศจำเป็นที่จะต้องสร้างสรรค์มนุษย์ภายในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ถึงจะสามารถต่อสู้กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันได้ ชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างสรรค์นวัตกรรมของแต่ละชุมชนให้มีความโดดเด่น เป็นจุดแข็งเป็นอัตลักษณ์เมื่อกล่าวถึง

วิวัฒนาการของชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจาก ความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน (พระศรีรัตนมุนี,ดร.และคณะ,๒๕๕๙) การที่ชุมชนก่อร่างสร้างตัวจนเป็นเมืองได้นั้น เปรียบเสมือนการก่อร่างสร้างบ้าน ล้วนประกอบขึ้นจากหลายๆ ส่วนร่วมเข้าด้วยกัน ดังเช่น เสา คาน ฝาบ้าน หลังคา เป็นต้น ตัวชุมชนเองก็เช่นกัน จำเป็นต้องมีผู้นำ ผู้ตาม และผู้นำทางจิตใจ มีวัฒนธรรมประเพณีที่ร่วมกันคิดร่วมกันปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจนเกิดเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีการรวมตัวกัน วิเคราะห์ วิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ร่วมกันหาแนวทางแก้ไข พลังต่อรองได้โดยตรง เนื่องจากประชาชนมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ สำหรับ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจำเป็นต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ วัฒนธรรมพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านของ ชุมชนได้ถูกสั่งสมและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเป็นระยะเวลายาวนาน ฉะนั้นภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน (ณัฐนรี ศรีทอง, ๒๕๕๒)

หากมองความแตกต่างของชุมชนกับคณะบุคคลในแบบอื่นๆ อาจดูได้จากองค์ประกอบ ของชุมชนดังต่อไปนี้ ๑. ชุมชนมีลักษณะของการอยู่ร่วมกันของคนหลายคน มากพอที่จะดำรงชีวิตได้ อย่างมีอัตลักษณ์โดยมีทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักดำรงชีวิตของตน ๒. เป็นการร่วมกันโดยมี ความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเวลา ๓. เป็นการรวมกลุ่มโดยสมัครใจ ๔. มีรูปแบบ ข้อบังคับ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการโต้ตอบสื่อสารระหว่างกัน ๕. มีวิธีการในการจัดสรรทรัพยากร ร่วมกันโดยไม่จำกัดรูปแบบ ความเป็นชุมชนนี้จะไม่แตกสลายไปหากชุมชนนั้นมีความจำเป็นต้อง เปลี่ยนสถานที่เพื่อความเหมาะสมด้านสภาพพื้นที่ เช่น โยกย้ายเพื่อหนีภัยทางธรรมชาติ สงคราม โรคภัย แต่ชุมชนในปัจจุบันอาจถูกแบ่งแยกแม้จะเป็นชุมชนเดียวกันมานาน เพราะอาจถูกแบ่งตาม การแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่น ตาม ปัจจัยด้านรายได้ ประชากร สภาพพื้นที่ โดยที่ความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนที่ถูกแบ่งนั้นยังคงอยู่ (กิตติศักดิ์ ปรกติ, ๒๕๕๐)

ทุนทางวัฒนธรรม จึงนับว่าเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ทุนทางสังคมจึงนับเป็นพลัง สำคัญในการสรรค์สร้างสิ่งที่ดีงามให้กับชุมชนและสังคม ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนและ เสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริม “ทุนทางสังคม” จึงมีความสำคัญในการพัฒนาโดยใช้ชุมชน เป็นฐาน เพื่อชุมชนเข้มแข็ง เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิ ปัญญาและการเรียนรู้ (เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, ๒๕๕๓) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างและพัฒนา ศักยภาพทุนมนุษย์ บนพื้นฐานของการมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มี คุณภาพสูง จากครอบครัว การศึกษา ศาสนา และชุมชน เพื่อใช้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีความ เข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น การที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น จำเป็นต้องเข้าใจทุนทาง วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เสียก่อน ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการ หล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ โดย แบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย (Embodied Form) ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ใน

รูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalization State) (ปีแยร์ บูร์ดิเยอ อ้างใน ชนิดา เสี่ยงมไพศาลสุข, ๒๕๕๐) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกรู้สึกคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง (กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๓๐) ดังนั้นวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นทุนทางสังคมหนึ่งที่จะช่วยยึดโยงให้ชุมชนเกิดการรวมตัวภายใต้การสำนึกถึงความสำคัญของจิตวิญญาณของตัวเราเอง มีการสืบสารวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เกิดเป็นเครือข่าย หรือกลุ่มในชุมชนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านอื่นๆ ตามมา ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างสมดุล ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข และในที่สุดชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด (ณัฐนรี ศรีทอง, ๒๕๕๑)

จังหวัดหนองคาย เป็น 1 ในจังหวัดที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ ๒ ของประเทศ ตามประกาศ กนพ. ๒/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยกำหนดเขตไว้ ๕ อำเภอ ๒๒ ตำบล ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย, อำเภอสระใคร, อำเภอโพนพิสัย, อำเภอท่าบ่อ และอำเภอศรีเชียงใหม่ โดยที่จังหวัดหนองคายนั้น มีการค้าชายแดนผ่านจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน จำนวน ๖ จุด ได้แก่ ๑) จุดผ่านแดนถาวรด่านสะพานมิตรภาพไทย-ลาว อำเภอเมืองหนองคาย ๒) จุดผ่านแดนถาวรด่านท่าเรือหายโศก อำเภอเมืองหนองคาย ๓) จุดผ่อนปรนบ้านม่วง อำเภอสังคม ๔) จุดผ่อนปรนบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ ๕) จุดผ่อนปรนอำเภอโพนพิสัย ๖) จุดผ่อนปรนบ้านเปงจาน อำเภอรัตนวาปี นอกจากนี้ จังหวัดหนองคายยังเป็นตลาดแรงงานด้านอุตสาหกรรมเกษตร เน้นการผลิตเพื่อการส่งออกไปยังกลุ่มประเทศอาเซียน ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน และเกาหลีใต้ มีความพร้อมด้านการลงทุน และการท่องเที่ยว มีระบบการขนส่งที่มีจุดแข็งทางด้านโลจิสติกส์สามารถเชื่อมโยงการขนส่งทั้งภายในและภายนอกประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งการถูกยกให้เป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้น จังหวัดหนองคายจะได้รับผลกระทบที่ดีและไม่ดีในการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของชุมชนและวัฒนธรรมอย่างแน่นอน ตลอดถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และวัฒนธรรมภายในชุมชนในอนาคตอีกด้วย

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยได้มีความสนใจและมีความต้องการที่จะศึกษา การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เนื่องจากพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวนี้ มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนภายในจังหวัดหนองคาย โดยยก

ให้ชุมชนเป็นฐานรากในการส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน เสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสังคมสงบสุข พัฒนาคน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาถึงการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย วิเคราะห์ประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย ที่สำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย – ลาว – จีน และเวียดนาม ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
๒. เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
๓. เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยการสร้างแบบสอบถามเก็บข้อมูลเนื้อหาให้ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การหอการค้า จำนวน ๒๕ รูป/คน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การหอการค้า จำนวน ๒๕ รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในด้านการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานราก ในแต่ละประเด็นเปิดกว้างให้แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และลึกพอที่จะนำมาสรุปประมวลวิเคราะห์ผลได้ นำไปสู่แนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่ชายแดนไทย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล อายุ ตำแหน่ง ที่อยู่

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ซึ่งประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยในจังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร มีคำถาม ๕ คำถามทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านวิถีชีวิตชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย และด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม

๒. ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร มีคำถาม ๓ คำถาม ได้แก่ การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่

๓. แนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย มีคำถาม ๓ คำถาม ได้แก่ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชน และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

๔. ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทำหนังสือขออนุญาตถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้บริหารเทศบาลตำบล ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และองค์การหอการค้า จำนวน ๒๕ รูป/คน หลังจากนั้นได้เข้าสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำการวิจัย การขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ตามประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้ให้การสัมภาษณ์เซ็นในใบยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้ข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนามจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประมวลเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) และการสังเกตในการทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

๑. การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย ด้านวิถีชีวิต ชุมชน ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณ อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงมีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย สร้างความรู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ชาวชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความเชื่อในความสิทธิ์ จึงให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตน มีจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง

๒. วิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จุดแข็ง (S) เมืองหนองคายมีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนา มีผู้อาวุโสเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นใหม่ได้เห็น และสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี สร้างกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆวัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน

กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดแข็ง (S) หนองคายเป็นเมืองชายแดน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลายวัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกายที่บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน มีการถ่ายทอดกันของชนเผ่า ส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ และสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นเมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์ (งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ)

ผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดแข็ง (S) ชุมชนฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีพื้นฐานที่ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็น

หลัก มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีเครือข่ายทางสังคมที่เด่นชัดในแต่ละพื้นที่ และเกิดการต่อยอดคุณค่าทางทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

๓. กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล ชุมชนเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP มากเป็นอันดับหนึ่ง โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน หนองคาย มีงานประเพณีเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด/เครือข่าย ระดับส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

อภิปรายผล

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายในด้านต่างๆ พบว่า ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยยังให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ โดยเฉพาะลำน้ำโขง ชาวชุมชนจึงรักและหวงแหนเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ให้ความสำคัญต่อความสะอาดและให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ และใช้แหล่งน้ำเป็นแหล่งสร้างรายได้ของชุมชนริมฝั่งโขง วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศิลปกรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอที่เนื่องด้วยฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของชาวไทยอีสาน จึงมีการรวมตัวกันในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เช่นงานสงกรานต์หลวงพ่อบุญเหลือ งานนมัสการพระธาตุบังพวน ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคาย ทำให้เกิดเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เป็นเครือข่ายองค์ความรู้สินค้า OTOP เกิดเครือข่ายความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง (พญานาค) มีสภาองค์กรชุมชนจังหวัดหนองคาย และชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยรู้คุณค่าทุนทางวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อในความสิทธิ์ของชุมชน ได้ให้ความสำคัญในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตนโดยจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลังซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมจาก

แหล่งน้ำ พบว่า ประชาชนทุกคนรู้สึกรัก ผูกพัน ห่วงแหน เชื่อถือ เคารพและศรัทธาแม่น้ำท่าจีนเป็นอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภคจากแม่น้ำท่าจีนในชีวิตประจำวันจึงตระหนักถึงคุณค่าของแม่น้ำท่าจีน มากกว่านั้นประชาชนทุกคนเห็นว่าแม่น้ำท่าจีนเป็นศูนย์กลางและยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและศาสนาของคนในชุมชนอีกด้วย (จักรกวี ชื่อตรง, ๒๕๕๙) สอดคล้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนพบว่า ชื่อของชุมชนกับความสัมพันธ์ด้านประวัติความเป็นมาก่อนการก่อตั้งเป็นชุมชนตามรูปแบบการบริหารราชการของกรุงเทพมหานครมีความสำคัญในการรวมตัวของคนในชุมชนเป็นลำดับแรก นอกจากนี้ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนมีศูนย์รวมจากกลุ่มคนที่สืบทอดความผูกพันของกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่มาเป็นเวลายาวนาน โดยมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นกลไกหลักและมีคณะกรรมการบริหารชุมชนที่ทำการจัดกิจกรรมทางสังคมหลายรูปแบบให้ปรากฏอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (เสาวภา ไพทยวัฒน์, ๒๕๕๕)

วิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย พบว่า จังหวัดหนองคายมีความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก โดยเป็นจังหวัดที่มีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนาพุทธอันเดียวกันจึงเกิดความสมานฉันท์ โดยมีผู้อาวุโสเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นใหม่ได้ปฏิบัติตาม โดยสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีไม่มีความขัดแย้งกัน ร่วมกันทำกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆวัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน งานสงกรานต์แห่ขบวนพระใส ในเทศกาลวันสงกรานต์ และจังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติพันธุ์ หลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณี ทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในการจัดกิจกรรมประเพณี จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน มีการถ่ายทอดกันของชนเผ่า ส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ และสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นเมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์ มีฐานรากเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีพื้นฐานที่ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีเครือข่ายทางสังคมที่เด่นชัดในแต่ละพื้นที่ และเกิดการต่อยอดคุณค่าทางทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ พบว่า สำหรับทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นั้น ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก ๔ มิติ จาก ๕ มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วน

มิติด้วยความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว (นุทิศ เอี้ยวใส, ๒๕๕๕)

กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย พบว่า ชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย มีการพัฒนาฝีมือด้านอาชีพเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มาเป็นอันดับหนึ่ง ในเรื่องของเครื่องจักรสานของชุมชนค่ายบกหวาน โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และชาวหนองคายมีแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน ในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นขึ้นเป็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย และการสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด ในส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด และความหลากหลายของชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดหนองคาย อีกทั้งหนองคายเป็นจังหวัดตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่ติดกับประเทศลาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชน พบว่า จากกระบวนการวิจัย ชุมชนได้กำหนดรูปแบบธุรกิจเป็นกลุ่มวิสาหกิจและแนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว คือ ๑) กำหนดรูปแบบการประกอบการในลักษณะวิสาหกิจเครือข่ายที่มี ๓ แบบ คือ ภาครัฐ และชุมชนร่วมกันดำเนินการเครือข่าย และชุมชนร่วมกันดำเนินการ แบบที่ ภาครัฐและเครือข่ายและชุมชนร่วมกันดำเนินการ ๒) กำหนดที่ตั้งตลาดถนนคนเดินที่สามแยกที่กล่าวมาแล้วและ ๓) การสร้างเครือข่าย โดยร่วมกับชุมชนบ้านเล้าลือ และชุมชนบ้านเล้าแ้ง (ปาวีณา โทณแก้ว, ๒๕๕๔)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ด้านวิถีชีวิตชุมชน เกิดเป็นชุมชนผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ประชากรวัยทำงานมุ่งสู่ตัวเมืองเพื่อหางานทำและรายได้ โดยทิ้งให้เยาวชนอยู่กับผู้สูงอายุ ด้านวัฒนธรรมประเพณี เยาวชนขาดการสืบทอดจากคนรุ่นปู่ย่าตายาย ทำให้บางประเพณีเริ่มสูญหายไปจากชุมชน และด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม จากจังหวัดที่มีชายแดนติดกับแม่น้ำโขง จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้แหล่งความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามบรรพบุรุษเริ่มสูญหาย ความเข้าใจในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามพื้นถิ่นของตนถูกทอดทิ้ง จึงควรปลูกจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน ดังนั้นข้อเสนอแนะเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการดำเนินการศึกษาต่อไป มีดังนี้ 1) ควรมีการวิจัย

ปัญหาการสืบสาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีถิ่นตามชุมชนตามแนวชายแดนไทยลุ่มน้ำโขง 2) ควรมีการวิจัยแหล่งความเชื่อ คุณค่าทุนทางวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์ของชุมชนตามแนวชายแดนไทยลุ่มน้ำโขง 3) ควรมีการวิจัยผลกระทบจากวัฒนธรรมภายในและวัฒนธรรมภายนอกที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำโขง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ.มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลัสสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท,

กรุงเทพฯ: สภาคาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา,๒๕๓๐.

กิตติศักดิ์ ปกติ.สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน, กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ,๒๕๕๐.

จักรกวี ชื่อตรง. การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน : กรณีศึกษาชุมชนใน

ตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี,การประชุมวิชาการระดับชาติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ครั้งที่ ๑ ,๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๙.

ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข. เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,๒๕๕๐.

ณัฐนรี ศรีทอง. การเพิ่มศักยภาพภาวะการเป็นผู้ผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ :

โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์,๒๕๕๑.

_____การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
,๒๕๕๒.

นุทิศ เอี่ยมใส. ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนใน

จังหวัดเพชรบูรณ์, ในรายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ : ม.ป.ท.,๒๕๕๕.

ปาวีณา โทณแก้ว. ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเผ่าสือขงจังหวัดเพชรบูรณ์,

ในรายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ : เพชรบูรณ์,๒๕๕๔.

พระศรีรัตนมณี,ดร.,ดร.เอนก ไยอินทร์ และนายดาวเหนือ บุตรสีทา. การเสริมสร้างคุณธรรม

จริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น,ในรายงานวิจัย สถาบันวิจัยพุทธ

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙.

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสภักย์

พิบัติสินามิ : กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา, วารสารร่มพญักษ์ ปีที่ ๒๘

ฉบับที่ ๒,๖. ๒๕๕๓.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเอง กรณีศึกษาชุมชนซอย

โชดาและชุมชนวัดประหาระบือธรรม ๑ - ๔ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, ในราย

งานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,๒๕๕๕.

ผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอน

๑.๑ นำผลวิจัยไปบรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงด้านทุนทางวัฒนธรรม พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางทุนทางวัฒนธรรม โดยนำไปกำหนดเป็นนโยบายของสถานศึกษา

๑.๒ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการ สอนเสริม หรือ สอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือใกล้เคียง

๑.๓ นำไปถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจศึกษา โดยนำไปเผยแพร่ทางเว็บไซต์ และทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรตระหนักในประเด็นเหล่านี้ นำมาผ่านกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้มากขึ้น

๒. กิจกรรมด้านการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรม

๒.๑ สามารถนำไปสร้างความรู้ให้เกิดประโยชน์กับการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี จังหวัดหนองคาย และสามารถนำองค์ความรู้ไปปรับ และประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีในจังหวัดหนองคาย ได้อีกรูปแบบหนึ่ง

๒.๒ สามารถเปิดโอกาสให้ชุมชน นักท่องเที่ยว ที่มายังพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรม ในกิจกรรมประเพณีต่างๆ ของจังหวัดหนองคาย และจะช่วยให้ชุมชน และนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

๓.๑ นำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับพื้นฐานถึงระดับ อุดมศึกษา

๓.๒ นำไปบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา

ผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูล ปฐมภูมิ ทุตยภูมิ ของการพัฒนาทุน ทางวัฒนธรรมโดย ชุมชนเป็นฐานราก ในจังหวัด หนองคาย	ทราบถึงตำนาน/ประวัติความเป็นมา/เอกลักษณ์/ประเพณีวัฒนธรรม และจุดเด่นของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ๑๓ ตำบล ๒ อำเภอ	ข้อที่ ๑	สามารถวิเคราะห์ถึงศักยภาพ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม การส่งเสริมกิจกรรม รวมถึงเอกลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อใช้พัฒนาชุมชนฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย
๒. ศึกษาศึกษา ศักยภาพของ ชุมชนต่อการ ส่งเสริมการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นฐาน ราก	ทราบถึง ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานราก	ข้อที่ ๑	ทราบถึงความต้องการ ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการส่งเสริมกิจกรรม รวมถึงเอกลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมภูมิปัญญา

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
			ท้องถิ่น คุณค่าทาง วัฒนธรรม เพื่อใช้พัฒนา ชุมชนฐานรากในพื้นที่ ชายแดนไทยจังหวัด หนองคาย
๓. ศึกษาวิเคราะห์ และประเมิน ศักยภาพการ พัฒนาทุนทาง วัฒนธรรมโดยใช้ ชุมชนเป็นฐานราก ในพื้นที่ชายแดน ไทย	ทราบถึงศักยภาพการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชน เป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดน ไทย จังหวัดหนองคาย	ข้อ ๒	ทราบถึงแนวทางในการ สร้างองค์ความรู้ กระบวนการสร้างและ พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และผลลัพธ์ของการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรม
๔. ศึกษาแนวทาง ในการพัฒนาทุน ทางวัฒนธรรม และการสร้าง มูลค่าเพิ่มทาง เศรษฐกิจของ ชุมชนในอำเภอเขต เศรษฐกิจพิเศษ	ทราบถึงแนวทางในการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรม และการ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ของชุมชนในอำเภอเขต เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ ชายแดนไทย จังหวัด หนองคาย	ข้อ ๓	ทราบถึงการสร้างมูลค่าเพิ่ม ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับจังหวัด/ เครือข่าย
๕. การสำรวจ ระดับพื้นที่ ที่ต้อง ดำเนินการศึกษา	ทราบถึงข้อมูลทั่วไป จำนวน ประชากร เอกลักษณะท้องถิ่น ความเป็นอยู่พื้นฐานของ ประชากร การพัฒนาทุนทาง	ข้อที่ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์จำนวน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้ที่มีส่วน

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
	วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย		เกี่ยวข้อง ระดับพระสังฆาติ การ ผู้บริหารเทศบาล กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน
๖. การเก็บข้อมูล ด้วยแบบสัมภาษณ์	ทราบถึงการพัฒนาทุนทาง วัฒนธรรม ศักยภาพของ ชุมชน/ปัญหา/ข้อเสนอแนะ ของชุมชนต่อการการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชน เป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดน ไทย	ข้อที่ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์จากการ สัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้อง รวมถึง พระมหาเถระและปราชญ์ ต่อการพัฒนาทุนทาง วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานรากในพื้นที่ชายแดน ไทย
๗. การสัมภาษณ์ เชิงลึก จากผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง	ทราบถึงข้อมูล ความคิดเห็น ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ใน เรื่องการพัฒนาทุนทาง วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย และด้านผลกระทบ	ข้อ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์ถึงข้อมูล ด้านต่างๆ รวมถึง กระบวนการเสริมสร้างการ พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากใน พื้นที่ชายแดนไทยของ ประชาชนชุมชน ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้อง รวมถึง พระมหา เถระและ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
			ปราชญ์ ของชุมชนใน อำเภอเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในพื้นที่ชายแดนไทย
๘. รายงานฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาทุน ทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชน เป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดน ไทย ๒) เพื่อวิเคราะห์และประเมิน ศักยภาพการพัฒนาทุนทาง วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย ๓) เพื่อแนวทางในการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรม และการ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ของชุมชนในอำเภอเขต เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ ชายแดนไทย	ข้อ ๑-๓	ได้รายงานการวิจัยที่ สมบูรณ์ ถูกต้อง และนำส่ง สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผนวก ง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
๒. เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
๓. เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้มี ๒ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อนามสกุล อายุ.....

ตำแหน่ง.....

ที่อยู่/วัด/หมู่บ้าน.....หมู่ที่ ตำบล.....

อำเภอ จังหวัด.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๑. การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยในจังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร

๑.๑ ด้านวิถีชีวิตชุมชนมีการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๒ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๓ ด้านวัฒนธรรมประเพณีมีการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๔ ด้านการสร้างเครือข่ายมีการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

๑.๕ ด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมมีการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

๒. ศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร

๒.๑ การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๒ กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๒.๓ ผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เกิดผลอย่างไร

.....

.....

.....

๓. แนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

๓.๑ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคลควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๒ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับชุมชนควรมีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

๓.๓ แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด/เครือข่ายควรร่วมมืออย่างไร

.....

.....

.....

๔. ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่...../...../.....

ลงชื่อ

(.....)

ผู้สัมภาษณ์

วันที่...../...../.....

ผนวก จ

๑. หนังสือตรวจเครื่องมือวิจัย
๒. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
๓. ใบลงทะเบียนการสนทนากลุ่มย่อย
๔. ภาพกิจกรรม

๑. หนังสือตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

สำนักงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์หนองคาย โทร ๐-๔๔๕๑-๔๔๕๕

ที่ พิเศษ/ ๒๕๖๓

วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ส่งเครื่องมือวิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ โครงการวิจัย จปม.๒๕๖๓

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ตามที่มหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้ ข้าพเจ้า นายอนันต์ คติยะจันทร์ ตำแหน่ง อวจารย์ สังกัดส่วนงาน วิทยาเขตหนองคาย ได้ดำเนินการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง โครงการวิจัยย่อย ที่..... เรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรวมในพื้นที่ช่วยแดนไทย จังหวัดหนองคาย” ตามสัญญาเลขที่ MCURS ๘๐๐๗๖๓๐๒๕ โดยให้คณะผู้วิจัยจัดทำเครื่องมือในการส่งพื้นที่ดำเนินการวิจัยส่งให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตรวจสอบเป็นเบื้องต้นนั้น

บัดนี้ คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการจัดทำเครื่องมือวิจัยเสร็จสิ้น และได้เรียนปรึกษาท่านผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เป็นระยะ ๆ ในการปรับแก้ไขแล้ว จึงขอส่งเครื่องมือวิจัยแก่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จำนวน ๑ ชุด ประกอบด้วย ๑) แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ได้ตรวจสอบความถูกต้องต่อไป

จึงนมัสการ มาเพื่อทราบ และอนุมัติดำเนินการต่อไป

(นายอนันต์ คติยะจันทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑๒ / มิ.ย. / ๖๓

โทร. ๐๔-๓๔๕๑-๔๔๗๔

10๐๑/๑๑๕

๒.หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบกหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒
www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๙/ว.๐๐๐

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระราชรัตนาลงกรณ์,รศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเซตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ สุทธาโส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ โอกาสนี้

จึงกราบเรียน มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดี

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาประยุทธ์ ปณฺญาวโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๙๓-๕๕๑-๔๘๗๙

พระเดชพระคุณเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย
17/7/63

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย

๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบกหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๕๓๑๐๐

โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒

www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๙/ว ๐๐๔

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระครูภวนาโพธิวิสุทธิ เจ้าคณะตำบลพระธาตุบังพวน เขต ๒

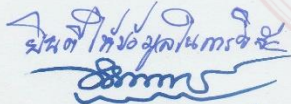
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

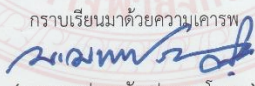
ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ์ สุทธาโส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียน มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดี

(พระครูภวนาโพธิวิสุทธิ)
เจ้าคณะตำบลพระธาตุบังพวน เขต ๒

(พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๙๓-๕๕๑-๔๘๗๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๕๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒
www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๙/ว ๐๐๔

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุมัติขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสุระชัย วิชาชัย ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และแผนงาน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤตพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ สุทธธาส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอเจริญพร

(พระมหาประหัต ปญญาวิโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๔๓-๕๕๑-๔๘๗๙

(น.อ.สุระชัย จิระชัย)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย

๒๑๔ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๕๓๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒
www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๔/ว ๐๐๔

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายภควัฒร์ คำพวง หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ์ สุทธาโส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอเจริญพร

(พระมหาประยัด ปญญาโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ณ วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๔๓-๕๕๑-๔๘๗๔

(นายภควัฒร์ คำพวง)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค้ายบหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๕๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒
www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๙/ว ๐๐๕

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางวิลาวัลย์ กนกศิลป์ ที่ปรึกษาประธานหอการค้าจังหวัดหนองคาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ์ สุทธาโส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

ขอเจริญพร

(พระมหาประหยัด ปญญาโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๙๓-๕๕๑-๕๘๗๙

(นางวิลาวัลย์ กนกศิลป์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบกหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๕๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒
www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๙/ว ๐๐๕

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลพระธาตุบังพวน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเซตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์ภักดีพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ สุทธาโส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน

เป็นอย่างดี

มีเนติ ฐิตะกุลาววิจัย

(นางสมพร ทองขมภู)

กำนันตำบลพระธาตุบังพวน

ขอเจริญพร

(พระมหาประยุทธ์ ปณฺญาวโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๙๓-๕๕๑-๔๘๗๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย

๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบกหวาน อำเภอเมือง

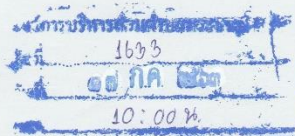
จังหวัดหนองคาย ๕๓๑๐๐

โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๕๕๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๕๕๒๒๒

www.mcunk.com

ที่ อว ๘๐๑๙/ว ๐๐๔

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย โดยมีนายอนันต์ คติยะจันทร์ พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์ พระสุวรรณ สุทธาโส และ ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้ดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี

สำเนาถูกต้อง

(นายสุตใจ กุประดิษฐ์)

รองอธิการบดีการบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน

ขอเจริญพร

(พระมหาประยัตต์ ปญญาวโร,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

(นายสุระสันต์ ชัยทองคำ)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน

หัวหน้าโครงการวิจัย

นายอนันต์ คติยะจันทร์

โทร. ๐๙๓-๕๕๑-๔๘๗๙

ที่ นค ๗๓๖๐๑/๖๕๕

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๐๐

๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรียน นายอนันท์ คติยะจันทร์

อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่ อว ๘๐๑๙/ว๐๐๔

ลงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓

จำนวน ๑ ฉบับ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่จังหวัดหนองคาย เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

องค์การบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน จึงขอส่งข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัยให้กับคณะผู้วิจัยได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมกับหนังสือฉบับนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายสงวน สาริมาศย์)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน

สำนักปลัด.

โทรศัพท์ ๐๔๒-๔๐๗๔๑๓

โทรสาร ๐๔๒-๔๔๕๑๗๘

หนองคาย “เกษตรอุตสาหกรรมวัฒนธรรมรุ่งเรือง เมืองท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง”

๓.ใบลงทะเบียนการสนทนากลุ่มย่อย

ใบลงทะเบียนการสนทนากลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

(สนทนากลุ่มย่อย ภายใต้โครงการวิจัยงบประมาณ ๒๕๖๓)

ณ ห้องประชุมอาคารบริหาร (อาคารห้องใหม่) ชั้น ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันอังคาร ที่ 4 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2563

ที่	ชื่อ นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ
๑	พระครูพิศาลสารบัณฑิต,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์หนองคาย	
๒	พระครูภาวนาโพธิวิสุทธิ	นักวิชาการศึกษา	
๓	นายภควัฒร์ คำพวง	หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน	
๔	นางวิลาวัลย์ กนกศิลป์	ที่ปรึกษาประธานหอการค้าจังหวัดหนองคาย	
๕	นายสุระชัย วิชาชัย	ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และแผนงาน	
๖	นายสงวน สาริมาดย์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายบกหวาน	
๗	นายสุขสันต์ ชัยทองคำ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุบังพวน	
๘	นายสมพร ทองขมภู	กำนันตำบลพระธาตุบังพวน	
๙	นายชัยวิโรฒ ผาณิบุคย์	กำนันตำบลค่ายบกหวาน	
๑๐	นางบังอร สิงหาพรหม	สอ.บต.ตำบลสระใคร	
๑๑	นายจิรายุ สิกะมุต	กำนันตำบลโพนสว่าง	
๑๒	นายวิรัช ไกรยะวงศ์	กำนันตำบลหินโงม	
๑๓	ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ	อาจารย์	
๑๔	ผศ.ดร.คิต วรณดี	อาจารย์	
๑๕	ดร.ภณทิลา น้อยเจริญ	อาจารย์	
๑๖	ดร.ฐิติวรรณ สิงห์นอก	อาจารย์	
๑๗	นายอนันต์ ศติยะจันทร์	อาจารย์	
๑๘	พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์	อาจารย์	
๑๙	พระสุวรรณ์ สุทธาโส	อาจารย์	
๒๐	ดร.บุญส่ง สิงห์นอก	อาจารย์	
๒๑	ดร.กำพล นะวัน	อาจารย์	
๒๒	ผศ.ดร.สมเดช นามเกตุ		
๒๓	นางสาวรัชดา อารณศิลป์	นักศึกษาปริญญาเอก ม.แห่งชาติดิออสเตรเลีย	

วันพุธที่ ๑๓ -
สิงหาคม
(นางอนันต์ ๑๓๖ : จินต)

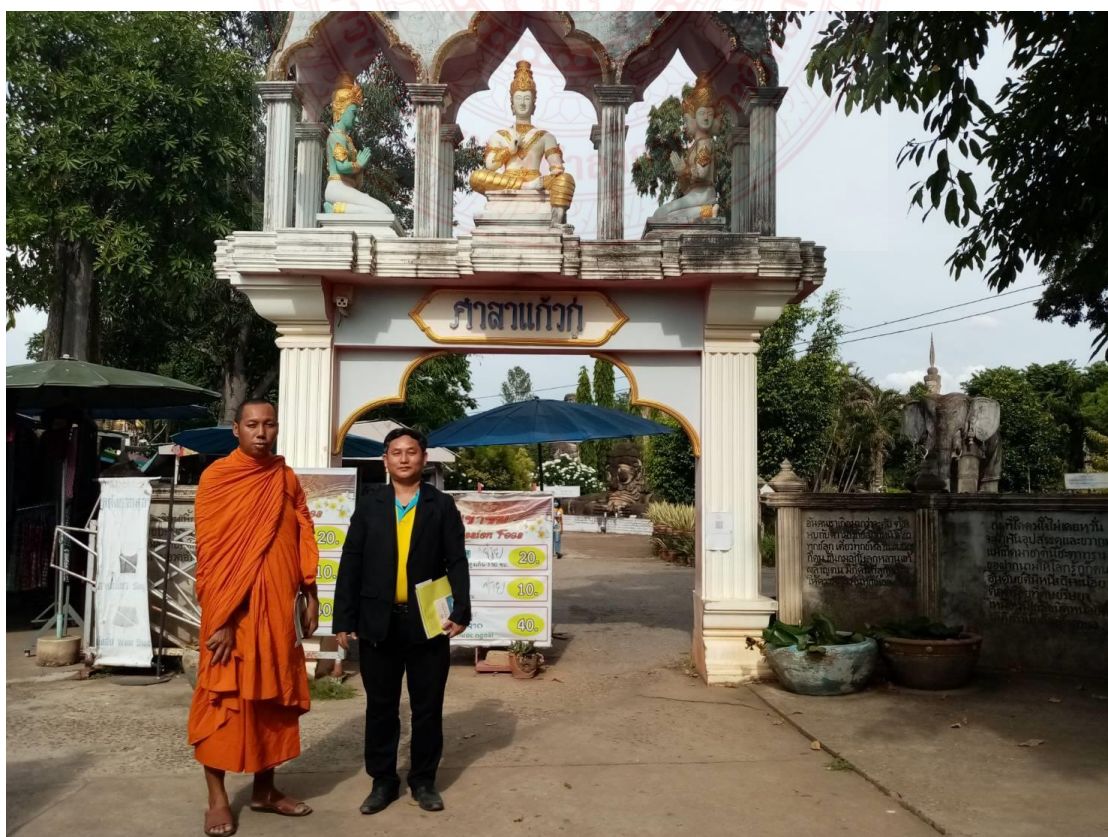
๔.ภาพกิจกรรม

ภาพกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย (โพกัศกรูป)

เข้าร่วมสังเกตกิจกรรมชุมชน

ผนวก ฉ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ						หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
		ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566	รวม			
1. บทความทางวิชาการ – วารสารระดับชาติ	บทความวิชาการ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย			2			2	ต้นแบบ	มีความร่วมมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง รูปแบบและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยสู่จังหวัดใกล้เคียง	จุดเด่นในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง รูปแบบและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ยชายแดนไทยสู่จังหวัดใกล้เคียง

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ						หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
		ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566	รวม			
2.องค์ความรู้ใหม่	การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย			1			1	เรื่อง	มีความร่วมมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง รูปแบบและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยสู่จังหวัดใกล้เคียง	จุดเด่นในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยมีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง รูปแบบและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยสู่จังหวัดใกล้เคียง

ผนวก ข

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ ว.๐๒๕/๒๕๖๓ รหัสโครงการ MCU RS ๘๐๐๗๖๓๐๒๕

ชื่อโครงการ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย
จังหวัดหนองคาย

หัวหน้าโครงการ นายอนันต์ คติยะจันทร์

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

โทรศัพท์ ๐๙๓-๕๕๑๔๘๗๙ Email : 11anan@windowslivel.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย ที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี และสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศเป็นอย่างมากประเทศไทยได้การสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และเรื่องราวของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามากและยากที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นวิถีทางและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้ปฏิบัติสั่งสมกันมา รวมทั้งความคิดต่างๆ ที่คนได้สร้าง สะสม ถ่ายทอด และรักษาไว้จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปของความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอาจเกิดจากการคิดและการกระทำของมนุษย์ วัฒนธรรมคือความรู้สึกรักคิดและการปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง (กาญจนา แก้วเทพ,2530) วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นทุนทางสังคมหนึ่งที่จะช่วยยึดโยงให้ชุมชนเกิดการรวมตัวภายใต้การสำนึกถึงความสำคัญของจิตวิญญาณของตัวเราเอง มีการสืบสารวัฒนธรรม

ประเพณีของชุมชน เกิดเป็นเครือข่าย หรือกลุ่มในชุมชนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านอื่นๆ ตามมา ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างสมดุล ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข และในที่สุดชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด (ณัฐนรี ศรีทอง, 2551) ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้ศึกษา การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย เนื่องจากพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวนี้ มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนภายในจังหวัดหนองคาย โดยยกให้ชุมชนเป็นฐานรากในการส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน เสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสังคมสงบสุข พัฒนาคน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
- ๒) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย
- ๓) เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย ด้านวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดหนองคายยังให้ความเคารพผู้อาวุโสภายในชุมชน มีความเกื้อกูลกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ปรับปรุงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนชายแดนไทยมีความผูกพันทางด้านศีลธรรมที่สูงจึงมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอยู่เสมอ มีส่วนร่วมในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ ร่วมกันสืบต่อประเพณีโบราณอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณี ด้านการสร้างเครือข่าย ชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงมีเครือข่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมือง เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัด

หนองคาย สร้างความรู้คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และด้านคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม ชาวชุมชนพื้นที่ชายแดนไทยมีความเชื่อในความสิทธิ์ จึงให้ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามพื้นถิ่นของตน มีจิตสำนึกของชุมชนร่วมกัน และปลูกฝังความเชื่อของชุมชนต่อชนรุ่นหลัง

2. วิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

การสร้างความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ จุดแข็ง (S) เมืองหนองคายมีภูมิปัญญาทางความรู้ที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเครื่องจักสาน การทำเครื่องมือทางการเกษตร ประมง ความรู้เรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน ความรู้เรื่องศาสนา มีผู้อาวุโสเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นใหม่ได้เห็น และสร้างค่านิยมในด้านวัฒนธรรมที่ดี สร้างกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น งานบุญพระธาตุบังพวน ที่จัดให้ชุมชนรอบๆวัดพระธาตุบังพวนได้ร่วมกิจกรรมกัน มีการแต่งกายย้อนยุคของเยาวชน

กระบวนการสร้างและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดแข็ง (S) หนองคายเป็นเมืองชายแดน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลายวัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา ด้านอาหาร ด้านการแต่งกายที่บางเผ่ามีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงเป็นจุดเด่นที่สร้างรายได้ให้เกิดแก่ชุมชน มีการถ่ายทอดกันของชนเผ่า ส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ และสร้างเครือข่ายชุมชนเป็นเมืองเก่าเล่าประวัติศาสตร์ (งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ)

ผลลัพธ์ของการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดแข็ง (S) ชุมชนฐานรากในพื้นที่ชายแดนไทยเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้มีพื้นฐานที่ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีเครือข่ายทางสังคมที่เด่นชัดในแต่ละพื้นที่ และเกิดการต่อยอดคุณค่าทางทุนวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

3. กำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนในอำเภอเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดหนองคาย

แนวทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับบุคคล ชุมชนเกิดผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า OTOP มากเป็นอันดับหนึ่ง โดยเริ่มจากสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวชุมชน จนเกิดเป็นอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระบบชุมชน หนองคาย มีงานประเพณีเป็นประจำทุกๆ เดือน จึงทำให้เกิดการค้าขาย เกิดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนอื่น เกิดโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด/เครือข่าย ระดับส่วนราชการ และส่วนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยังคงอยู่ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิม การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการส่งเสริมสินค้าจากอำเภอต่างๆ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มระดับจังหวัด

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) นำผลวิจัยไปบรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาได้ศึกษา และนำมาเป็นแบบอย่างโดยนำไปกำหนดเป็นเชิงนโยบายของสถานศึกษา

๒) สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการสอนเสริม หรือสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือใกล้เคียง

๓) นำไปถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจศึกษา โดยนำไปเผยแพร่ทางเว็บไซต์ และทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรตระหนักในประเด็นเหล่านี้ นำมาผ่านกระบวนการเรียนการสอน ในสถานศึกษาให้มากขึ้น

การประชาสัมพันธ์

๑) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต ทางเว็บไซต์ :

<http://www.mcu.ac.th>

๒) การประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์ เช่น มีแผ่นพับไปวางที่ศูนย์บริการของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งสามแห่ง เพื่อเป็นการแนะนำให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - สกุล : นายอนันต์ คติยะจันทร์

เลขหมายบัตรประชาชน -

วัน/เดือน/ปีเกิด : -

ภูมิลำเนา : ๒๒๐ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

สถานที่ทำงาน : ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ติดต่อ : 11anan@windowslive.com

โทรศัพท์ : ๐๙๓-๕๕๑๔-๘๗๙

การศึกษา : ปริญญาตรี - พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะพุทธศาสตร์
สาขาวิชา ศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๕
: ปริญญาโท - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชา สังคมศึกษา
พ.ศ. ๒๕๔๘

ผลงานวิจัย

ปี ๒๕๔๘ : บทบาทของพระนิสิตที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ปี ๒๕๔๙ : บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ : กรณีศึกษาวัดศรีชมพู่
องค์ตั้ง ตำบลน้ำโมง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ปี ๒๕๖๐ : การพัฒนาการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ
โรงเรียนน้ำสวยวิทยา อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

ปี ๒๕๖๑ : การสวดสรภัญญะกับการจัดการความรู้ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของกลุ่มสวดสรภัญญะในจังหวัดหนองคาย

ปี ๒๕๖๒ : การอนุรักษ์ชุมชนกับวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของ
ชุมชนริมปากแม่น้ำห้วยหลวง จังหวัดหนองคาย
: การส่งเสริมจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ (รัชกาลที่ ๑๐)
ของโรงเรียนอนุบาลบ้านคอกช้าง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

ปี ๒๕๖๓ : การพัฒนาจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านปงไฮราษฎร์
สามัคคี อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

ประวัติผู้วิจัย

๒. ชื่อ : พระสมุห์กฤติพิสิฐ จำพันธ์,ดร.
 เลขหมายบัตรประชาชน : -
 วัน/เดือน/ปีเกิด : -
 ภูมิลำเนา : ๑ ม.๘ ตำบลน้ำโมง อำเภอบ้านดง จังหวัดหนองคาย
 ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบง อำเภอมือเือง จังหวัด
 หนองคาย
 สถานที่ทำงาน : ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบง อำเภอมือเือง
 จังหวัดหนองคาย
 ติดต่อ : 11anan@windowslive.com
 โทรศัพท์ : ๐๖๒-๙๑๔๕-๖๕๑
 การศึกษา : ปริญญาตรี –พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะมนุษยศาสตร์
 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 (พธ.ม.) บริหารการศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานวิจัย

ปี ๒๕๕๙ : พฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ใน
 ศตวรรษที่ ๒๑ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนหนองคาย
 วิทยาคาร อำเภอมือเืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
 ปี ๒๕๖๐ : แรงจูงใจการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันของผู้ประกอบการร้านค้า
 ตลาดริมโขง : กรณีศึกษาตลาดท่าเสาดีจ อำเภอมือเืองหนองคาย
 จังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

๓. ชื่อ - สกุล : พระสุวรรณ์ ปูนอ่อน
 เลขหมายบัตรประชาชน -
 วัน/เดือน/ปีเกิด : -
 ภูมิลำเนา : ๑๓๐ ม.๑ ตำบลบ้านหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
 ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัด
 หนองคาย
 สถานที่ทำงาน : ๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง
 จังหวัดหนองคาย
 ติดต่อ : 11anan@windowslive.com
 โทรศัพท์ : ๐๙๓-๕๕๑๔-๘๗๙
 การศึกษา : ปริญญาตรี –พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะพุทธศาสตร์
 สาขาวิชา ปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๕๐
 : ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต
 (กศ.ม.)วิจัยและประเมินผลการศึกษา
 มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก

ผลงานวิจัย

ปี ๒๕๖๐ : การพัฒนาการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ
 โรงเรียนน้ำสวยวิทยา อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย
 ปี ๒๕๖๒ : การส่งเสริมจิตอาสาพระราชทานตามแนวพระราชดำริ (รัชกาลที่ ๑๐)
 ของโรงเรียนอนุบาลบ้านคอกช้าง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย
 ปี ๒๕๖๓ : การพัฒนาจิตอาสาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนบ้านปางไฮราษฎร์
 สามัคคี อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ